

Knepigt läge

– livslångt lärande i likvärdig utbildning

**Specialpedagogiska skolmyndighetens
omvärldsrapport 2019**

Knepigt läge
– livslångt lärande i likvärdig utbildning

Specialpedagogiska skolmyndighetens omvärldsrapport 2019

© Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2020
Ansvarig på SPSM: Karina Johansson
Text/författare: Tone Engen, Karina Johansson
Redaktion: Tone Engen, Karina Johansson
Produktion och omslagsbild: Liljedal Communication AB

ISBN: 978-91-28-00770-2
Artikelnummer: 00770

Förord

Som statlig myndighet arbetar vi på medborgarnas uppdrag och ska genomföra de beslut som regering och riksdag fattar. Specialpedagogiska skolmyndigheten ska verka för, och bidra till, goda förutsättningar för en likvärdig utbildning för barn, elever och vuxna med funktionsnedsättning. För att kunna verka och påverka på bästa sätt behöver vi vara medvetna om vad som händer i det omgivande samhället som påverkar våra målgrupper och oss som myndighet. Därför genomför vi regelbundet omvärldsbevakning och analyser av pågående, kommande eller tänkbara förändringar av förutsättningar för likvärdig utbildning. För att kunna vara i framkant och arbeta förebyggande, främjande och innovativt blir ett systematiskt omvärldsarbete ett viktigt verktyg. Om juridiken och politiken byter riktning behöver vi veta när vi som myndighet behöver anpassa verksamheter eller själva påverka. Rapporten är därför framåtsyftande snarare än en beskrivning av nuläget med all den osäkerhet som det innebär att sitta om framtiden.

Omvärldstendenserna i denna rapport berör främst Specialpedagogiska skolmyndighetens uppdrag och målgrupper. Sett ur ett hållbarhets- och livsperspektiv är det dock svårt att isolera såväl utbildningsområdet som dess specifika förutsättningar från ett globalt och nationellt sammanhang. Inledningsvis finns det därför några övergripande utvecklingsdrag som kan öka relevansen och förståelsen. Innehållet kan därför vara relevant, inte bara för oss, utan även för andra myndigheter som verkar inom områdena skola eller funktionsnedsättning samt ur ett statlig styrnings-, arbetsmarknads- och arbetsgivarperspektiv. Den specifika myndighetsanalysen och rekommendationer är delar som myndigheten arbetar med internt och finns därför inte med i denna rapport.

I rapporten finns resultaten av ett års bevakning av förändringar av förutsättningar inom utbildningsområdet. Den bygger på en systematisk bevakning genomförda av både interna och externa representanter som också har bidragit med att tillsammans tendens- och konsekvensanalysera stoffet. Vi vill rikta ett särskilt tack till alla externa och interna aktörer som bidrog med lägesbilder och analys på Specialpedagogiska skolmyndighetens omvärlds dagar 4–5 september 2019.

Allra först i denna omvärldsrapport får vi dock för tredje gången möta Signe för att se hur hennes utbildningssituation ser ut 2018–2019. Nu, när hon går i femte klass, berättar hon mer själv om sin skolvardag utifrån sitt eget perspektiv med stöd av sina föräldrar. Ett stort, varmt tack till dig och din familj Signe för att ni fortsätter att dela med er av din utbildningssituation.

Aurora Lindberg

*Specialpedagogiska skolmyndigheten, Verksamhetsområdeschef,
Verksamhetsområde kunskapsutveckling*

Deltagande organisationer vid omvärldsdagarna 4–5 september 2019

- Barnombudsmannen
- Sveriges kommuner och regioner
- Skolinspektionen
- Myndigheten för delaktighet
- Synskadades riksförbund
- Autism- och Aspergerförbundet
- Riksförbundet för döva, hörselskadade och språkstörda, DHB
- Sakkunniga från Specialpedagogiska skolmyndigheten

Ansvariga för omvärldsarbetet i myndigheten och rapporten är Karina Johansson och Tone Engen. Stöd i käll eftersök, källkritisk bedömning och övrigt referensarbete är informationsspecialist Annica Thorell.

Innehållsförteckning

Förord.....	3
Sammanfattning.....	8
Signe och hennes föräldrar berättar.....	10
Omvärldsmodellen och omvärldsarbetet.....	12
Kunskapsförankring av omvärldsarbetet.....	13
Omvärldsmodell.....	14
Avgränsning.....	17
Omvärld i förändring.....	18
Ökad komplexitet och ökad förändringshastighet men samtidigt hållbart.....	18
Hållbar ekonomisk, social och miljömässig utveckling.....	18
Mångfalds-, jämställdhets- och inkluderingssträvan på en konjunkturavmattad arbetsmarknad.....	19
Etiskt ledarskap och ansvarstagande medarbetarskap.....	21
Motsättningar mellan strukturer och processer.....	21
Politiska idéer och opinionsbildning i Sverige.....	22
Förflyttning på den politiska spelplanen åt det mer auktoritära, nationalistiska hållet.....	22
Förflyttning av debatt och opinionsbildning från traditionella till sociala medier.....	22
Råare politiska debatter.....	23
Motsatser i ny styrning av offentlig förvaltning och nya uppgifter.....	24
Nya uppgifter och ny kompetens för hållbar utveckling.....	24
Samordnad, säkrare och mer kostnadseffektiv it-drift.....	25
Digitalisering.....	25
Digitalisering kontra digitisering och datorisering	26
Från e- till digital förvaltning.....	27
Innovation kräver omvärdering av hur kunskaper genereras.....	27
Kunskapsutveckling i samhälle och utbildning.....	27
Innovativa digitaliseringsprojekt för personer med funktionsnedsättning.....	28
Bristande kunskaper inom upphandling försvårar digital tillgänglighet.....	28
Sambandet fysisk och psykisk ohälsa och sociala media är alltmer uppmärksammat.....	29

Innehållsförteckning

Tendenser kring likvärdig utbildning	30
Utbildningspolitiska förutsättningar.....	30
Universell utformning i funktionshinderspolitiken.....	30
Mål om möjligheter till livslångt lärande.....	30
Sveriges funktionshinderpolitik granskas.....	31
Arbetsförmedlingens neddragningar.....	32
Bättre livschanser för våra målgrupper med översyn av LSS-lagen.....	33
Ekonomiska styrmedel.....	34
Globala inkluderande utbildningsmål möter nationella motsatser.....	35
Inkluderingens dubbla budskap.....	35
Ordning och reda.....	37
Lågaffektivt bemötande aktualiserar frågan om befogenhet.....	39
Individer blir problemet, inte systemet.....	39
Mediers betydelse för hur vi ser på skolan och lärarrollen.....	40
Ökat intresse för funktionshinder och funktionsnedsättningsfrågor i sociala medier.....	41
Utbildningsjuridiska förutsättningar.....	41
Skolans juridifiering.....	42
Barnet som rättighetsbärare – ett ok för vuxna?.....	43
Barn och elevombudet kritiserar.....	43
Digitala förutsättningar i skolan.....	44
Olika och krånglande system.....	45
Mobilförbud – läraren får bestämma.....	45
Utbildningspraktikens förutsättningar.....	47
Humankapital och det livslånga lärandet.....	47
Ekonomi och demografi.....	49
Åtta av tio skär ned.....	50
Kompetensbrist i skolvärlden.....	51
Fler vägar in i läraryrket och reform av lärarutbildningen.....	52
Kompetensbristens konsekvenser för elever i behov av stöd.....	52
Fjärrundervisning i många syften.....	53
Professionella roller, perspektiv och lärande i obalans.....	53
Förändringar för skolformer.....	54
Ändringar som berör flera skolformer.....	57
Kunskapsutvecklingsbehov och kunskapsavvikelser kring elever med funktionsnedsättning och behov av stöd.....	58

Innehållsförteckning

Psykisk och fysisk ohälsa ökar hos barn och elever – elever med funktionsnedsättning särskilt utsatta.....	60
Fysisk ohälsa.....	61
Osynliggörandet en utmaningar inom synområdet.....	62
Utmaningar inom döv- och hörselnedsättningsområdet.....	63
Utmaningar inom tal- och språkområdet.....	64
Behov av nya nationella kunskapsstöd inom området neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.....	64
Läs och skrivsvårigheter – forskning versus beprövad erfarenhet.....	65
Elever med intellektuell funktionsnedsättning får sämre livschanser.....	65
Avslutande reflektioner	67
En integrerad, komplex och ombytlig omvärld.....	67
Integrering och sammanhållet i organisationer och styrning.....	68
Partnerbyte.....	68
Särskilt eller särskilt stöd. Vem ska exkluderas och på vilka grunder?.....	69
Rättighet eller rätta in sig.....	69
Staten gasar och skolhuvudman bromsar – mottagarförmåga.....	69
Referenser.....	71

Sammanfattning

*”Jag måste kunna läsa räkningar när jag blir vuxen,
och jag vill kunna läsa sms från kompisar.”*

Signe berättar varför det är viktigt för henne att få stöd i skolan så hon kan lära sig att läsa och skriva. Det är detta vår omvärldsrapport syftar till.

Vad händer i omvärlden som påverkar Signes möjligheter att utveckla sina läs- och skrivfärdigheter och förmåga? Hur kan vi sedan påverka så att möjligheterna för henne och andra barn och elever att få en likvärdig utbildning inte bara stannar vid fina ord? Vårt omvärldsarbete finns till för att säkra medborgerliga värden och rättigheter.

Framtiden är alltid oförutsägbar eftersom den alltid är i görandet. För framtiden finns ingen empiri. Därför blir ett av de viktigaste resultaten i en omvärldsanalys de frågor och utmaningar som uppkommer kring en möjlig framtid.

Vi har särskilt bevakat, beskrivit och analyserat fyra komponenter inom utbildningsområdet: politik, juridik, utbildningspraktik och teknik med ambitionen att hålla isär dem för att tydligare kunna åskådliggöra tendenser. I år hamnade dock den ambitionen ganska snart i ett knepigt läge.

Samhället och utbildningsområdet präglas av allt större komplexitet och en högre förändringshastighet än tidigare. Digitaliseringen kan ses som den motor som drivit fram komplexiteten och hastigheten. I årets omvärldsanalys kan vi konstatera att gränserna inom vårt bevakningsområde, samt mellan andra sektorer, har suddats ut. Det är inte längre möjligt att särbeskriva de olika förutsättningarna på samma sätt som tidigare år. Utbildningsområdet kan inte betraktas isolerat om vi ska kunna bygga utbildning och undervisning för framtiden och ett livslångt lärande enligt de internationella överenskommelser vi förbundit oss till.

Än mer knepigt läge blir det genom att vi ser ett mer politiserat och polariserat landskap på utbildningsområdet där tonläget har hårdnat och värden och rättigheter förväxlas med lösningar. Olaglig skolfrånvaro, mobilförbud, lågaffektivt bemötande, ordning och reda, trygghet och studiero, ökade anmälningar om hot och våld gällande både lärare, elever och vårdnadshavare har på något sätt klustrats ihop med frågan om inkludering och ökade möjligheter till särlösningar. Bilden i medierna speglar samma negativa yttringar och risken finns att barn och elever blir uppfattade som problembärare.

Vi ser en ny politisk kultur med större ombytlighet och därmed har osäkerheten ökat. Gränsöverskridande problem löses med gränssättande lösningar. Globala inkluderande utbildningsmål möter nationella motsatser när inkludering påstås ha gått för långt. Motsättningar mellan innehåll i globala styrdokument som Sverige skrivit under och den faktiska politiken när det kommer till exempelvis inkludering, kan te sig märklig. Men det mest knepiga är att denna diskrepans inte i högre grad har uppmärksammats av de styrande. Frånvaron av uppmärksamhet i politik och i opinionsbildning ger en bild av att dessa internationella överenskommelser inte finns eller inte räknas.

Vi ser ett Skolsverige som kommer att påverkas av både lärarbrist och resursbrist under en lång tid framöver och en statsmakt som söker både lösningar och utveckling. Staten gasar och skolhuvudmannen bromsar. Förändringar av den politiska situationen både vad gäller dimensioner och koalitioner med brutna avtal och partnerbyten, gör att många lösningar präglas av knep och knåp även om ambitionerna är höga.

Detta betyder att utbildningssituationen för elever i behov av stöd kan komma att försämrats. Även om likvärdighet är ett bevakat område där det satsas så avser satsningarna främst socioekonomisk ojämlikhet och segregering. Fortfarande är funktionshinderperspektivet osynligt, kanske än mer i år än tidigare.

I Agenda 2030:s globala mål för hållbar utveckling och från OECD drivs perspektivet om det livslånga lärandet och livschanser. Sverige lyfter i den nya funktionshinderpolitiken att personer med funktionsnedsättning ska ha jämlika möjligheter till utbildning och livslångt lärande. I internationella policydokument drivs, och återuppväcks, frågan om innehållet i utbildning. Där efterfrågas en mer progressiv utbildning för den värld vi lever i. Detta kan synas stå i kontrast till den mer traditionalistiska utbildningssyn som mer står på agendan i skoldebatten här.

En till synes dystert bild av omvärldens förändringar kan tyckas. Naturligtvis finns det massor av enstaka exempel om god utveckling men det är svårt att skönja något mönster eller gemensamt ursprung för dessa. Både farhågor och förhoppningar knyts till att barnkonventionen blir lag. Det blir så tydligt i Signes berättelse att elevens röst är viktig för att skolsituationen ska fungera. Hon vet precis vad som skulle hjälpa henne.

Framtidens lärare kan få det svårare men också roligare. Universell utformning och universell design för lärande och läraren som lärmiljödesigner är tecken på förändring.

I dessa knepiga och osäkra tider blir kunskapsunderlag än viktigare. Kunskap som genereras från flera källor, på flera sätt och genom flera partners än tidigare. Digital medvetenhet kan komma att spela en stor roll i detta. När Signe får lära utifrån sin nivå, då fungerar det för henne.

Signe och hennes föräldrar berättar

”Jag måste kunna läsa räkningar när jag blir vuxen, och jag vill kunna läsa sms från kompisar.”

Signe har börjat i årskurs fem. Klassen har fått några fler elever, men det känns fortfarande lugnare än i lågstadiet. De behåller de festa av sina lärare från tidigare årskurs men engelskaläraren är ny, och några tidigare lärare ska också undervisa i nya ämnen. För Signe, som har dyslexi och syntolkningssvårigheter, är just engelska det ämne hon bävar inför och tycker är omöjligt att lära sig. När det fortfarande är svårt att läsa och skriva på svenska känner Signe att det är näst intill oöverstigligt att på några lektioner i veckan lära sig ett nytt språk. Det visade sig också vid utvecklingssamtalet under vårterminen. Engelska är det enda ämne hon inte får omdömet ”godtagbara kunskaper” i.

Trots detta är den nya läraren inte införstådd med Signes läs- och skrivsvårigheter och att de påverkar engelskaämnet i stor utsträckning. Föräldrarna vänder sig till mentorn för att få veta hur nya lärare och gamla lärare i nya ämnen fått information om Signes behov av anpassningar och stöd, och det blev tydligt att det inte skett på ett genomtänkt sätt. I ett samtal med den nya engelskläraren tar hen upp att undantagsbestämmelsen kan tillämpas när det ska sättas betyg i ämnet, men frågan om anpassningar och stöd är mer avlägsen. Föräldrarnas funderingar leder till att Signe en gång i veckan får undervisning i engelska i en liten grupp tillsammans med en av skolans specialpedagoger.

– Det känns skönt att jag får gå iväg och får lära mig på min nivå, säger Signe.

Samtidigt är Signe orolig för sin läsförmåga. Hon tycker att det går bakåt och att hon blir sämre på att läsa och att stava ord.

– Det känns jobbigt att inte få lästräna. Jag känner inte igen vanliga ord längre. Jag märker att jag glömmer bort hur ord stavas också, säger Signe.

I skolan får hon lyssna på läromedel via inläsningstjänst, använder ofta sin dator när det är skrivuppgifter och har hjälp av en assistent i klassen om hon behöver hjälp att läsa för att klara olika uppgifter och som skriver ner det hon dikterar när orken tryter. Men lästräning och stavning på hennes nivå finns inte med i undervisningen i mellanstadiet och det frustrerar.

– Jag måste kunna läsa räkningar när jag blir vuxen, och jag vill kunna läsa sms från kompisar, säger hon.

Signe skulle kunna läsa mer själv om texter var förstörade och nerkortade, men flera lärare glömmer bort att ge den anpassningen, berättar hon.

– Jag brukar säga till när texten är för liten. Det här kan jag inte läsa, säger jag då. Ibland kommer man ihåg att anpassa texten, andra gånger gör man inte det. När jag påminner säger en del lärare att de ska förstora texten nästa gång. Men ofta glömmer de bort det och så är det likadant igen.

Signe och hennes föräldrar berättar

Signe vill ändå inte lägga skulden på lärarna. Hon ser att de har mycket att göra och har svårt att hinna med.

Hon älskar SO och tycker att anpassningarna i SO och NO fungerar. I de ämnena får hon till exempel ibland sammanfattningar av det viktigaste utskrivet så att hon kan klistra in det i arbetsboken istället för att behöva anteckna själv och då lägga all sin energi på stavningen.

Några veckor in på terminen har föräldrarna möte. Med är mentor, en av lärarna, specialpedagogen och en medarbetare på centrala elevhälsan som gett skolan stöd när det gäller anpassning av lokalerna för Signes syntolknings-svårigheter. Fokus ligger på anpassningar och stödet till Signe. Samtalet handlar om resultat från olika kartläggningar som visar att Signe fortsatt har svårt att läsa och skriva. Ändå är det den frågan som är svårast att få gehör för, att Signe vill fortsätta träna på att lära sig läsa och att hon inte alls är nöjd med att de slutat med lästräning och läxor med fokus på avkodning. Känslan är att det i grund och botten är en resursfråga, och att man tycker att det är svårt att hitta tiden för lästräning. Efter mötet återkommer skolan med förslaget att Signe ska få lästräning enskilt en halvtimme i veckan.

Föräldrarnas känsla är att de i mellanstadiet, i mycket större utsträckning än tidigare, måste driva på skolan för att göra anpassningar och sätta in stöd. Det är som att det som inte blev befäst i lågstadiet lämnas därhän trots att till exempel läsförmågan är så bristfällig. De känner också att de inte kan lita på att kunskapen om Signes behov av anpassningar och stöd förs över till alla som undervisar Signe. Men själv är hon nöjd med skolan.

– Jag tycker om alla mina lärare och det känns som att de tycker om mig också.

Omvärldsmodellen och omvärldsarbetet

Som statlig myndighet arbetar vi på medborgarnas uppdrag och ska genomföra de beslut som regeringen och riksdagen fattar. Ett omvärldsarbete är inte till för att säkra och legitimera den egna organisationens överlevnad utan för att säkra medborgerliga värden och rättigheter. Det är därför nödvändigt att bevaka och analysera våra målgruppers omvärld med fokus på förutsättningar för en likvärdig utbildning. Dessa förutsättningar förändras ständigt. Specialpedagogiska skolmyndigheten är en av flera verksamheter som ska främja och bidra till att dessa förutsättningar är goda. Därför kan vår omvärldsrapport vara ett bra underlag även för flera aktörer inom utbildningsområdet.

Omvärldsarbetet generellt syftar till att:

- beskriva – skapa baskunskap och bakgrund
- förklara – använda i verksamhetsuppföljning
- förutsäga – prognosticera utmaningar
- utveckla – nya möjligheter
- förebygga och främja – vara i framkant
- påverka – samtid och framtid
- anpassa – befintlig organisation och produktion
- varna – vara en larmklocka.

Det specifika syftet är att omvärldsbevaka och analysera pågående, kommande eller tänkbara förändringar av förutsättningar för likvärdig utbildning. Syftet är alltså inte en kartläggning av ett nuläge, utan av presumtiva förändringar i förutsättningarna. Målet är att kunna vara i framkant gällande framtida förutsättningar och utmaningar som kan påverka målgruppens utbildningssituation. Ambitionen är att se vad som påverkar myndighetens uppdrag och vad myndigheten bör påverka utifrån sitt uppdrag. Ytterst ska omvärldsarbetet bidra till att allas rättighet att få en likvärdig utbildning efterlevs.

Omvärlden i sig gör det svårt att avgränsa en omvärldsbevakning snävt till endast utbildningsområdet. Villkoren för en likvärdig utbildning för barn och elever med funktionsnedsättning kan inte bevakas isolerat om vi ska kunna bygga utbildning och undervisning för framtiden och ett livslångt lärande.

På samma sätt kan inte en omvärldsrapport stå för sig själv. Den är ett kunskapsunderlag som tillsammans med en verksamhets övriga underlag ger förutsättningar för en hög besluts kvalitet i strategiska frågor på både kort och framförallt lång sikt. På kort sikt kan det handla om den årliga verksamhetsplaneringen och budgeteringen. På lång sikt handlar det om att identifiera hur en verksamhet behöver agera för att nå en verksamhets vision och målbild samt att ta fram nya mål för att förbättra utbildningssituationen för Signe och andra barn och elever med funktionsnedsättning.

Kunskapsförankring av omvärldsarbetet

Begreppet omvärldsanalys är ett svenskt begrepp som inte har en direkt motsvarighet i det engelska språket. Arbetsområdet omvärldsanalys är däremot relativt brett.¹ Ett av de mest framträdande är Business Intelligence, BI,² där analysen är ett verktyg för marknaden i syfte att få fram konkurrenternas starka och svaga sidor. En större del av litteraturen inom området behandlar just marknad och företagande.³

Flertalet av de studier som finns avser alltså andra typer av organisationer än de offentliga. Det som utmärker myndigheter är just att de inte verkar på en marknad utan i en politisk miljö med ett uppdrag från medborgarna. En generell kunskap om hur omvärldsanalyser har sett ut och använts inom myndighetssfären finns inte i samma utsträckning på grund av att det finns för lite forskning kring detta.

Många forskare är också mycket återhållsamma när det gäller att säga någonting om framtiden. Eftersom framtiden inte finns så finns det heller ingen empiri att uttala sig om. Därför har omvärldsanalys främst varit ett fält för den privata konsultmarknaden.⁴ Enligt forskare beskriver dock dessa omvärldsanalyser, som är i form av trendrapportering, ofta redan kända påståenden och därför fyller de inte någon egentlig funktion inför den verklighet som organisationer står inför. Det har ofta inneburit svag teoretisk förankring av omvärldsanalysen.⁵

Granskningar har till exempel visat att olika offentliga verksamheter står inför samma trender oberoende av uppdrag, storlek och att både trender och rekommendationer är identiska över tid.⁶ En förklaring till denna likriktning sägs vara att det nästan finns en monopolsituation på marknaden för omvärldsanalys.⁷

Myndigheter har, menar forskare, internt god kunskap inom sina sakområden och för att tolka de stora frågorna om samhällsförändring behöver de istället vända sig till samhällsforskningen då externt framtagna analyser inte kan fungera som ett fullgott alternativ till egna internt framarbetade omvärldsanalyser. De externa rapporterna kan snarare minska den egna organisationens förmåga att analysera omvärldsinformation.⁸

Med förankring i denna kunskap har myndigheten konstruerat ett omvärldsarbete och en modell som vilar på en samhällsvetenskaplig och kommunikationsteoretisk grund. Vi tar utgångspunkt i det som händer eller

1 Lundqvist (2010)

2 Hoppe, (2009) BI kan uppfattats som synonymt med competitive intelligence, förkortat CI. CI har ett tydligare fokus på en organisations analys av affärsomgivningen, omfattar områden som [omvärldsanalys](#), [omvärldsbevakning](#), [marknadsanalys](#), [kundanalys](#) och [konkurrentanalys](#)

3 Lundqvist (2010)

4 Bromander K mfl. (2011)

5 Lundqvist, (2009) Se även Siljerud, (2011) Omvärldsanalys för Skellefteå 2015 med sikte mot 2030 och Tyresö kommun. Omvärldsanalys 2016-2018

6 Rehn (2011), En effekt av detta har enligt Rehn med flera blivit att vetenskapssamhället har lämnat ett dukat bord för konsulterna och en monopolsituation vad det gäller omvärldsanalys

7 Bromander K mfl. (2011)

8 Lundqvist (2010) Zlateva, (2014) Hoppe, (2009)

uppfattas hända i omvärlden. Forskning används först i ett senare skede, vid analys och rekommendationer. Modellen har tagits fram och prövats med hjälp av extern kritisk granskning.⁹

Omvärldsmodell

Specialpedagogiska skolmyndigheten har ett statligt utbildningspolitiskt uppdrag. Staten ses här som ett sociopolitiskt väsen och de styrande institutionerna representerar befolkningen. Staten verkar inom ett tydligt definierat territorium som består av fyra komponenter som konstituerar territoriet: politik, juridik, praktik och teknik. Här är utbildningsområdet en stats delterritorium där komponenterna blir utbildningspolitik, utbildningsjuridik, utbildningspraktik och utbildningsteknik. Komponenterna är de övergripande förutsättningarna och varje sådan rymmer ett antal underliggande förutsättningar.¹⁰

Omvärldsbevakningsmodell för utbildningsområdets komponenter

Utbildningspolitik: Handlar om förutsättningar i form utbildningspolitiska idéer och opinionsbildning. I politiska debatter och annan opinionsbildning formuleras idéer och synsätt. Nya regler formas i stor utsträckning utifrån politiska processer och i det politiska samtalet. Både vad, hur och var dessa sker är viktiga förutsättningar.

Utbildningsjuridik: Handlar om skolans juridiska förutsättningar. Genom institutioners innehåll blir moraliska koder och normer förmedlade. För att förstå mekaniken bakom samhällsförändringar och normförskjutningar behöver vi bland annat bevaka policies och regelverk. Men de utgör också det som blir tvingande för området att göra.

⁹ Sweco granskade modellen i flera steg, både under utarbetande och i genomförande

¹⁰ Ursprungsmodellen använder begreppen idé för politik, institution för juridik och fysisk bas för praktik. Buzan (1991) Sismondo (2010) introducerar teknologi som en viktig komponent. Ursprungsmodellen har endast teknik som tre komponenter men den digitala samhällsomvandling och därav förändrad kunskapsteori har medfört en fjärde komponent, teknik

Omvärldsmodellen och omvärldsarbetet

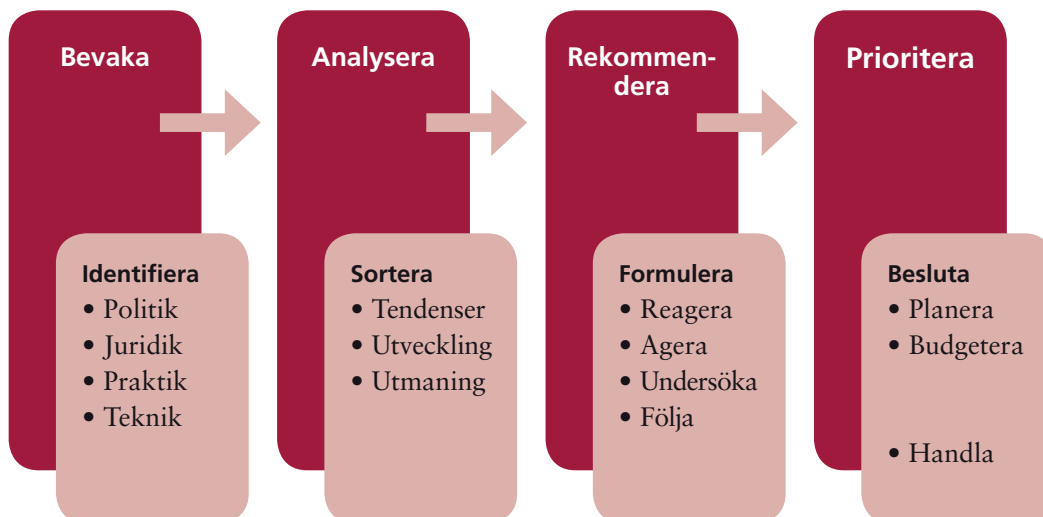
Utbildningspraktik: Handlar om praktikens förutsättningar där målgrupp och intressenter finns, kunskapsutveckling sker och utbildning praktiseras. Här finns exempelvis förutsättningar som ekonomi, demografi, kompetens och kapacitet.

Utbildningsteknik: Slutligen finns skolområdets digitala förutsättningar inom teknologi och digitalisering som en viktig komponent.

Komponenterna är sammankopplade på så vis att de uppehåller varandra.¹¹ I dag är det svårt att beskriva enskilda tendenser mot en tänkbar framtid eftersom de olika tendenserna går in i varandra. Detsamma gör samhällsnivåer och områden. Gränserna för vad som tidigare kunde särbeskrivas, ses som en egen komponent, eller som en underliggande förutsättning håller på att suddas ut. I synnerhet gäller detta för digitaliseringen.¹²

Modellen är ett försök att få en överblick genom att åskådliggöra vissa gränsdragningar. Modeller för hur en tänkbar framtid kan bevakas och beskrivas behöver dock vara flexibla och förändringsbara. Att avgränsa till endast en komponent, exempelvis politik, med urval av vissa underliggande komponenter är naturligtvis möjligt men givet komplexiteten riskerar man att tappa förståelse och sammanhang och begränsar möjliga handlingar. Däremot kan teman eller underområden med bibehållande av alla komponenter vara en bättre väg. Likvärdig utbildning är på sätt och vis en sådan avgränsning.

Omvärldsmodellens metod och arbetsätt

11 Varje komponent i modellen har fasta källor som bevakas. Dessa kompletteras med käll eftersök och källkritisk granskning utefter andra aktörers bidrag in i omvärldsanalysen. För utförligare beskrivning av modellen och arbetsätt finns dokumentation att tillgå hos myndigheten

12 OECD (2019)

Ett omvärldsarbete är en process som är indelat i fyra faser. Efter den tredje fasen – rekommendera – föreligger en omvärldsrapport. Efter detta tar verksamhetens ledning över och använder rapporten som ett kunskapsunderlag för ett strategiskt arbete på kort och lång sikt. Tyngdpunkten ligger på det långa perspektivet. Ett omvärldsarbete måste finnas i ett sådant strategiskt sammanhang.

Vår kunskapsutvecklingsansats har sin utgångspunkt i bevakning och beskrivning av utbildningsområdets faktiska händelser. Från ord och begrepp analyserar vi tendenser och sorterar dessa med hjälp av modeller som kan visa skillnader, likheter, mönster, sannolikhet, samband och orsak. Vi tolkar resultaten med stöd av empiri och teori.

Ett av de viktigaste resultaten i en omvärldsanalys är de frågor och utmaningar som uppkommer kring en möjlig framtid. Beskrivningar av tendenser, knepiga lägen och möjliga utmaningar som mynnar ut från denna denna rapport, har vi markerat med röd text.

Knepiga lägen och utmaningar

I en avslutande del reflekterar vi kring sambandet mellan dessa utmaningar och sammantagna förändringar i relation till Signes utbildningssituation.

Omvärldsprocessens arbetsätt har också en förankring i makt-, implementerings- och organisationsteori.¹³ Med en bevakningsmodell grundad i samhällsvetenskapliga och kommunikationsvetenskapliga teorier är även arbetsättet som beskrivits ovan forskningsbaserat för att väga upp för osäkerheten kring en framtid som är okänd.

Omvärldsarbete i en verksamhet är inte enbart en fråga om att bevaka och analysera, utan också hur vi gör det. Det finns en risk att det finns områden som vi inte ser, inte vill se, eller områden som vi helt enkelt definierar bort – i så fall på vad vi själva uppfattar som goda grunder. Därför är det viktigt att minimera detta och öppna för fler perspektiv och andras medverkan. Samtidig öppnar det upp en risk för att egna intressen kan bli drivande. Därför är kvalitetssäkring av arbetet viktigt genom ett forskningsbaserat arbetsätt. De insamlade beskrivningarna bearbetas genom relevansbedömning, granskning, källkritik, kategorisering och källeftersök. Källkritik innebär en falsifierande kunskapssyn där vi inte bara verifierar utan även försöker falsifiera fynden.¹⁴ Vi söker efter primärkällan och minst tre samtida, oberoende källor för varje beskriven förändring eller skeende. Framtidsanalys lider av samma källsvårigheter som algoritmer. De bygger på data av det som redan inträffat med all den snedhet i tolkning det kan innebära. Utvalda tendenser, motrörelser och utmaningar är inte myndighetens ställningstaganden.

13 Liljeroth, Engen m.fl.(2011) Här beskrivs kunskapsutvecklingsmodellen och teorier mera utförligt

14 Popper (1969). Får ses snarare i Poppers anda än bokstav då omvärldsanalys handlar om framtid och därmed svår att vetenskaplig belägga vad som komma ska men pågående händelser, enstaka som flera, behöver falsifieras och verifieras för att kunna säga att det är en utvecklingstendens som kan komma att påverka eller som myndigheten behöver påverka

Avgränsning

En omvärldsbevakning och analys är ingen systematisk kunskapssammanställning eller forskningsöversikt och kan inte heller göra anspråk på att vara en lägesrapport. Det är en systematisk utblick, inte en spaning efter den tid som flytt utan den tid som komma ska. Genom att myndigheten är en politiskt styrd förvaltning kan det i viss mån vara enkelt att se vad som komma ska i framtiden genom aktuella politiska beslut och lagstiftning. Det svåra är dock att se vilka konsekvenserna kan bli, och hur SPSM eller andra verksamheter behöver svara upp emot dessa. I vår bevakning kopplas utbildningsområdet samman med vissa övergripande tendenser i samhället men detta är inte helt enkelt. Framtiden är alltid oförutsägbar. Man måste därför beakta både tendenser och möjliga utfall i framtiden.¹⁵

15 Ansatsen i omvärldsbevakningen är att utgångspunkten praktiken, att beskriva det som händer där. Först i analysdelen kopplas eventuell forskning kring tendenser eller utmaningar på för att bidra till förståelse och förklaring av vissa fenomen för att kunna hitta riktning framöver

Omvärld i förändring

Ökad komplexitet och ökad förändringshastighet men samtidigt hållbart

Det går inte längre att hävda att digitalisering, globalisering och andra övergripande samhällsförändringar är tendenser utan istället är de egentliga tendenserna vad som kommer att hända inom dessa olika samhällsförändringar. Det är även tydligt att utbildning inte kan omvärldsbevakas och analyseras isolerat från denna utveckling. Förenta Nationernas, FN:s Agenda 2030 – Globala mål för hållbar utveckling skrevs under av medlemsländerna 2015. Där understryks sambandet mellan olika nivåer och vikten av partnerskap mellan regering, näringsliv, forskning, civilsamhället med flera. Agendan betonar sambanden mellan olika politikområden och att alla politiska beslut av betydelse måste föregås av en analys av hur de påverkar arbetet för hållbar utveckling.¹⁶

Hållbar ekonomisk, social och miljömässig utveckling

Det finns ett erkännande av att hållbar utveckling inom flera samhällsområden endast kan lösas globalt.¹⁷ En av vår tids viktigaste frågor just nu tycks vara klimatet. Vi har fått nya begrepp för människors mående knutna till klimat såsom klimatångest, köttskam och flygskam.

OECD lyfter i sin rapport Trends Shaping Education 2019 hur den digitala transformeringen av den globala ekonomin och samhället kommer att öka det moderna samhällets komplexitet och förändringshastighet. Detta beror till största delen på ökade kopplingar och bättre utbildade individer i hela världen. Tendenser inom områden som globalisering, digitalisering, arbetsmarknad och politik är likartade. Alla rymmer aspekter av etik och moral, kunskap, hälsa, miljö, klimat och teknologi.¹⁸ Den tilltagande gränslösheten och den mer sammankopplade världen gör att vi nu möter mer komplexa säkerhetsutmaningar. Klimatförändringar, sjukdomar, spridning av pandemier, terroristnätverk, cyberhot, land-, egendoms- och resursåtertagande ökar denna säkerhetsrisk i en ostabilare politisk värld.¹⁹

16 <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

17 Agenda 2030

18 OECD (2019)

19 OECD, 2019

Det talas om en ny politisk kultur i västvärlden. Ombytligheten och därmed osäkerheten har ökat och nya politiska allianser har gjort det svårare för medborgarna att välja vem eller vad man ska rösta på. Tidigare multinationella handelsavtal överges till förmån för bilaterala. Försvarsallianser överges, Storbritanniens brexit från den europeiska unionen är ett av flera exempel. Ett annat uttryck i tiden är att globaliseringen är över, patriotism gäller.²⁰

Det beskrivs ofta att det går en nationalistisk våg över världen. Historiskt sett är det dock, enligt forskare, inget nytt att värna om exempelvis traditioner, nationell gemenskap och invandringskritik. De menar att det kan ses som ett svar på efterkrigstidens frihetstänkande, 68-vänstern och gröna vågen. Globaliseringen av ekonomi, arbete, människor och teknologi gör att det kan finnas grupper som känner sig ifrågasatta och längtar tillbaka till en tid då gränser hade betydelse.²¹

En mer osäker och ombyttlig omvärld där gränsöverskridande problem löses med gränssättande lösningar. Sammankoppling och frånkoppling samtidigt.

Mångfalds-, jämställdhets- och inkluderingsstråvan på en konjunkturavmattad arbetsmarknad

Tillväxten av nya jobb förutspås fortsätta de kommande två åren, men ökningen går inte lika snabbt som tidigare. Det råder fortfarande brist på arbetskraft, allra särskilt inom välfärdsyrkena. Många arbetsgivare inom välfärdssektorn kommer därför att ha svårt att rekrytera. Rekryteringsexperter menar att arbetsgivare kan behöva förflytta sig mentalt och tänka lite bredare än vanligt när de vill rekrytera.²² Samtidigt kan svensk ekonomi komma att försvagas ytterligare. Tillväxten kommer att halveras i år och nästa år jämfört med förra året och arbetslösheten kommer att stiga, tror Konjunkturinstitutet. Det är en tydlig konjunkturavmattning, i synnerhet när det gäller industrin. Och på arbetsmarknaden har det under sommaren varit ett ganska skarpt fall i sysselsättningen.²³

I en global utbildnings- och arbetsmarknad blir språk och språkutveckling en viktig kompetens. Språket har fått en central roll i det som OECD menar är ett lärande för livet. Språkutveckling behöver systematiseras in i arbetslivet. En särskild språkombudsutbildning för vård och omsorg har tagits fram. Språkombud på arbetsplatser ansvarar för fortsatt språkutveckling efter exempelvis språkutbildning för personer med annat modersmål än svenska. Det syftar till ökad anställningsbarhet och inkludering.²⁴

20 USA:s president Donald Trump i ett TV-uttalande. Egen översättning

21 <http://www.barometern.se/ledare/magnus-hagevi-har-gal-tan-skalan-en-framtid/>

22 <https://www.arbetsformedlingen.se/For-arbetsgivare/Artiklar-och-nyheter/Arbetsmarknadsprognos-2019-2020.html> <https://www.arbetsformedlingen.se/For-arbetsgivare/Artiklar-och-nyheter/Sa-rekryterar-du-i-bristryrken.html>

23 <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=7317793>

24 <https://skr.se/tjanster/merfranskl/bloggarfranskl/arbetsgivarbloggen/artiklar/arspraketthinder.28411.html>

Begreppet mångfald har breddats inom arbetsmarknaden. Det handlar inte längre bara om kön, ålder och etnicitet utan också om hur individer tänker. Idén är att en mångfald av olika tankar ger bra resultat och skapar innovation.

I dag kräver jobbsökare att arbetsgivare är autentiska, visar äkta engagemang och att de lever som de lär. Jobbsökare anser att företagspolicyn kring mångfald, jämställdhet och inkludering är en viktig faktor när de ska ta ett anställningsbeslut. En stor andel av de nyanställda tar för givet att deras arbetsgivare är inkluderande och att den bild av en fördomsfri, jämlik och öppen företagskultur som målades upp för dem vid rekryteringen överensstämmer med verkligheten.²⁵

Soft skills är personliga egenskaper såsom kreativitet, kritiskt tänkande, flexibilitet, och initiativförmåga som får allt större betydelse när arbetsmarknaden förändras och automatiseras. Men samtidigt som medvetenheten kring soft skills ökar, är det också tydligt att det finns en osäkerhet kring hur dessa förmågor går att mäta, identifiera och bedöma.²⁶

Nya generationer

I en tidigare omvärldsrappport lyfte vi beteckningar på olika yngre generationer på arbetsmarknaden. I år vill vi nämna silver-generationen – en allt äldre och friskare befolkning som stannar längre på arbetsmarknaden av både tvång och fri vilja. Silver-generationen kommer att bli alltmer påverkande på arbetsmarknaden och kommer att utmana utbildningssystemet när det gäller fortbildningsmöjligheter och ny utbildning när arbetsmarknaden kräver detta.

I den andra änden finns SoMe-generationen redo i utbildning och redo för arbetsmarknaden. En generation som har vuxit upp i en digital och individualistisk tid med ofantligt många drömbilder, inte minst på sociala medier. Om den generationen sägs att de har ett hav av möjligheter och val och att de förväntar sig att själva kunna iscensätta dessa även när de träder in i arbetslivet. De beskrivs vidare som privilegierade men också känsliga och pressade inför alla val.²⁷

Digitiserad och digitaliserad rekrytering för minskad diskriminering

Sättet att rekrytera har reformerats. Transparens och rättvisa är nya rekryteringsledord och allt fler arbetsgivare strävar efter att eliminera fördomar från rekryteringsprocessen. I dag finns exempelvis mångfaldsfilter, verktyg för blinda urval, diversity dashboards och nudges för att förtydliga för chefer och rekryterare när de gör något som kan vara diskriminerande.²⁸ Det har blivit alltmer vanligt att företag använder artificiell intelligens, AI, för att göra objektiva bedömningar.

25 <https://adadigital.se/fordomsfria-rekryteringstrender-2020/> TNG Talent Insights 2019

26 <https://www.tng.se/trender/soft-skills>

27 <http://www.futura.dk/Default.aspx?ID=120&Action=1&NewsId=1524&M=NewsV2&PID=139>

28 <https://www.arbetsformedlingen.se/For-arbetsgivare/Artiklar-och-nyheter/Trender-inom-rekryteringsbranschen.html>

Däremot har det visat sig att AI kan resultera i motsvarande problematik med bias som vid traditionell rekrytering.²⁹ Sjävlärande algoritmer som grundar sina beslut på historiska data som kan innehålla diskrimineringsmönster resulterar ofta i bias.³⁰

En annan utveckling är Conversational recruiting där AI, sms, video, sociala medier och chattverktyg är nya vägar för arbetsgivare att upprätthålla en ”personlig” kommunikation i realtid och hålla kandidater varma och engagerade genom hela rekryteringsprocessen.

En ny typ av rekryterare har gjort intåg på arbetsmarknaden och utmanat de traditionella rekryterarna, Polymath Recruiters. Polymaths betecknar en sammanvävning av kunskaper. De betecknas som strategiska och datadrivna och de rör sig obehindrat genom alla delar av organisationen.³¹

Etiskt ledarskap och ansvarstagande medarbetarskap

Dagens homogena organisationer går emot att bli alltmer heterogena när det kommer till kultur. Det sker en utveckling där organisationer ser behov av att skapa organisationskulturer som kombinerar tillit med olikhet. Vikten av det delegerande ledarskapet är under diskussion, chefen har inte längre samma informationsövertag som tidigare, det har snarare i viss mån svängt.

Samtidigt påpekas vikten av att chefer inom offentlig sektor tar ett etiskt ansvar då vårt välfärdssystem bygger på social tillit. Folk betalar skatt och förväntar sig vissa tjänster av samhället. Det demokratiska systemet rubbas om det inte går att lita på ledare i offentlig sektor. I dag blandas marknad, privat och offentligt på ett sätt som det tidigare inte gjort och aktualiserar frågan om motståndskraft för såväl en enskild anställd som kommun eller stat.³²

Motsättningar mellan strukturer och processer

Det finns ett behov av ett förtroendeingivande och autentiskt ledarskap. Ledarskapet bör enligt forskare vara mer agilt, det vill säga lättroligt och situationsanpassat, precis som att medarbetarskapet går mer mot att inte bara ta ansvar för sin egen arbetsprestation utan även för verksamheten som helhet. En tendens är att det moderna tillitsfulla ledarskapet som ses som en väg bort från New Public Management, NPM. En utmaning i detta är att det ska utövas i organisationsformer som är ett resultat av NPM. Det kan tyckas råda en viss motsättning då organisationsstrukturer har centraliserats med flera hierarkiska nivåer medan styrning och ledning av dem bygger på ett ökat professionellt handlingsutrymme.³³

29 Torstensson, K. & Cedergren, Blomberg, A. (2019) <https://www.forbes.com/sites/karenhiggin-bottom/2018/10/19/the-pros-and-cons-of-algorithms-in-recruitment/>

30 <https://computersweden.idg.se/2.2683/1.708595/amazon-rekrytering-kvinnor-teknikjobb>

31 <https://adadigital.se/fordomsfria-rekryteringstrender-2020/>

32 <https://www.dagensamhalle.se/nyhet/etisk-kompetens-ar-en-chefsmerit-28849>

33 <https://www.dn.se/debatt/forskningen-har-svart-att-hitta-riktigt-lyckade-chefer/>

Mångfald i tankar, kultur och kompetens utmanas av struktur och konjunktur. Det uppstår ett glapp mellan teori och praktik.

Politiska idéer och opinionsbildning i Sverige

Förflyttning på den politiska spelplanen åt det mer auktoritära, nationalistiska hållet

Konfliktlinjen i svensk politik kan inte längre förstås genom endast en höger-vänsterskala som främst handlar om fördelningspolitik och hur partierna ställer sig till ekonomisk jämlikhet. Istället används den så kallade GAL-TAN-skalan alltmer när politiken ska förklaras. GAL-TAN handlar mer om värderingar och människors grundläggande inställning till exempelvis internationalisering, globalisering, miljö, HBTQ, rättsfrågor och mångkultur. GAL står för grönt, alternativt och libertärt (frihetligt. Motsatsen TAN står för traditionellt, auktoritärt och nationalistiskt.³⁴ Forskningen ger empiriskt stöd för GAL-TAN-skalans politiska betydelse, men alla är inte positiva till att, och hur, den används.³⁵

Statsvetare påpekar att det som nu sker, när politiken går mot en stramare migrationspolitik och mer lag och ordning, kan ses som en förflyttning på den politiska spelplanen åt det mer auktoritära, nationalistiska hållet. Detta syns inte minst inom årets regeringsförklaring. Välfärden, klimatet, pensionerna och tryggheten säger regeringen är de främsta prioriteringarna framöver. Det säkerhetspolitiska läget har medfört ökade anslag till försvaret och den inhemska situationen med bland annat ökad gängkriminalitet har medfört mer resurser till polisen.³⁶ Detta gäller också när det kommer till public service uppgift och roll. På senare tid har vi även fått denna debatt inom konst- och kulturområdet.³⁷

Sjukvården är fortfarande i topp när de svenska väljarna får lista sina viktigaste politiska frågor, följt av invandring och integration samt lag och ordning. Skolan är först på fjärde plats. Det finns en tydlig koppling mellan de stora samhällshändelserna i Sverige och den vid mättillfället viktigaste frågan.³⁸

Förflyttning av debatt och opinionsbildning från traditionella till sociala medier

Bara sedan 2016 har förutsättningarna för debatt och opinionsbildning förändrats, inte minst genom att debatt och inlägg i sociala medier spelar en

34 <https://www.svt.se/nyheter/darfor-har-vi-kompletterat-den-politiska-vanster-hoger-skalan-i-vara-partiledarutfragningar> <https://spraktidningen.se/blogg/veckans-nyord-gal-tan-skala>

35 <http://www.barometern.se/ledare/magnus-hagevi-har-gal-tan-skalan-en-framtid/>

36 <https://www.regeringen.se/tal/20192/09/regeringsforklaringen-den-10-september-2019/>

37 <http://www.smp.se/nyheter/gal-tan-ger-politiken-en-ny-dimension/>, <https://www.dagenssamhalle.se/nyhet/har-ar-kommunerna-pa-gal-tan-26145>

38 <https://novus.se/valjaropinionen/valjarforstaelse/viktigaste-politiska-fragan/>

större roll i vad som präglar det offentliga samtalet och debatten.³⁹ Det blir allt vanligare att en diskussion startas av enskilda medborgare i sociala medier och sedan plockas upp av opinionsbildare och politiker, lyfts till det offentliga samtalet, väcker en opinion och till sist påverkar politiken.⁴⁰ En överväldigande majoritet av svenskarna har i dag en mixad mediekonsumtion, men med varierande tyngdpunkter. Den lokala Facebookgruppen kan i dessa sammanhang vara minst lika viktig som den lokala nyhets sajten eller ett politiskt partis webbplats.⁴¹

Råare politiska debatter

Individer tar i allt ökande utsträckning del av nyheter via sociala plattformar såsom Youtube, Facebook och Twitter, vilket riskerar att förstärka nyhetsselektiviteten och den politiska selektiviteten. Via dessa plattformar blir vi exponerade för mer bekräftande än utmanande information, vilket sannolikt förstärker de initiala åsikterna och verklighetsuppfattningarna.⁴² Det vittnas om en ny råhet i framför allt den politiska debatten som saknar motsvarighet och ett allt mer fragmenterat medialt landskap som förstärker polariseringen genom filterbubblor och utvecklingen på sociala medieplattformar.⁴³ För att slå igenom i bruset behövs det vassa, hårda och personifierade budskap alternativt budskap som handlar om en fråga som verkligen slår igenom som engagerande och känslöväckande. Diskussioner, debatter, processer för åsiktsbildning och konstruktion av kollektiv identitet är nu samtidigt offentlig verksamhet: de kan lätt spridas, nå Facebook-flöden av vänner och bekanta, påverka webbtrafik till alternativa medieplattformar, diskuteras i mainstream-media och därmed påverka opinionsbildningen i samhället på ett helt annat sätt än tidigare.⁴⁴

En delvis ny dimension i politiken GAL-TAN, har ersatt den traditionella vänster-högerskalan som förklaringsmodell. Knepigheten uppstår när frågor inom välfärden kan placeras ut på vänster-högerskalan medan lösningarna lutar åt TAN.⁴⁵ Tonen i debatt och opinionsbildning hårdnar och utvecklas allt oftare på andra arenor än de traditionella. Den enskilde har fått det både lättare och svårare att göra sin röst hörd.

39 https://doi.org/10.1787/trends_edu-2019-en

40 Specialpedagogiska skolmyndigheten (2018)

41 Nord, L & Nygren, G (2019)

42 SOU 2015:65

43 Svenska Dagbladet onsdag 26 juni 2019

44 <https://www.breakit.se/artikel/14908/jag-har-synat-fenomenet-hanif-bali-sa-maktig-ar-han-pa-natet>

45 GAL-TAN beskrivs på sidan 22, se not 34

Motsatser i ny styrning av offentlig förvaltning och nya uppgifter

Sättet att reformera offentlig sektor har förändrats sedan ett decennium tillbaka. Kortare utredningstider, färre utredare och ändrat remissförfarande gör att det ständigt ställs frågor om kvaliteten i regeringens och riksdagens beslutsunderlag.⁴⁶ Samtidigt lyfter OECD behovet av ett bättre kunskapsunderlag i beslutsfattandet.

Statskontoret har haft ett uppdrag att identifiera långsiktiga förvaltningspolitiska utvecklingstendenser och strategiska utvecklingsbehov. De konstaterar att regeringens styrning av förvaltningen är präglade av två delvis motstående tendenser. Dels vill regeringen minska detaljstyrningen av myndigheterna, dels vill de samtidigt styra mer sammanhållet utifrån statens samlade intressen. Ekonomiska förutsättningar, kompetensförsörjningen och ett ökat fokus på säkerhetsfrågor kommer sannolikt att påverka förvaltningen och regeringens styrning under kommande år. Fyra strategiska utvecklingsbehov lyfts fram:

- regeringens myndighetsstyrning
- styr-, kompetens- och organisationsutmaningar som följer av den tekniska utvecklingen
- regeringens behov av underlag för reformer och omprövning
- den statliga styrningen av kommuner och regioner.

Det övergripande förslaget från Statskontoret är att formulera ett samlat utvecklingsprogram för styrningen av den offentliga sektorn.⁴⁷

Nya uppgifter och ny kompetens för hållbar utveckling

Agenda 2030-delegationen överlämnade sitt slutbetänkande till regeringen i våras med förslag och bedömningar för Sveriges fortsatta genomförande av FN:s Agenda 2030.⁴⁸ I regeringsförklaringen 2019 nämns att Sverige ska gå i bräschen. Detta är ytterligare ett mål där Sverige ska vara först och, eller, bäst. Digitalisering och kunskapsskolan har lyfts i tidigare rapporter.

Utredningen föreslår att regeringen ska ange riktningen för statsförvaltningens arbete som helhet genom att i det förvaltningspolitiska målet göra ett tillägg om arbetet med att genomföra Agenda 2030. Detta berör SPSM och andra myndigheter bland annat genom hållbarhetskrav vid upphandling och ytterligare samordnad styrning.⁴⁹

Delegationen pekar också på behovet av stärkt kunskap, forskning och innovation och ger bland annat som förslag att Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram ett förslag till innehåll, genomförande och finansiering av kompetenshöjande och stödjande åtgärder för pedagoger och skolledare om lärande för

46 <https://www.dn.se/debatt/svar-utmaning-hinna-med-januariavtalets-utredningar/>
SOU 2018:79

47 <https://www.dagensamhalle.se/nyhet/utredningsvaesendets-foerfall-skadar-det-politiska-systemet-22711>
<http://www.statskontoret.se/nyheter/forvaltningspolitik-i-forandring--lansiktiga-utvecklingstendenser-och-strategiska-utvecklingsbehov/>

48 M2019/00661/S/ Remiss av Agenda 2030-delegationens slutbetänkande

49 <https://www.regeringen.se/493ab5/contentassets/a1d21f7c7c7c484e96c759f2b3c44638/agenda-2030-och-sverige-varldens-utmaning--varldens-mojlighet-sou-201913.pdf>

hållbar utveckling. Skolverket föreslås även få i uppdrag att, tillsammans med Skolinspektionen, följa upp hur utbildning för hållbar utveckling tillämpas i för-, grund- och gymnasieskolan.⁵⁰

Samordnad, säkrare och mer kostnadseffektiv it-drift

En särskild utredare ska få i uppdrag att kartlägga och analysera statliga myndigheters behov av säker och kostnadseffektiv it-drift och de säkerhetsmässiga och rättsliga förutsättningarna för en samordnad statlig it-drift. Uppdraget att föreslå mer varaktiga former för samordnad statlig it-drift ska redovisas den 31 maj 2021.⁵¹

Mer samlad, sammanhållen och samordnad styrning från regering, men samtidigt minskad detaljstyrning ger motstridiga styrsignaler. Snabbare förändringar men samtidigt behov av bättre beslutsunderlag. Gas och broms på samma gång.

Digitalisering

I förra årets omvärldsanalys beskrev vi OECD:s rapport om Sveriges digitaliseringspolitik från 2018. Rapporten betonade bland annat att digitaliseringen handlar om en attitydförändring, att myndigheter ska se sig som möjliggörare och tillgängliggöra data för andra att kunna skapa värde. Sverige behöver också stärka och tydliggöra det strategiska digitala ledarskapet och OECD rekommenderar ett problemlösande angreppssätt, att lagar och regler behöver ses över.⁵² Med utgångspunkt från OECD:s rekommendationer har flera större regeringsuppdrag initierats.

Därtill har Myndigheten för digital förvaltning, DIGG, fått i uppdrag att öka den offentliga förvaltningens förmåga att tillgängliggöra öppna data, bedriva öppen och datadriven innovation, samt främja den offentliga förvaltningens förmåga att använda artificiell intelligens. Särskilt fokus ska läggas på säkerhet, inklusive god informationssäkerhet, sekretess och integritetsskydd. Uppdraget ska slutredovisas den 31 januari 2021.⁵³

I maj 2019 kompletterade OECD rapporten med en utvärdering av hur Myndighetssverige hanterar data för att effektivisera och utveckla sin verksamhet i rapporten Digital Government Review Sweden. I utvärderingen, som gjorts på beställning av regeringen, framkommer bland annat att Sverige har goda

50 Ibid

51 <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/09/myndigheternas-it-drift-ska-bli-sakrare-och-mer-kostnadseffektiv/>

52 Specialpedagogiska skolmyndighetens (2018)

53 Regeringsbeslut I2019/01416/DF, I2019/01020/DF

förutsättningar för att använda digitala data. För att bygga medborgarnära tjänster, analysera komplexa samhällsutmaningar och främja digital innovation krävs enligt utvärderingen ett tydligt ledarskap från regeringens sida som tydligt fokuserar på data som strategisk resurs, vilket Digitaliseringsrådet instämmer i.⁵⁴

Sammantaget satsar statsmakten på oerhört många aktiviteter för att stärka och utveckla digitaliseringen i Sverige. Regeringen redovisar drygt 200 genomförda och pågående initiativ under respektive delområde i den nationella digitaliseringsstrategin.⁵⁵

Ett praktiskt exempel där en myndighet just har fungerat som möjliggörare genom att tillgängliggöra data är VR Sweden som i år vann Hack for Swedens kategori mobility. VR Sweden gör upplevelser tillgängliga för människor med rörelsebegränsningar genom peer-to-peer VR-teknik och livestreaming. För utvecklingen av denna lösning använder de öppna data från Försäkringskassan.⁵⁶

Digitalisering kontra digitisering och datorisering

Begreppet digitalisering används i allmänhet väldigt brett och det tenderar att finnas diversifierade föreställningar förknippade med ordet. Ofta likställs digitalisering med digitisering och datorisering i det allmänna samtalet, men de tre begreppen har sinsemellan olika innebörder som är viktiga att särskilja.

Organisationer som digitiserar arbetar med nya tekniska saker men inte nödvändigtvis med nya metoder. Exempelvis måste skolan förändra undervisningen för att inte bilda en digital klyfta mellan de som är beroende av gamla strukturer och de som kan navigera sig i det nya landskapet.⁵⁷

Datorisering innebär en övergång från böcker och skrivmaskiner till modernare tekniska lösningar för att uppnå samma effekt, fast med annan teknik. Datoriseringen gör att planering, kommunikation med mera kan effektiviseras, men den innebär ingen revolution av grundtanken bakom institutionen skola. En karta är en karta oavsett om den är utskrivet på papper eller finns i en GPS. Frågan är om den svenska skolan i dag tenderar att till stora delar vara datoriserad snarare än digitaliserad.

Digitaliseringen handlar om att man anpassar sig efter hur ny teknik skapar nya beteenden på individ- och samhällsnivå.⁵⁸ Digitalisering innebär att tanke- och processer kring konsumtionen av innehåll i exempelvis den tidigare skrivna texten förändras i grunden. Delaktigheten kan förbättra innehållet och göra det ännu mer tillgängligt, baserat på hur deltagarna beter sig och agerar. En skola som fungerar som en streamingtjänst där läromedel och undervisning ständigt modifieras utefter elevers användningsmönster.⁵⁹

54 <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/05/oece-foreslar-att-sverige-tillsatter-en-chief-transformation-officer/>

55 Digitaliseringsrådet (2019)

56 <https://hackforsweden.se/winners>

57 <https://www.sverd.se/skolan-behoover-digitalisering-inte-digitisering/>

58 <https://fai.nu/program/hur-digitaliseringen-paverkar-manskligt-beteende/>

59 <https://www.youtube.com/watch?v=Vz3mUoFOB-c>

Från e- till digital förvaltning

Datorisering och digitaliseringen inom både marknad och stat har pågått länge. Myndigheter, kommuner och landsting var tidiga med att testa och införa e-tjänster för privatpersoner och företag. Med tiden har förväntningarna på den offentliga sektorn ökat. Man har sökt nya innovativa lösningar för att kunna göra mer än att ersätta blanketter på papper med pdf-dokument. För att offentlig sektor fullt ut skulle kunna ta nästa steg i den digitala transformationen krävdes en stärkt styrning och samordning.⁶⁰ Denna förstärkning gjordes dels genom ett program för digital förnyelse av det offentliga Sverige och dels genom att Myndigheten för digital förvaltning, DIGG, inrättades hösten 2018.

Nu pågår även ett digitaliseringssamarbete med de nordiska länderna och Baltikum för att utbyta erfarenheter och inte bygga separata öar. Önskan om att kunna dela information både inom landet och mellan länder är inte oproblematisk och öppnar upp för frågor om tillgänglighet, säkerhet och integritet, gränssnitt och standarder.⁶¹

Innovation kräver omvärdering av hur kunskaper genereras

En tydlig tendens rör innovation. Verksamheter behöver bli bättre på att förstå behov och att arbeta tillsammans med andra för innovation och digitalisering. Ledare för organisationer måste skapa utrymme att testa tidigt, våga göra fel, ta fram prototyper och göra om. Det behövs en omvärdering av hur kunskaper genereras. Det går inte längre att bara förlita sig på experter som beskriver verkligheten. Människor är experter på sin egen situation. Fokus behöver flyttas från den inre egna organisationen till ett större användarfokus då värdet ligger i användningen. Och viktigast av allt är att involvera användarna från början.⁶² Utveckling av nya stödformer, tjänster och produkter kan göra konkurrenter till partners som i fallet med framtagandet av banktjänsten Swish.⁶³

Kunskapsutveckling i samhälle och utbildning

Frågan om vad som är kunskap, perspektiv, fakta, och hur kunskapsutveckling sker har många nya dimensioner. Universitet både i Sverige och Norge har utformat nya utbildningar där modern vetenskapsteori, teknologi, evidens, innovation, kultur och samhällsutveckling sammanhålls. Teknologin ses inte bara som ett separat ämne, lärvätyg eller förmåga utan som en del i ett kunskapande och gör något med kunskapsutvecklingen. Innovationen har förflyttat sig och exempelvis har AI-patent ökat med över 1 000 procent under en nittonårsperiod. Inom såväl praktiken som forskningen är frågan inte längre människa eller maskin utan människa och maskin.

60 <https://www.digg.se/digitalisering-av-offentlig-sektor/den-digitala-forvaltningen>

61 <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasternorrland/toppmote-i-sundsvall-om-digitalisering-i-de-nordiska-landerna>

62 Digidelnätverket & Digitaliseringsrådet (2019)

63 Ibid

Innovativa digitaliseringsprojekt för personer med funktionsnedsättning

På Sveriges innovationsmyndighet Vinnova satsas det just nu på digital utveckling som river hinder för personer med funktionsnedsättning. Från nu och fram till april 2020, är det möjligt att söka medel för att utveckla digital teknik som syftar till att bidra till utvecklingen av innovativa digitala hjälpmedel som kan öka människors funktionsförmåga och undanröja hinder för delaktighet. 40 miljoner kronor är avsatta till detta ändamål.⁶⁴

Digitaliseringen kan både riva hinder och sätta hinder för våra målgrupper. Samtidigt som aktörer som bland andra Vinnova och Hack for Sweden skapar förutsättningar för våra målgruppers ökade tillgänglighet, kan digital teknik verka exkluderande när tillgängligheten fallerar.

Ökande informationsmängder gör det inte nödvändigtvis lättare att få kunskap. Förmågan att navigera och kritiskt förhålla sig till informationsflödet via tekniskt sofistikerade medier blir allt viktigare, visar forskning från Göteborgs universitet.⁶⁵ Sociala medier har gjort det lättare att sprida falsk information vilket påverkar medborgare i många livssituationer. Det krävs enligt forskare och många lärare en digital medvetenhet. Lyckas inte skola och samhälle åstadkomma den medvetenheten kommer en digital klyfta att uppstå mellan de som är beroende av gamla strukturer och de som kan navigera i det nya landskapet som digital teknik skapat.⁶⁶

Bristande kunskaper inom upphandling försvårar digital tillgänglighet

Enligt Swedish Edtech Industry visar undersökningar att 70 procent tycker att upphandlingar gällande tillgängliga system är av för låg kvalitet och menar också att ett bra upphandlingsstöd och en förbättrad beställarkompetens skulle vara framgångsfaktorer för skolans digitalisering. Även när det gäller att upprätthålla lagar gällande tillgänglighet i upphandlingar eftersöks förbättrad beställarkompetens. Upphandlingslagarna som förstärktes 2017 med tydligare formuleringar om tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning, där bör-krav har ersatts med ska-krav innebär att större hänsyn ska tas till tillgänglighet än tidigare och upphandlande myndigheter är i vissa fall skyldiga att beakta tillgänglighet och alla användares behov.⁶⁷

Kunskapsgenerering genom digitalisering bland annat genom öppna data för att bedriva öppen och datadriven innovation. Partnerskap, tillgängliggörande och stark statlig styrning ses som avgörande. Pusselbitarna finns, ändå brister fortfarande den digitala tillgängligheten.

64 <https://www.vinnova.se/m/digitala-hjalpmedel/>

65 <https://www.forskning.se/2019/03/06/studenter-behover-stod-att-hantera-informationsflodet/>

66 <http://pedagog.stockholm.se>

67 <https://upphandling24.se/it-upphandlare-missar-tillganglighet/>

Sambandet fysisk och psykisk ohälsa och sociala medier är alltmer uppmärksammat

Mobiltelefoner och sociala medier är digitala verktyg och digitala kanaler. Undersökningen ”Ungar & medier 2019” visar att ungas användning av sociala medier har ökat kraftigt under senare år. Sedan 2012 har andelen som använder sociala medier mer än tre timmar per dag mer än fördubblats i åldrarna 13–18 och fyrdubblats i åldrarna 9–12 år. Med en ökad exponering i sociala medier har också utsattheten för kränkningar ökat.⁶⁸

En annan pågående studie visar att vart tredje barn är inne på sociala medier minst tio gånger per dygn och att konsumtionen försämrar sömn och skolresultat. Förväntad utebliven positiv feedback kan skapa stor oro hos barnen. Flera av de elever som djupintervjuas i den pågående studien uppges vara medvetna om riskerna men vittnar också om omställningsproblem.⁶⁹

Tiden som människor använder till digitalt baserade aktiviteter verkar vara en huvudfrågeställning när det gäller människors hälsa och huruvida aktiviteterna tar tid från grundläggande behov som mat, sömn och rörelse. Även beroende- och bekräftelseproblematik som berör det psykiska och sociala välbefinnandet är en frågeställning. Flera forskare uppmärksammar att människans hjärna inte är byggd för att klara uppgifterna i dagens komplexa samhälle.⁷⁰ Samtidigt är bilden fragmenterad och det finns många exempel där digitaliseringen bidrar till en god hälsa.⁷¹

Det talas också om en brytpunkt för sociala medier. Techexperter misstror sociala medier och ifrågasätter sina egna skapelser. De menar att världen håller på att nå ett uppvaknande när det gäller hur de globala nätföretagen påverkar oss. Svenskar använder dock sociala medier i hög utsträckning, hittills mer och mer för varje år. Men under 2018 har man kunnat se några trender. Till exempel har aktiviteter på Facebook som att skriva inlägg, delta i grupper eller evenemang och lägga ut bilder minskat. Även användningen av Twitter pekar svagt nedåt.⁷²

Hälsoproblem kan orsakas av digitala aktiviteter. Samtidigt kan digitala aktiviteter öka ett socialt välbefinnande och bidra till sammanhang och tillgänglighet. Det blir allt viktigare att definiera och särskilja aktiviteterna för att förstå vad det är som gör gott och vad det är som skadar. Det finns annars en risk att likvärdighet blir likhet.

68 Statens medieråd (2019)

69 Hedin, m.fl. (2019)

70 Hjärnforskare Anders Hansson i sommar i P1: <https://www.hjarnfonden.se/forskare/>

71 För mer kunskap kring psykisk ohälsa hos unga se myndighetens 2018 års omvärldsrapport

72 <https://www.svt.se/kultur/svenskars-aktivitet-pa-facebook-minskar-brytpunkt-for-sociala-medier>

Tendenser kring likvärdig utbildning

Utbildningspolitiska förutsättningar

Givet komplexiteten och förändringshastigheten menar OECD att det aldrig har varit mer brådskande att knyta utbildning till de tendenser som formar den värld vi lever i. De poängterar att utbildning kan påverka dessa tendenser på ett positivt sätt genom att tillhandahålla den kunskap och de färdigheter som behövs i den moderna världen.⁷³

Universell utformning i funktionshinderspolitiken

I maj överlämnades betänkandet Styrkraft i funktionshinderspolitiken som betonar att funktionshinderspolitiken måste bli en integrerad del av arbetet för mänskliga rättigheter.

Betänkandet lyfter fyra områden som politiken särskilt ska rikta in sig på. De tre första handlar om principen om att universell utformning bör kunna utgöra en vägledande princip för utvecklingen av nya produkter, miljöer, program och tjänster, att åtgärda befintliga brister i tillgänglighet samt individuella stöd och lösningar för individens självständighet. Dessa tre syftar i sin tur gemensamt till det fjärde området som är att förebygga och motverka diskriminering av personer med funktionsnedsättning. Samtidigt framhålls behovet att riva existerande hinder i samhället och att ge individer stöd och lösningar som ökar självständigheten.

Mål om möjligheter till livslångt lärande

När det kommer till utbildning och livslångt lärande är det övergripande målet i funktionshinderspolitiken att personer med funktionsnedsättning ska ha jämlika möjligheter till utbildning och livslångt lärande. Detta mot bakgrund av att uppföljning av utbildningssystemets senare delar visar att personer med funktionsnedsättning uppnår en betydligt lägre utbildningsnivå jämfört med andra.⁷⁴

⁷³ OECD, 2019

⁷⁴ SOU 2019:23

En förhandlings- och samverkansbaserad interaktiv samhällsstyrning

Utredningen betonar att förtroendevalda på olika samhällsnivåer har en avgörande roll om politiken ska kunna förverkligas. Man förordar en förhandlings- och samverkansbaserad interaktiv samhällsstyrning där beslutsfattandet decentraliseras och sker i nätverk med aktörer från offentlig, ideell och privat sektor. Utredningens förslag bygger på att representanter för personer med funktionsnedsättning mer tydligt och effektivt ska involveras i beslut som påverkar allas vår vardag. Personer med funktionsnedsättning ska verka som idégivare och medskapare i en ordning där samråd går från att vara en arena för information till ett forum för dialog och infytande.⁷⁵

Utredningen är för närvarande på remiss och Myndigheten för delaktighet spår att mycket kommer nog att ändras i förslaget. Säkert är dock att utbildning får en tydlig roll i den nya styrningen. När beslut är fattat kommer en plan att tas fram för hur myndigheter ska implementera den nya politiken. Detta kan bli aktuellt 2021.

Livslångt lärande i utbildning genom tydligare styrning av funktionshinderpolitiken. En förhandlings- och samverkansbaserad interaktiv samhällsstyrning växer fram där beslutsfattandet decentraliseras och där personer med funktionsnedsättning ska verka som idégivare och medskapare. Samråd går från att vara en arena för information till ett forum för skapande dialog, infytande och innovation.

Sveriges funktionshinderpolitik granskas

En annan händelse av vikt som kommer att påverka Sveriges funktionshinderpolitik framgent är den granskningsprocess av Sverige som är genomförd av kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I rapporten ska staten även redogöra för vilka åtgärder som har vidtagits med anledning av de rekommendationer som kommittén lämnade 2014. Den 22 oktober lämnade regeringen sin samlade rapport till FN, därefter kallas Sverige på förhör som i sin tur resulterar i nya rekommendationer.⁷⁶ Parallellt gör civilsamhället en skuggrapport efter regeringens rapport som kommittén lägger stor vikt vid i granskningen av landet. Som myndighet kan vi förvänta oss nya regeringsuppdrag som är kopplade till utbildning för personer med funktionsnedsättning.

75 <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/05/utredning-om-funktionshindernpolitiken-har-lamnats-till-regeringen/>

76 <https://www.funktionshinderpolitik.se/5-fragor-att-ha-koll-pa-under-2019/>

Arbetsförmedlingens neddragningar

Arbetslöshetsnivån i gruppen personer med funktionsnedsättning påverkas endast marginellt av konjunkturen. Trots en generellt minskande arbetslöshet, ligger gruppen kvar på en hög nivå. Många av de inskrivna är långtidsarbetslösa och däribland är kvinnor en särskilt utsatt grupp. Därtill hamnar många av de inskrivna snarare i sysselsättning än i ett arbete som bidrar till en egen försörjning.⁷⁷

Under våren tillkännagav Arbetsförmedlingen att antalet specialisttjänster ska halveras, närmare 900 tjänster ska bort. Till specialisterna hör fysioterapeuter, arbetsterapeuter, socialkonsulenter och psykologer som jobbar med arbetslivsinriktad rehabilitering för personer med någon form av funktionsnedsättning. Arbetsförmedlingens uppdrag att ge stöd till personer med funktionsnedsättning att kunna ta del av arbetslivet kvarstår, men arbetssättet ska snabbt förändras för att matcha situationen med mindre resurser. Möjliga lösningar är att anlita fristående aktörer samt att arbeta med digitala möten istället för fysiska.⁷⁸

I oktober rapporterade Dagens Nyheter att reformeringen av arbetsförmedlingen, trots att regeringen har signalerat annorlunda, kommer att innebära att undantaget för personer med funktionsnedsättning tas bort enligt förslag. Arbetsförmedlingen menar att det inte går att freda arbetssökande med funktionsnedsättning och att en särlösning skulle sätta mycket fokus på funktionsnedsättningen och mindre på personens kompetens och förmågor.

”När det gäller till exempel grupper som de med funktionsnedsättning har Arbetsförmedlingen tidigare oftast monopol på hela kedjan av möte, verksamhet, gjort bedömningar och tagit beslut om insatser för de arbetssökande. När fler uppgifter går över i privat regi så blir rågången mellan upphandling, bedömning och beslut avgörande.”⁷⁹

Arbetsmarknadsministern kommenterar i en debattartikel att Arbetsförmedlingen fortsatt ska ansvara för funktionshinderfrågor inom arbetsmarknadspolitik. De ska också ha ansvaret för att insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga fungerar på ett effektivt och ändamålsenligt sätt, samt för samverkan inom den arbetslivsinriktade rehabiliteringen. Hon betonar även att hon avser att bjuda in arbetsmarknadens parter och viktiga intresseorganisationer till samtal om myndighetens framtida utformning.⁸⁰

Myndigheten för delaktighet, MFD, och Funktionsrätt Sverige är oroade. De vill se tydliga politiska signaler och ett systematiskt arbete i Arbetsförmedlingens reformering – som i praktiken redan har inletts. De vill veta hur personer med funktionsnedsättning kan få möjlighet till tillfälliga arbeten och projektanställningar, hur det går att öka möjligheterna för gruppen att bli egenföretagare och om det

77 <https://www.altinget.se/arbetsmarknad/artikel/stoden-ar-anpassade-for-en-arbetsmarknad-som-inte-langre-finns>

78 <http://fysioterapi.se/halften-av-arbetsformedlingens-specialister-ska-bort/>

79 <https://www.dn.se/ekonomi/sa-blir-nya-arbetsformedlingen-undantag-for-funktionsnedsatta-tas-bort/>

80 Regeringen.se (2019)

går att skapa andra moderna anställningsformer. De vill också att det säkerställs att arbetsmarknadsstöden kan samverka på ett bra sätt med andra stödbehov som finns för personer med funktionsnedsättning.

Från ett särskilt arbetsmarknadsstöd till ett särskilt stöd på den allmänna arbetsmarknaden. Leder det till en ökad tillgång till arbetsmöjligheter eller en käpp i hjulet för att säkra egenförsörjningen? Ökande eller begränsande livschanser?

Bättre livschanser för våra målgrupper med översyn av LSS?

I slutet av juni uttryckte socialminister Lena Hallengren en förhållandevis tydlig önskan om att återställa och förbättra LSS i en interpellationsdebatt om grundläggande behov och assistansberättigande den 26 juni:

”När det handlar om rätt till assistans är lagstiftningen tydlig. Vi vill inte ändra lagen för att på något sätt begränsa människors möjligheter, utan vi vill se till att vi har en lag som överensstämmer med verkligheten och med de ambitioner och intentioner som fanns från början. Men det handlar också om det som inte riktigt täcktes in från början.”

Vid riksdagen öppnande i höst uttryckte statsministern följande om LSS och personlig assistans:

”Funktionshinderspolitiken och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade ska utvecklas. Personlig assistans ska präglas av hög kvalitet och rättssäkerhet. Rätt till assistans för andning och sondmatning ska säkerställas. Alla som har rätt till stöd ska få det.”

Socialministerns tydlighet och att frågan har hamnat i regeringsförklaringen signalerar att frågan verkar ligga högt upp på agendan.⁸¹ Men oron och frustrationen är fortfarande stor. Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar, RBU, är en av de organisationer som har kommenterat öppningstalet och de konstaterar att statsministern verkar visserligen ha tagit till sig av deras kritik men konstaterar samtidigt att de ser fram emot en grundlig restaurering av LSS och personlig assistans när fler än åtta av tio som ansöker om assistans för första gången får avslag, och nästan 2 000 färre är inne i reformen än för fyra år sedan. Samtidigt som riksdagens högtidliga öppnande demonstrerade ett drygt hundratal personer på Sergels torg mot neddragningarna av den personliga assistansen för människor med olika funktionsnedsättningar.⁸²

81 <https://www.regeringen.se/tal/20192/09/regeringsforklaringen-den-10-september-2019/>

82 <https://www.dn.se/sthlm/funktionshindrade-demonstrerade-mot-nedskarningar/>

Det finns en tydlighet kring viljan att återställa och förbättra LSS. Men långt färre får i dag stöd enligt lagen. Kraftsatsning krävs för återställning, finns det kraft över för en förbättring?

Ekonomiska styrmedel

Ett budskap i årets budget var att Sverige ska få ett högre presterande och jämlikt skolsystem igen och att den enskilt viktigaste frågan är lärarresurserna. Alla elever oavsett förmåga ska få lära sig mer. Januariöverenskommelsen är grunden för satsningarna som har delats in i tre fokusområden: höjda kunskaper, stärkt likvärdighet och fler behöriga lärare.⁸³

I årets budget finns också en ambition att de riktade statsbidragen till skolan ska bli färre och enklare, men medlen ska inte minska. Syftet är att få en bättre statlig styrning och en förenklad administrativ process för skolan.⁸⁴

Ljuma reaktioner på budgeten

Sveriges Kommuner och Regioner, SKR, är inte nöjda med budgeten som de inte ser tar höjd för de demografiska förändringar som landet är i. Särskilt missnöjda är de med regeringens steg mot att minska detaljstyrningen genom riktade bidrag. De menar att förändringen av de specialdestinerade statsbidragen inte gör någon större skillnad för helheten och den administrativa bördan med de riktade statsbidragen fortsätter att vara stora. Som exempel på en felkonstruerad satsning ser de likvärdighetsbidraget till skolan som snarare försvårar för en kommun att effektivisera och möta utmaningarna inom skolan.⁸⁵

Friskolornas riksförbund kritiserar också de riktade statsbidragen. De menar bland annat att orättvisan bakom statsbidraget för lärarassistenter nu fördubblas då det bara kan sökas av de skolhuvudmän med minst 160 elever i grundskolan, vilket hindrar ungefär 34 procent av alla friskolor att söka. De ställer sig också kritiska till att likvärdighetsbidraget fortsätter, och ökas, trots att det har konstaterats att reglerna för att söka bidraget leder till ökad administration.⁸⁶

Lärarnas riksförbund kommenterar budgeten i ett pressmeddelande som skral i relation till skolans behov och kommunernas nedskärningar och hänvisar bland annat till kommunernas väntande finansieringsgap på 90 miljarder kronor.⁸⁷ De ser visserligen att regeringen har goda ambitioner med likvärdighetsbidraget och de avsatta medlen till ett professionsprogram. Men de betonar att

83 <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/09/skolpaket-for-att-alla-elever-ska-lara-sig-mer/>

84 <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/09/anna-ekstrom-presenterar-skolsatsningar-i-hostbudgeten/>

85 <https://www.dagenssamhalle.se/nyhet/analys-gladjebudget-som-ingen-alskar-29298?fbclid=IwAR3mGzMcPd49E44Jn1AVspwS1cEZh8IJ8eUdpSPoW9kkJuKmyKfwBa7YU>

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/9vvr2l/skolhuvudman-mister-miljoner-i-bidrag>

86 <https://www.dagenssamhalle.se/debatt/regeringen-forstarker-skillnader-mellan-skolor-29295?noaccount=true>

87 <https://news.cision.com/se/lararnas-riksforbund/r/skral-skolbudget,c2903476>

satsningarna inte står i relation till kommunernas stora underskott som kommer att trumfa de satsningar som statsbudgeten ger.⁸⁸

Den framtida situationen beskrivs med finansieringsgap och ett gap mellan satsningar och behov i kombination med växande kommunala underskott, växande elevkullar och lärarbrist. Ett tufft utgångsläge.

Globala inkluderande utbildningsmål möter nationella motsatser

Ett av Agenda 2030:s utbildningsmål är att senast 2030 avskaffa skillnaderna mellan könen inom utbildningsområdet och säkerställa lika tillgång till utbildning och yrkesutbildning på alla nivåer för utsatta personer, inklusive personer med funktionsnedsättning, ursprungsfolk och barn som lever under utsatta förhållanden. Det övergripande utbildningspolitiska målet är att säkerställa en inkluderande och likvärdig utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande för alla. Likvärdighet och inkludering är normer som genomsyrar dokumentet och livsperspektivet med möjlighet till goda livschanser för alla.⁸⁹

Inkluderingens dubbla budskap

Under många år har kommunala skolverksamheter haft inkludering för alla i sitt uppdrag och särskilda undervisningsgrupper har under denna tid ofta betecknats som ett visst misslyckande. Trots att skollagen inte innehåller begreppet inkludering så har formuleringarna i lagen syftat till konventioner och på den innebörd som traditionellt har använts.⁹⁰ De senaste åren har dock samhällsdebatten kring inkluderingen svängt trots den överstatliga normförstärkningen genom Agenda 2030, Europeiska Rådet och European Agency for inclusive education.⁹¹ Röster om att lika för alla inte är bäst för alla blir fler och starkare och i januariavtalet slog regeringen och samarbetspartierna fast att det ska bli lättare att få särskilt stöd i mindre undervisningsgrupper.

Åsikterna om vad inkludering är och om inkluderingens vara eller icke vara har som vi tidigare påvisat varit en aktuell fråga både hos politiker, forskare, skolverksamma, vårdnadshavare och allmänhet. Med politikens frågeställning om att inkluderingen har gått för långt kommer vi sannolikt att få se fler olika undervisningsgrupper framöver. Denna idé- och opinionssvängning har inte varit utan motstånd eller diskurs bland praktiker och forskare i specialpedagogik.

88 <https://skolvarlden.se/artiklar/asa-fahlen-det-basta-och-samsta-med-budgeten>

89 Agenda 2030

90 <https://webbutiken.spsm.se/globalassets/publikationer/filer/inkluderande-undervisning-tillganglig-version.pdf/>

91 https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TEXT/PDF/?uri=CONSIL:ST_9014_2019_INIT&from=EN

”Personligen hoppas jag att påståendet ’inkluderingsstanken har gått för långt’ i januariöverenskommelsen är just den sistnämnda tolkningen, det vill säga en brist på förståelse för vad en inkluderande utbildning betyder. Jag tror att många barn i dag känner att ingen bryr sig om dem i skolan. Det är inte ett tecken på att inkluderingen har gått för långt – tvärtom är det uttryck för att inkluderingsstanken inte har kommit tillräckligt långt.”

En tolkning är att politiken antingen anser att den svenska skolan har blivit för demokratisk och att vi behöver gå tillbaka till en skola där barn, ungdomar och föräldrar har mindre inflytande över skolan eller att politiken vill tillbaka till ett tydligare system, där barnen som är ”mer värda” ska ha kvar sina rättigheter och sin ställning i skolan, medan de som är ”mindre värda” inte ska ha samma rättigheter till inkludering och medbestämmande i skolan.⁹²

Redan 2016 diskuterades om det kanske är lönlöst att försöka rädda begreppet inkludering inom skolans värld på grund av att det har nötts ned för mycket och det konstaterades att det råder en enorm förvirring kring begreppet både i forskningen och i skolorna. Många låser sig vid placeringsdefinitionen, alltså var eleven befinner sig fysiskt.⁹³

Till en början var det ett väldigt starkt fokus i debatten på att inkluderingen har gått för långt även om några få andra röster fanns. Inkluderingsfrågan kopplades då också samman med nyhetsrapporteringen kring elever med lång och problematisk frånvaro, så kallade hemmasittare, och beskrevs i media och i debatten som ett exempel på vilka smärtsamma konsekvenser målet att alla elever ska kunna få sin undervisning tillsammans har fått. Många vårdnadshavare kom till tals och beskrev en helt omöjlig skolsituation för sina barn som har behov av undervisning i mindre och lugnare sammanhang.⁹⁴

Bristande kunskapsunderlag om skillnad på ett värde och en insats

Komplexiteten när det kommer till inkludering och särskilda undervisningsgrupper behöver synliggöras, menar flera forskare. Särskilda undervisningsgrupper har visat sig ha olika effekter. Att kunskap om detta och om betydelsen av de organisatoriska förutsättningar som behövs för att arbetet ska fungera med ett långsiktigt mål, är något både forskare och specialpedagoger lyfter. Det är ett försök att bredda frågeställningen så att elever kan uppleva delaktighet i sitt lärande istället för att bara fokusera på särskilda undervisningsgruppers vara eller inte vara.⁹⁵

I den pedagogiska debatten mellan forskare ser vi att det finns argument för varierande undervisningsformer som tar hänsyn till behov och delaktighet, men

92 <https://www.skolporten.se/nyheter/svenska-politiker-far-baklaxa-om-inkludering/>

93 <https://specialpedagogik.se/ett-begrepp-i-blasvader/>

94 <https://www.jp.se/article/kajsa-kettil-nar-alla-ska-med-blir-de-svagaste-svikna/>

95 <https://skolutveckla.se/2019/09/04/det-var-en-gang-en-kommun-som-lade-ner-alla-sina-sarskilda-undervisningsgrupper-pa-ett-brade/>

där man är tydlig med att bedömningen måste ske på individbasis och inte slentrianmässigt utifrån diagnoser eller funktionsnedsättningar. De ser att när inkluderingsfrågans egentliga diskussion blir en fråga om placering är frågan om det inte egentligen handlar mer om en organisatorisk besparingsåtgärd än om elevers förutsättningar till lika möjligheter. Det väcks även en praktisk fråga. Hur ska dessa grupper och resursskolor kunna bemannas i en kontext av akut lärarbrist som också innefattar speciallärare och specialpedagoger?⁹⁶

I myndighetens barnpanelsrapport ger några elever med funktionsnedsättning samma bild kring betydelsen av delaktighet och tillhörighet och vilka förutsättningar som krävs. De efterlyser fler lärare i klassrummet, de vill ha lärare som har tid att ge förklaringar och ge stöd på individnivå. Många är positiva till mer eller mindre flexibla lösningar med möjlighet att få ett lugnare sammanhang när det behövs, samtidigt som det är viktigt att känna tillhörighet till klassen och klassrummet.⁹⁷

Ordning och reda

Det händer också att diskussionen om inkludering och särskilda undervisningsgrupper kopplas ihop med frågan om ordning och reda – att det är elever med funktionsnedsättning som bidrar till stöket i skolan och det skapar i sin tur en dålig arbetsmiljö för både elever och lärare.

”Under det senaste decenniet har ’en skola för alla’ blivit ’en skola för ordning och reda’, där synen på kunskap blivit alltmer instrumentell och nyttoinriktad, och där de vidare frågorna om skolans uppgift gradvis förlorat i betydelse. De nya skolpolitiska idealen och marknadsanpassningen kolliderar därmed med skolans kompensatoriska uppdrag och en inkluderande grundsyn.”⁹⁸

Frågor som rör det som vi väljer att kalla trygghet och studiero och i debatter ofta benämns som ordning och reda, har starkt påverkat rapporteringen och debatten om skolan. Frågan tar stor plats och i rapporteringen delas en ganska dystert bild av att det är oordning och våldsamt i skolan överlag. Studiero och trygghet är också en av de skolfrågor som ökat mest i nyhetsrapportering över tid. Frågan har växt från 2 000 artiklar årligen 2014–2015 till över det dubbla under 2018.⁹⁹ Det finns nu en stark riksdagsmajoritet (L, C, M, KD och SD) för ordningsbetyg som regeringen har att hantera.

I en undersökning uppger hälften av lärarna att de har tvekat inför att ingripa i stökiga situationer på grund av rädsla för att bli anmälda och att 30 procent har känt olust att gå till arbetet på grund av störande elever. Eleverna tillskrivs i debatten en juridisk rätt att aldrig bli kränkta oavsett agerande då

96 <https://www.skolaochsamhalle.se/flode/skola/gunnlaugur-magnusson-har-inkluderingen-gatt-for-langt/>

97 Specialpedagogiska skolmyndigheten (2019)

98 <https://chefochledarskap.se/etisk-kompass-kravs-for-lyckad-inkludering/>

99 Retriever (2019)

upplevda kränkningar ges större betydelse än skolans grundläggande syfte och (andra elevers rätt till studiero).¹⁰⁰

Lärare vittnar om att de blir sjuka av oordningen på skolan. I Lärarnas tidning adresseras problemet till en förändrad attityd hos både elever och föräldrar – de ser i dag en kränkthetsattityd. De refererar också till metoden lågeffektivt bemötande.¹⁰¹ Lärarförbundet kräver en lagändring då de menar att lagstiftningen är otydlig, leder till osäkerhet och ger stökiga elever för mycket utrymme. Detta i kombination med en ökad anmälningstendens gör det svårare för lärare att leda i klassrummet. De vill bland annat att skollagen ändras så att det blir tydligt när, och hur, lärare har rätt, respektive skyldighet, att ingripa fysiskt samt att lärares tillsynsplikt behöver definieras. De kräver också att anmälningssystemet till Skolinspektionen ändras så att en eventuell överklagan av anmälan kan göras först efter att huvudmannen har hanterat ärendet.

Lärarförbundet menar dessutom att det förfaller orimligt att elever som själva har orsakat stökiga situationer senare kan få skadestånd från huvudmannen.¹⁰²

De ärenden som kommer in till Barn- och elevombudet handlar om barn som känner sig kränkta, av dessa går få vidare till skadeståndskrav. Många av de som inte känner sig trygga är elever med funktionsnedsättning. Skollagen är tydlig med att barn och elever har rätt att känna sig trygga och inte bli kränkta eller utsatta. Det verkar dock finnas en enighet kring att skollagen inte är tillräckligt tydlig om vad man får och inte får göra.

Enligt myndighetens barnpanelsrapport är lärare och elever eniga om att eleverna inte får tillräcklig hjälp i klassrummet och att det är för få vuxna ute på rasterna vilket skapar en otrygghet utanför klassrummet. Konsekvensen – det blir lätt stökigt, eleverna får svårt att koncentrera sig.¹⁰³

De svenska högstadierektorerna anser, tillsammans med rektorer i de flesta länder som deltar i skolundersökningen TALIS, att hot eller mobbning är det vanligaste trygghetsproblemet i skolan. Ungefär en fjärdedel av de svenska högstadierektorerna uppger att hot eller mobbning förekommer varje vecka på deras skola. Utifrån TALIS och andra undersökningar framstår inte bristande studiero som ett generellt problem för svenska skolor. Sverige ligger i dessa frågor i nivå med de andra nordiska länderna och med genomsnittet i OECD. Däremot finns det tecken på att bristande studiero och ordning i klassrummet är ett problem för en alltför stor andel elever och lärare.¹⁰⁴

Men det är inte bara elever och vårdnadshavare som blir utpekade som problembärare. Lärare upplever också att de blir till syndabockar:

”När vi väl står i våra klassrum och håller våra lektioner får vi höra av politikerna att vi inte duger. De säger det så klart inte rakt ut, men lyssnar man på dem så framhåller de att lärarbristen ska lösas

100 <https://www.lararforbundet.se/artikelsidor/rapport-lararna-maaste-faa-trygghet-att-skapa-studiero#rapport-om-studiero-i-klassrummen>

101 <https://lararnastidning.se/stoket-gjorde-annelie-sjuk/>

102 <https://lararnastidning.se/lararforbundet-vill-se-skarpt-lagstiftning-mot-stokiga-elever/>

103 Specialpedagogiska skolmyndigheten (2019)

104 Skolverket (2019)

genom att lärarna ska bli bättre. Skolans problem sägs vara att vi är för dåligt utbildade i digitalisering, npf-diagnoser eller diverse trendiga pedagogiska metoder. Underförstått: Vi lärare duger inte. ”Vi har blivit tjänare till våra elever och deras föräldrar. Säg ifrån på skarpen om en elev stör undervisningen eller kastar pennor? Aj aj, då kan eleven i fråga känna sig kränkt.”¹⁰⁵

Många lärare var också kritiska till Lärarförbundets reklamkampanj där budskapet var “Allt börjar med bra lärare”. Budskapet rimmade illa i relation till situationen ute i kommunerna där sjukskrivningstalen aldrig varit högre, där det saknas över 65 000 lärare samtidigt som de flesta kommuner genomför nedskärningar i skolorna. Ett rimligt budskap på kampanjen hade, enligt kritikerna, istället varit att allt börjar med att lärarna har förutsättningar att utföra sitt läraruppdrag och att nedskärningarna i kommunerna måste stoppas. Huruvida en lärare är bra eller inte, menar de, ska inte stå i fokus när skolan befinner sig i detta allvarliga läge. Kampanjen kom i en tid då kollektivavtalets fokus i avtalet var dialog, medan kritiker menar att det inte är dialog som kommer att leda till bättre förutsättningar. Det behövs istället ett avtal med tvingande skrivningar som begränsar arbetsmängden för lärare och skolledare.¹⁰⁶

Lågaffektivt bemötande aktualiserar frågan om befogenhet

I kölvattnet av all rapportering om ökad otrygghet i skolan har både public service, fackmedia och allmän media granskat och eller öppnat upp för debatt om lågaffektivt bemötande och evidens för detta. Vid en närmare granskning ser vi att frågan om lärares befogenheter och auktoritet i klassrummet har aktualiserats i relation till så kallade utåtagerande elever. Det finns en förskjutning i innebörden av begreppet och att det lågaffektiva har spillt över till ett allmänt bemötande. Problemet härleds till flera orsaker, bland annat att skolvärlden tycker sig ha hittat en metod som man tror kan lösa alla problem utan en adekvat utbildning för de som ska utföra metoden. En annan del av problemet tycks ligga i att det också finns en rädsla i att bli anmäld och att lärare hellre tar skydd bakom ”lågaffektivt bemötande” istället för att ingripa.¹⁰⁷

Individer blir problemet, inte systemet

I beskrivningen av skolans verklighet tillskrivs ofta elever som problembärare av både politiker och debattörer. Vissa skolchefer förklarar svårigheter som uppstår för elever som att de orsakas av brister hos individen. Det handlar exempelvis om tendenser att lyfta fram negativa beteenden, bristande motivation, oförmåga, besvärliga hemförhållanden och ovilja.¹⁰⁸

105 <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/pL4dBo/sverige-fortjanar-en-rejal-lararbrist>

106 <https://www.dagenssamhalle.se/debatt/lararforbundets-kampanj-har-helt-fel-fokus-28980>

107 <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1650&artikel=7287555>

108 Specialpedagogiska skolmyndigheten (2019)

Förskolan ändrar läroplan så inte barn blir problembärare

I den gamla läroplanen för förskolan, Lpfö 98, fanns formuleringar om att "hjälpa barn" och att ge särskilt stöd till barn som "befinner sig i svårigheter". Ord som "hjälpa" och "befinna sig i svårigheter" kan enligt förarbetena signalera att det är barnet som är bärare av ett problem. I den nuvarande läroplanen för förskolan, Lpfö18, under rubriken En likvärdig utbildning står det nu istället:

"Förskolan ska särskilt uppmärksamma barn som av olika anledningar behöver mer ledning och stimulans eller särskilt stöd. Alla barn ska få en utbildning som är utformad och anpassad så att de utvecklas så långt som möjligt. Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd och stimulans ska få detta utformat utifrån sina egna behov och förutsättningar."

Den formuleringen stämmer också bättre överens med skollagens skrivningar om att ge stöd.¹⁰⁹

Mediers betydelse för hur vi ser på skolan och lärarrollen

En studie av debatt- och ledartexter om skola och utbildning publicerade under 1990-talet i Dagens Nyheter, visar en betydande likhet med dagens debatt. Lärares arbetssituation beskrivs då som nu som att de ständigt tvingas besätta "icke-läraryrkespositioner". De ska agera poliser, socialarbetare och psykologer, för att kunna hantera sin arbetssituation. Läraryrkets status hotas då positionen som den goda läraren beskrivs som hotad.

Läraryrket konstrueras i texterna som i behov av ökad attraktivitet för att goda lärarämnen ska söka sig till lärarutbildningarna och, inte minst, stanna kvar i yrket även efter kontakten med den faktiska skolvardag som etableras i texterna som i kris. Lärarna blir tvingade, i denna beskrivna kris, att försöka omsätta reformer uppifrån i ett snabbt förändringstempo istället för att ägna sig åt sin uppgift. Det som konstrueras som lärarnas huvuduppgift är att tilldela eleverna sann och viktig kunskap och sedan mäta den på ett rättvisande sätt, via nationella prov, och urskilja de olika behov som finns i en elevgrupp för att kunna stödja där det behövs och leverera varan kunskap till var och en på för denne mest lämpat vis.

När det kommer till eleverna så positioneras de i relation till lärarens arbetssituation. Där blir de en arbetsuppgift, ett material som gör anspråk på lärarens tid och energi, tid som kan kräva inskränkningar i lärarens arbetssituation. Detta går att iaktta inte minst i samband med debatten om läraryrkets status.¹¹⁰

109 <https://www.skolverket.se/undervisning/forskolan/laroplan-for-forskolan>

110 Wiklund, M (2006)

Ökat intresse för funktionshinder och funktionsnedsättningsfrågor i sociala medier

I sociala medier ser vi ett växande intresse för debatt- och åsiktsmaterial kring bland annat funktionsnedsättningar, npf-elevers förutsättningar att klara skolan och föräldraperspektiv. Från 2018 har föräldrar och andra anhöriga tagit en aktivare del i dessa debatter jämfört med tidigare mätningar. Åsiktsmaterial från föräldrar engagerar i hög grad på sociala medier, och är de artiklar som delas mest.¹¹¹ Föräldrar som öppet berättar om sina barns svårigheter och lärare som efterlyser mer ordning och reda, skapar stort engagemang.¹¹² Antalet delningar, retweets och övriga interaktioner på sociala medier kopplat till artiklar om funktionsnedsättningar har ökat med 50 procent från 2017 till 2018.

Även inkluderingsfrågan har berört både förespråkare och ickeförespråkare det senaste året, antalet artiklar har ökat från knappt 700 stycken år 2014 till 2 000 stycken år 2018.¹¹³

Motsättningar mellan innehåll i globala styrdokument som Sverige skrivit under och den faktiska politiken när det kommer till exempelvis inkludering, kan te sig märklig. Men det mest märkliga är att diskrepansen mellan vad som är ett värde och en rättighet och vad som är praktiska lösningar inte uppmärksammas av de styrande. Frånvaron av uppmärksamhet i politik och opinionsbildning ger en bild av att dessa internationella överenskommelser inte finns eller inte räknas.

Utbildningsjuridiska förutsättningar

Funktionsnedsättning är en av de diskrimineringsgrunder som oftast förekommer i anmälningar till Diskrimineringsombudsmannen, DO. År 2018 kom det in totalt 2 567 anmälningar till DO. Av dessa anmälningar rörde 740 diskriminering som har samband med funktionsnedsättning, varav 368 rörde bristande tillgänglighet. Anmälningarna som rör funktionsnedsättning har främst handlat om upplevd diskriminering inom arbetslivet, utbildningsområdet, socialtjänsten samt handel med varor och tjänster. Ett större antal rör avsaknad av skäliga anpassningsåtgärder på arbetsplatsen. I utbildningsväsendet handlar många ärenden om att barn och ungdomar med läs- och skrivsvårigheter inte får tillräckligt stöd i skolan.¹¹⁴ En utredning är tillsatt i syfte att undersöka hur tillsynen av diskrimineringslagen kan bli mer effektiv. Bakgrunden är att

111 Retriever (2019)

112 Ibid

113 Ibid

114 <https://www.do.se/om-diskriminering/skyddade-diskrimineringsgrunder/funktionsnedsattning-som-diskrimineringsgrund/>

regeringen vill se skarpare sanktioner mot arbetsgivare och utbildningsanordnare som inte följer lagstiftningen. Slutbetänkandet ska lämnas senast den 1 oktober 2020.¹¹⁵

Skolans juridifiering

Kommuner kan inrätta separata resursskolor för elever i behov av särskilt stöd efter en dom i högsta förvaltningsdomstolen. Och i en aktuell och långdragen rättsprocess som handlar om en lärare som har ingripit fysiskt mot en elev, har läraren friats i såväl tingsrätt som hovrätt. Nu ligger processen som en överklagan hos högsta domstolen.

Genom reformer av skollagstiftningen och de tillhörande skolförordningarna har många av de mer eller mindre detaljerade reglerna i de tidigare gällande skolformsförordningarna lyfts upp till lag. Det vill säga de togs upp i den av riksdagen beslutade skollagen istället för att ligga kvar på den av regeringen kontrollerade förordningsnivån. Däremot har inte innebörderna förändrats mer än marginellt, inte heller har upphöjningen till lag gjort att reglerna blivit mer bindande eller tvingande än tidigare.¹¹⁶ Dock är det möjligt att upphöjningen av dessa regler ger signaler att statsmakterna lägger större vikt vid att styra skolans verksamheter genom att styra med ganska detaljerade rättsregler.

Forskare menar att det som upplevs som nytt och eventuellt ger substans till att skolan har juridifierats är att det med åren blivit ett allt starkare fokus på den enskilde elevens rättigheter. Det handlar således om varje elevs rätt att bli korrekt behandlad, rätt till stöd, rättighet att överklaga beslut och så vidare.¹¹⁷

En unik dom vid Örebro tingsrätt slår fast att en elev med dyslexi som inte fått använda sina vanliga hjälpmedel vid nationella proven i svenska har diskriminerats. Ärendet är ett av tre som drivits av Dyslexiförbundet och Talerättsfonden mot diskriminering. I Malmö och Södertörns tingsrätter har man tvärtom kommit fram till att det inte handlat om diskriminering. Totalt kan detta gälla 6 000 elever om året som ska göra nationella prov utan att få använda sina hjälpmedel.¹¹⁸

Kommunerna menar att de bara följer Skolverkets anvisningar medan Dyslexiförbundet och Talerättsfonden mot diskriminering menar att kommunerna inte ska följa anvisningar som kan innebära diskriminering. De avser att stämna staten och Skolverket. Skolverket menar att man kan anpassa alla nationella prov, men att just de som görs i årskurs 3 och 6 är svårare för om man läser upp texten så är det inte längre läsförståelse, utan hörförståelse.¹¹⁹

115 <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/09/regeringen-vill-se-skarpare-sanktioner-mot-diskriminering-och-trakasserier/>

116 Rapp, S & Skoglund, P (2017)

117 Ibid

118 <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/orebro/domen-diskriminering-nar-elev-med-dyslexi-inte-fick-anvanda-hjalpmedel-vid-nationella-prov?sfns=mo>

119 <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/dyslexiforbundet-vill-stamma-kommuner-for-diskriminering-av-barn-med-dyslexi>

Barnet som rättighetsbärare – ett ok för vuxna?

Sedan 1990 har vi i Sverige haft barnkonventionen ratificerad, närmare 100 års arbete ligger alltså bakom att vi är där vi är i dag. Den första januari 2020 tog vi nästa stora steg – då blev barnkonventionen lag och det är något som utmanar delar av den vuxna världen. ”En reduktion av rättigheter som symbolpolitik”, ”Barnkonventionen lämpar sig inte som lag”, ”Välmenande men ogenomtänkt och huvudlöst” är bara några nedslag om hur beslutet har beskrivits i politisk debatt och på ledarsidor. Men väldigt många röster säger också bara – äntligen! Under Anhörigriksdagen menade man av den oro som gemene man uttrycker handlar om artikel nummer tolv: Barnets rätt att uttrycka sina åsikter. Det är den artikel som är mest välkänd och den som de som inte kan så mycket annat om konventionen har hört talas om. Samtidigt är det också den artikel som är den mest missförstådda.¹²⁰

Det som egentligen händer rent konkret när lagen träder i kraft är att juridiken stärks och att barnkonventionen kommer att åberopas direkt i svenska domstolar samt att arbetet med att justera befintliga lagar accelereras.¹²¹ Barnkonventionsutredningen som har i uppdrag att kartlägga och belysa hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med FN:s konvention om barnets rättigheter har dock i ett tilläggsdirektiv blivit förlängd ett år och ska vara klar först den 15 november 2020.¹²²

Barnombudsmannen sätter ljuset på att utredningar ska involvera barn, vilket medför att utredare kommer att vilja göra barn på våra skolor delaktiga. Det är en utmaning att veta hur barnen ska göras delaktiga.

Barn och elevombudet kritiserar

Samtidigt som Sverige förbereder sig för att barnkonventionen blir lag har en högljudd debatt och en stark kritik av Barn- och elevombudet, BEO, hörts både politiskt¹²³, men även på den egna myndighetsnivån.¹²⁴ Det har också ganska länge i vissa delar av lärarkåren pågått en diskussion om BEO:s arbete. Denna diskussion har gått att följa i sociala medier där det har funnits en väldigt tydlig ståndpunkt mot ett ökat elevinflytande.

Intresseorganisationer och elevorganisationer har försökt nyansera bilden. Sveriges elevråd hoppas på en vägledande dom via högsta domstolen. De menar att debatten behöver skifta fokus från att handla om lärares mandat till att prata om skolans förebyggande arbete.¹²⁵ De betonar vidare att ett avskaffande av BEO inte kommer att öka tryggheten i svensk skola och motsätter sig att elever används som brickor i ett politiskt spel.¹²⁶

120 <https://urplay.se/program/212856-ur-samtiden-anhorigriksdagen-2019-vad-hander-nar-fn-s-barnkonvention-blir-svensk-lag-2020>

121 Ibid

122 Regeringen Dir. 2019:57

123 <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/P9qzXp/l-vill-att-beo-sparkas>

124 <https://skolvarlden.se/artiklar/utredare-vid-skolinspektionen-kritiska-mot-beo>

125 <https://www.dn.se/nyheter/sverige/beo-skyddar-oss-mot-mobbning-och-krankningar-i-skolan/>

126 <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/RREVmx/anvand-inte-oss-i-ditt-politiska-spel-haddad>

Liberalerna kräver att BEO ska avvecklas med omedelbar verkan då de menar att BEO:s funktion har skapat en anmälningskultur som gör att lärare inte vågar ingripa mot stökiga elever.¹²⁷ BEO:s roll ska nu ses över inom ramen för översynen av myndighetsstrukturen på skolområdet enligt januariavtalet. Regeringen har anammat problemformuleringen kring BEO. Utbildningsministerns kommunikation kring beskedet gick direkt på nedläggningsfrågan. Om myndigheten ska läggas ned eller inte är för tidigt att säga.¹²⁸

Frågan är om kritiken går att härleda tillbaka till frågan om lärarbrist och dålig arbetsmiljö. Ett argument för detta har varit att lärares auktoritet undergrävs om elever och deras vårdnadshavares inflytande ökar och det får i sin tur negativa konsekvenser för arbetsmiljön och statusen vilket gör yrket mindre attraktivt.¹²⁹

Ur en annan vinkel pekas skolsystemet ut som problemet. Ett system som sägs göra elever och vårdnadshavare till kunder. Skolans marknadifiering i relation till trygghet och studiero har diskuterats i politiska debatter. När missnöjda vårdnadshavare byter skola försvinner också elever med elevpengen och då blir det, enligt kritiker, en förskjutning av inflytande och makt som missgynnar skolans förutsättningar att fungera, enligt kritiker.

En kritik som tidigare riktats mot LSS-insatser är att dessa alltmer styrs av domar och inte av behov hos personen. Är skolan på väg åt samma håll? Blir de professionella rädda och därmed handlingsförlamade? Betyder detta att barn och elever behöver vänta på stöd och exkluderas i väntan på det?

Digitala förutsättningar i skolan

Regeringens nationella strategi för skolväsendets digitalisering antogs i oktober 2017. Den sträcker sig fram till och med år 2022. Nu ligger ett förslag till nationell digital handlingsplan på regeringens bord. Den bygger på ett årslångt samarbete mellan SKR och Skolverket, och en bred samverkan med skolväsendet och näringslivet. Handlingsplanen följer strategins tre fokusområden: Digital kompetens för alla i skolväsendet, likvärdig tillgång och användning samt forskning och uppföljning kring digitaliseringens möjligheter

SKR och Skolverket har kommit fram till en gemensam nulägesbild och problembeskrivning, Skolverket har tilldelats ett extra stort ansvar via sitt regleringsbrev i arbetet med att främja digitaliseringen inom skolväsendet och med att underlätta för skolor och huvudmän att ta tillvara digitaliseringens möjligheter i undervisning och i administration utifrån den nationella strategin.¹³⁰

127 <https://www.sydsvenskan.se/2019-08-29/l-vill-att-barn-och-elevombudet-sparkas>

128 <https://www.dn.se/nyheter/politik/regeringen-ser-over-beos-roll-efter-omfattande-kritik/>

129 https://www.riksdagen.se/sv/webb-tv/video/interpellationsdebatt/ordning-och-reda-i-klassrummen_H610122

130 SKL (2019) Skoldigiplan

Olika och krånglande system

En utmaning för den digitala verksamhetsutvecklingen är att olika skolor och olika kommuner har kommit olika långt och ofta använder olika system i sin digitalisering. På kommunnivåer har man oftast decentraliserade budgetar, varje förvaltning styr själva över vilka verktyg man använder och blir ett system gammalt så tenderar förvaltningarna att söka sig externt efter ett nytt system istället för att inventera vad som redan finns upphandlat inom kommunen som möjliga alternativ. En lösning som ofta blir dyr och resurskrävande. Färre system i kommunen, en central styrning och stöd i upphandlingar skulle förbättra situationen.¹³¹ Förslaget till en digital handlingsplan för skolan är tydlig med att det kommer att vara kostnadskrävande för skolhuvudmannen att digitalisera i skolan.

När det gäller digitala skolplattformar har nu flera kommuner tvingats att skrota sina system på grund av att systemen har säkerhetshål och att de inte är användarvänliga. Detta har skapat stora problem för föräldrar, elever och skolpersonal. I flera fall har systemen kostat kommuner hundratals miljoner.

Problemen med de digitala skolplattformarna har lett till att Lärarnas riksförbund nu kräver en nationell plattform för att minska krångel och för att spara på kommunernas skattemedel.¹³² Att skolor och kommuner har olika system kan dessutom vålla stora problem för den enskilda eleven som byter skola då det inte är säkert att det pedagogiska underlag som fungerat på den gamla skolan fungerar på den nya skolan.¹³³

Mobilförbud – läraren får bestämma

Skolan som verksamhetssystem ska digitaliseras. Samtidigt bekräftas i januari-överenskommelsen att mobiltelefonerna, digitaliseringens vanligaste apparat, ska förbjudas i klassrummet som ett led i att skapa ökad studiero. Utbildningsministern säger att förbudet främst handlar om att vända på perspektiven, att låta läraren få bestämma förutsättningarna redan från början för ökad studiero och lugn i klassrummet, till skillnad från den redan befintliga lagen om att omhändertaga föremål som stör reaktivt. Lärare ska dock kunna vara fria att bestämma om mobiltelefoner ska användas vid olika tillfällen, med bestämda syften. Oppositionen menar att ett mobilförbud från riksdagshåll är en detaljstyrning som snarare signalerar brist på tillit till lärarna.¹³⁴

Mobilens vara eller icke vara i klassrummet är en fråga som berör och upprör både politiskt och i den allmänna debatten och har gjort så under lång tid. I en undersökning av alla artiklar från Dagens Nyheter och Aftonbladet som handlar om mobiltelefoner och skola med start från 1996, placerades artiklarna ut på en tidsaxel. Det blev tydligt att debatten oftast blossar upp

131 SKL (2019) Digital kompetensutveckling - Om utmaningar och ledarskap

132 <https://skolvarlden.se/artiklar/lr-vill-se-nationell-digital-plattform-ett-enormt-sloseri>

133 <https://skolvarlden.se/artiklar/vad-vi-pratar-om-nar-vi-pratar-digitalisering>

134 https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/interpellation/mobiltelefonforbud-i-klassrum_H61048

som en politisk fråga snarare än en pedagogisk fråga i samband med valår. Undersökningen lyfter att mobilen i sig har ett symbolvärde som störande och hänvisar till flera förklaringar till det. En del av förklaringen är att skolan är uppbyggd utefter vissa tydliga traditionella ramar om vad, hur, när och på vilket sätt som saker ska ske och att mobilen står i kontrast till dessa ramar. En annan del av förklaringen är att skolan har ett disciplinerande uppdrag och där kan mobilen utgöra ett verktyg för uppdraget. Studien poängterar också att skolan måste dela samma kontext som det omgivande samhället. Den konkluderar med att vi lever i en värld full av mobiltelefoner, vi måste lära oss att leva med det. Frågan om mobilanvändandet bör enligt den studien ses som en fråga om studieteknik, något som skolan borde lära ut.¹³⁵

Även positiva röster hörs om förbudet från både lärarkår och skoldebattörer. Exempelvis har en majoritet av lärare svarat de är för ett mobilförbud i en undersökning gjord på uppdrag av Telenor.¹³⁶ Skoldebattörer argumenterar för att ett förbud framför allt gynnar elevers kunskapsinläring.¹³⁷

Dyslexiförbundet menar dock att ett mobilförbud försämrar skolvardagen för exempelvis elever med läs- och skrivsvårigheter. Mobilen är ett viktigt stöd i undervisningen för dessa elever, ett hjälpmedel som dessutom inte är utpekande eftersom i stort sett alla elever har mobil.¹³⁸

Även gruppboenden och särskolan i Rättvik är positiva till mobilen och har sett en betydande positiv utveckling för personer med kognitiva funktionsnedsättningar genom användningen av smarta telefoner och andra digitala verktyg:

”Det här med att bli digitalt delaktig handlar i slutändan inte om teknik, utan vi har sett att det får dem att utvecklas som människor. Vi har haft personer som tidigare har vägrat att gå utanför dörren utan personal eller anhöriga, eller tyckt att mat och ekonomi varit laddade ämnen, som nu går ut och handlar själva. Andra kan åka tåg till sina kompisar på egen hand. En smart mobil, dator eller surfplatta kan ju göra sådant som personer med kognitiva funktionsnedsättningar har svårt för, som att hålla koll på tid eller pengar. Och de har fått ett större kontaktnät.”¹³⁹

På vägen mot en digitaliserad skola är allt möjligt. Strategier, handlingsplaner, systematisk skolutveckling, mobilförbud och krånglande system, En ökad tillgänglighet tillika risker för minskad tillgänglighet. Högt och lågt. Gott och ont.

135 Ott, T (2017)

136 133 Metro (2018)

137 <http://isakskogstad.se/tio-argument-for-mobilforbud-i-skolan/>

138 <https://www.dyslexi.org/forbundet/mobilforbudet-steg-tillbaka>

139 Digidelnätverket & Digitaliseringsrådet (2019)

Utbildningspraktikens förutsättningar

Humankapital och det livslånga lärandet

När länder strävar med att svara mot den ekonomiska, miljömässiga och sociala omvandlingen har humankapitalet blivit den mest värdefulla tillgången. Teknologiska framsteg, klimatförändringar och migration bidrar också till detta.¹⁴⁰

I överstatliga policydokument kring utbildning uttrycks kunskapssynen som ett livslångt lärande och livschanser genom formell utbildning ges stor betydelse. En studie vid Malmö universitet, som granskat policydokument från EU, OECD och UNESCO och jämfört hur dessa har sjösatts i de nordiska länderna visar att ett livslångt lärande är starkt sammankopplat med kravet på formell utbildning. Studien visar också hur överstatliga dokument får inflytande på utbildningsväsendet och betydelse för pedagogiska styrdokument i Norden. Resultaten visar bland annat stora skillnader mellan Danmark och Sverige.

Danmark är mycket mer auktoritetstroget och utbildningsministeriet har tydliggjort för högstadiet i grundskolan att formell utbildning och examen är en förutsättning för livslångt lärande. En annan poäng i studien är att livslångt lärande och kompetens är starkt förknippat med marknadsorientering, nytta och anställningsbarhet. Detta kan, hävdar forskaren, reproducera utanförskap och exkludering för barn och elever med vissa typer av funktionsnedsättning.

”Bildning är helt frånvarande när det talas om livslångt lärande i olika styrdokument”, säger Simon Schulin. ”Ändå jobbar alla människor på sin bildning hela livet oberoende av vad de har för formell utbildning. Tala i stället om en människas kompetenser och vad han/hon vill med livet för att bli livsdugliga. Risken är att formell utbildning har fått för stor betydelse”, säger Simon Schulin, ”De som saknar formell utbildning och examen exkluderas och på det sättet reproduceras utanförskap.”¹⁴¹

Även om en av OECD:s utbildningsrapporter lyfter att formell utbildning inte behöver vara vägen för alla, så är den dominerande synen kring det livslånga perspektivet att anställningsbarhet förväntas tillkomma.¹⁴²

Regeringen genomför en rad olika insatser för att höja svenska elevers kunskapsresultat och stärka jämlikheten. I det arbetet finns tre huvudsakliga prioriteringar. I den första anges fokus på kunskap och bildning. När de redovisar insatser så är det enbart satsningar på att öka kunskaperna som uppges. Övriga prioriteringar är ökad jämlikhet och samling för fler lärare.

140 OECD (2019)

141 <https://www.forskning.se/2019/09/27/formell-utbildning-har-fatt-for-stor-betydelse/>
Schulin (2019)

142 Ibid

Som ett mycket sent tillägg till denna omvärldsrapport kom OECD:s internationella kunskapsundersökning Pisa 2018. Undersökningen visar att den höjda kunskapsnivå i Sverige som syntes i PISA 2015 inte var en tillfällighet. Svenska 15-åringar presterar nu över OECD-genomsnittet inom läsförståelse, matematik och naturvetenskap. I läsförståelse är det endast fyra OECD-länder som har bättre resultat. Resultaten är nu tillbaka på samma nivå som 2006, innan de började sjunka.¹⁴³

I ett internationellt jämförande tidsperspektiv har dock Sverige tappat mark ytterligare när det gäller likvärdigheten i skolan och det går inte heller att se någon återhämtning under senare år, såsom är fallet med kunskapsresultaten i genomsnitt.

Undersökningens urval av skolor och elever bygger också på ett täckningsindex som i praktiken innebär att vissa elever och skolor exkluderas från undersökningen. Exkludering innebär att man måste ta hänsyn till att det kan finnas grupper av elever som av särskilda skäl behöver undantas innan studiens genomförande. Flera av dessa skäl gäller elever med olika typer av funktionsnedsättning. Exkludering har också gjort av skolenheter med anledning av det är en specialskola eller en grundsärskola. Skälet till urvalet är eleverna ska vara representativa för landets 15-åringar som helhet. Sverige har den största andelen exkluderingar av alla länder i hela PISA-studien, 11,1 procent i jämförelse med OECD-snittet på 4,0 procent.¹⁴⁴

Sverige var under lång tid känt utomlands för sitt goda utbildningssystem som bland annat bidragit till social rörlighet och jämlikhet. 1992 undrade därför OECD varför Sverige ville genomföra en dramatisk förändring av en skola som präglades av både goda resultat och en hög grad av likvärdighet. I rapporten varnade OECD för den friskolereform som just hade klubbats av riksdagen. OECD skickade rapporten till den dåvarande borgerliga regeringen men den blev aldrig diarieförd. Nu har den dykt upp igen genom att kritiker har hämtat hem rapporten från OECD och delat den på sociala medier, men från politiskt håll är det tyst kring denna rapport.¹⁴⁵ OECD har senare kritiserat Sverige för att utbildningssystemet är för marknadsorienterat och att det leder till segregation och ojämlikhet.

Trots att svenska elever fram till 2015 hamnade lågt i internationella kunskapsjämförelser, som PISA, dröjer bilden av den goda svenska utbildningen kvar. I boken "Neoliberalism and Market Forces in Education" presenterar dock forskare från olika vetenskapliga discipliner en mörkare bild av det svenska utbildningssystemet. Det marknadsutsatta utbildningssystemet har lett till större skillnader i studieresultat mellan skolor och en förstärkning av boendesegregationen. Synen på utbildningens roll har förändrats från att ha varit en grundläggande social rättighet till att bli en vara på marknaden, menar forskarna.¹⁴⁶ Denna förskjutning i synsätt har förändrat hur skolan som institution

143 <https://www.skolverket.se/publikationsserier/rapporter/2019/pisa-2018.-15-arangars-kunskaper-i-lasforstaelse-matematik-och-naturvetenskap>

144 <https://www.skolverket.se/getFile?file=5347> PISA 2018 Läs också om bortfall i de som är i urvalet

145 <https://www.dagensarena.se/opinion/rapporten-som-forsvann/>

146 Dahlstedt, M. & Fejes, A. (red) (2019)

betraktas. Förutom att planera, organisera och leverera tjänster ska skolan också följa upp och utvärdera de tillhandahållna tjänsterna.

”Här har vi facit på hur snabbt marknadsreformer kan omvandla utbildningssystem, bidra till försämring av skolresultat samt till segregering och ojämlikhet. Och då har inte de långsiktiga effekterna blivit synliga än. Vilket samhälle får vi när elever som har fostrats till att bli kunder från tidig ålder, blir vuxna?”¹⁴⁷

Ökad kunskapsnivå och minskad likvärdighet i ett marknadsutsatt utbildningssystem med stark statlig styrning. Livsperspektiv i utbildning med ett framtida mål om anställningsbarhet, egenförsörjning, meningsfull fritid och ett aktivt samhällsdeltagande genom formell utbildning. Detta öppnar för att både tidiga och sena stödinsatser är viktiga. Det kan aldrig få bli för sent då omvärldens behov av kompetens ändras snabbt och personer med funktionsnedsättning måste få samma möjlighet till fortbildning och vidareutbildning. Samtidigt finns risk att bristen på bildningsperspektiv reproducerar utanförskap och exkludering för barn och elever med vissa typer av funktionsnedsättning.

Ekonomi och demografi

Sverige har en demografisk situation där vi ser en stor ökning av äldre personer över 80 år och unga personer upp till 19 år. Denna utvecklingen med allt fler barn, unga och äldre gör att behoven av skola, vård och omsorg ökar. Om tio år kommer äldre över 80 år ha ökat med cirka 47 procent, medan den yrkesverksamma befolkningen i åldern 20–64 år enbart har ökat med fem procent.¹⁴⁸

Denna situation gör behovet av investeringar stort. Enligt SKR byggs ungefär 1 000 förskolor och skolor samt 150 äldreboenden för att täcka behoven. Man ser samtidigt en minskning av personer i arbetsför ålder, det vill säga de som drar in skattemedel, vilket också är de som kostar minst i jämförelse med en gammal person som kostar upp till tio gånger så mycket och ett barn kostar ungefär fyra gånger så mycket.

Kommunerna lånar mer pengar och skuldsättningen ökar kraftigt. Prognosen ligger på en ökning med 50 miljarder per år. 2018 hade 69 kommuner ett underskott på samma nivå som 2008, trots högre intäkter. Framst handlar det om förhållandevis små kommuner som tappar invånare.¹⁴⁹

¹⁴⁷ <https://www.forskning.se/2019/05/10/nar-utbildning-blev-en-vara-pa-marknaden/>

¹⁴⁸ <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/norrboten/sa-okar-kostnaderna-for-skolan>

¹⁴⁹ <https://skl.se/ekonomijuridikstatistik/ekonomi/ekonomirapporten.7150.html>

Åtta av tio skär ned

260 av landets 290 kommuner gjorde nedskärningar och effektiviseringar under 2018. Och det oavsett vilket styre de har. En del kommuner sa att de behövde spara för att de förlorade invånare, andra behövde istället spara för att de fick så många nya invånare vilket kräver exempelvis byggnation av nya skolor.¹⁵⁰ I våras kom rapporterna tätt om besparingar på skolan.¹⁵¹ Samtidigt som kommuner runt om i landet gör effektiviseringar och besparingar, ökar kostnaderna för välfärden. Enligt en undersökning som Sveriges Television, SVT, gjort, planerar åtta av tio av landets kommuner besparingar inom stora kärnverksamheter som äldreomsorg, skola och utbildning även nästa år. Särskilt när det gäller personalen.¹⁵² 24 kommuner av 214 som svarat, uppger dock att man inte planerar neddragningar. Dessa säger att man haft ett långsiktigt, medvetet arbete för att hålla budgeten i balans, och att man har engagerad personal i verksamheterna som hjälper till att hålla kostnaderna nere. Flera menar att kostnadsutjämningen hjälpt dem. Flera kommunchefer säger också att politikerna i deras kommuner varit överens om målen. Kommunerna har försökt hitta innovativa lösningar, samverka och ta tillvara civilsamhället. Bland annat har delar av kommunens verksamheter lagts ut på föreningar mot en ersättning. De mindre kommunerna kommer i framtiden att behöva samverka mer, man kommer inte att kunna ha all kommunal service i alla kommuner.¹⁵³

Uppgivna protester

Under våren har vi sett hur lärare, förskollärare, annan skolpersonal och skolledare har protesterat över nedskärningarna.¹⁵⁴ ”Lärarmarschen” och ”Förskoleupproret” är två initiativ från lärare som protesterade i Stockholm, Malmö, Jönköping, Uppsala, Jokkmokk och Göteborg.¹⁵⁵ Sveriges skolledarförbund menar att skolan inte kan spara sig in framtiden och ifrågasätter hur så många huvudmän kan spara på skolan när antalet elever samtidigt stiger.¹⁵⁶ Och protesterna mot nedskärningarna har inte avtagit. Lärarupproret, Skolledarupproret, Fritidshemsupproret, Syvupproret och Skolföräldrarupproret arrangerade i oktober en skolmarsch tillsammans i Stockholm, Göteborg, Växjö, Trelleborg, Piteå, Malmö, Uppsala, Karlshamn, Strömstad, Lund, Norrköping, Jönköping, Mora och Falun.

150 <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/norrbottnen/nedskarningar-pa-skolan-drabbar-hela-landet>

151 <https://www.dagenssamhalle.se/debatt/forodande-besparingsvag-drar-fram-i-skolsverige-26373>

<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/orebro/orebro-kommun-ska-spara-102-miljoner-pa-skolan>

152 <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/kartlaggning-atta-av-tio-kommuner-planerar-besparingar>

153 <https://www.svt.se/nyheter/atta-av-tio-kommuner-behover-spara-nasta-ar-skinnskatteberg-ar-undantaget>

154 <https://www.facebook.com/groups/1981379152158678/>

155 <https://www.lr.se/opinion--debatt/debattartiklar/2019/2019-05-18-situationen-i-svenska-skolan-ar-helt-ohallbar>

156 <https://www.gp.se/debatt/skolan-kan-inte-spara-sig-in-i-framtiden-1.14204160>

Kompetensbrist i skolvärlden

OECD konstaterar att läraryrket har svårt att rekrytera både till utbildning och till yrket.¹⁵⁷ Det finns troligen inget land i världen som har en lika utbredd och akut lärarbrist som Sverige. För 25 år sedan hade över nio av tio lärare i grundskolan en fullgjord lärarutbildning i ryggen. Svensk skola var en internationell förebild med stor lärartäthet och likvärdiga förhållanden på alla skolor. I dag är bara sju av tio lärare behöriga. Det stora antalet obehöriga leder till kvalitetsbrister och högre arbetsbelastning för behöriga lärare. Vi har en situation där lärarbehörigheten varierar enormt mellan skolor. På vissa skolor är andelen fortfarande lika hög som då, men på andra är bara hälften behöriga.

Fram till år 2031 uppskattas det totala rekryteringsbehovet till 187 000 heltidstjänster. Bara de närmaste fem åren handlar det om 77 000 heltidstjänster. För att täcka behovet krävs en årlig examination från lärarutbildningen av 15 000 lärare – nästan dubbelt så många som i dag. Det innebär att var tredje student skulle behöva börja en lärarutbildning.¹⁵⁸

Orsakerna till den kritiskt stora lärarbristen kan sammanfattas i:

- stora och många reformer inom utbildningsområdet
- stora pensionsavgångar
- växande elevkullar
- för få sökande till lärarutbildningarna
- en stor andel hoppar av lärarutbildningar
- låg andel behöriga lärare.

Tillsammans med besparingar utgör detta inga gynnsamma förutsättningar och lärare upplever en kraftig försämring av arbetsmiljön. För få sökande till lärarutbildningar och en stor andel som hoppar av gör att årlig examination från lärarutbildningen i nuläget inte täcker behovet av lärare. Det är extra svårt att rekrytera lärare till skolor på landsbygden och till kommuner långt från lärarutbildningarna.¹⁵⁹

För få vill bli förskollärare

Enligt Universitetskanslersämbetet, UKÄ, ökar antalet som antas till förskolläraryrket något, men det skulle behövas utexamineras 2 000 fler varje år för att täcka rekryteringsbehovet i förskolan. Prognosen för 2021 är att det kommer saknas cirka 2 000 nyutexaminerade förskollärare. (De som börjar sin utbildning i år, är färdigutbildade år 2021.)¹⁶⁰

157 OECD (2019)

158 <https://www.dagenssamhalle.se/debatt/lararbristen-borde-gora-politikerna-somnlosa-28818>

159 <https://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=83&grupp=11069&artikel=7283095>

160 <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/for-fa-vill-bli-forskollare-brist-vantar>

Fler vägar in i läraryrket och reform av lärarutbildningen

Två föreslagna lösningar för att möta kompetensbristen är att öppna upp för fler vägar in i läraryrket. I enlighet med januariavtalet ska lärarutbildningen reformeras genom fler lärarledda timmar, att kopplingen mellan teori och praktik stärks och att fokus på metodiken ökar. Kraven på utbildningen ska skärpas och antagningskraven höjas. Längden för kompletterande pedagogisk utbildning, KPU, ska kortas ner och studietakten höjas.¹⁶¹

Kompetensbristens konsekvenser för elever i behov av stöd

För att förstå vad kompetensbristen betyder som förutsättning för en likvärdig utbildning, har vi tagit del av TALIS 2018 som speglar rektorers och lärares subjektiva bedömningar av skolan och deras egen arbetssituation.¹⁶² TALIS styrker vad Skolverket sett i andra undersökningar, nämligen att den svenska skolan i många avseenden fungerar väl.¹⁶³ Samtidigt är det viktigt att påpeka att undersökningen gjordes under första kvartalet 2018, innan valet och innan extra kraftiga besparingar och höjt tonläge i skoldebatten. Därför är vi något osäkra på om rektorers och lärares bedömningar är desamma i dagsläget. Särskilt viktigt för myndigheten är om elever i behov av stöd får detta. Avsaknaden av statistik gör att det är svårt att jämföra bedömningarna i TALIS 2018 med debattinlägg. I flera rapporter uppmärksammas dock att stödbehovet inte tillgodoses i tillräcklig utsträckning.

I TALIS ser vi en minskning av den tid som svenska högstadielärare anger för administrativa sysslor. Samtidigt finns det studier som tyder på att den administrativa bördan inte har blivit lättare. Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitiska utvärdering, IFAU, har exempelvis nyligen konstaterat att lärarna inte upplevt att de senaste årens reformer har minskat deras administrativa börda. När vissa uppgifter tagits från lärarna har andra tillkommit. Det finns också andra aspekter som påverkar den administrativa bördan, exempelvis den tekniska utvecklingen.¹⁶⁴

I studien ”Papperspedagoger – lärares förändrade arbete med administration” framkom dock att lärarna upplever flera av de administrativa processerna som en legitim del av yrket. Många består av kvalificerade uppgifter som det inte är självklart att till exempel lärarassistenter kan utföra. En hel del av lärarnas administrativa arbete beskrivs av dem själva gör nytta för deras pedagogiska arbete och ger överblick över elevernas resultat.¹⁶⁵

De facto upplever dock många lärare en dålig arbetsmiljö. Trots skriande lärarbrist ökar antalet arbetslösa lärare för första gången på många år. Orsaken är att fler säger upp sig själva på grund av bristfällig arbetsmiljö.

161 <https://www.regeringen.se/artiklar/2019/12/reformer-for-en-jamlik-kunskapskola/>

162 Skolverket (2019)

163 Dock inte tydligt vad som avses med väl

164 IAU (2018)

165 Samuelsson, J., Östlin Brismark, A. & Löfgren, H. (2018)

I december 2018 var det 1 529 personer som uppbar a-kassa, jämfört med 1 333 samma månad 2017. Det är en ökning på nära 15 procent.¹⁶⁶ De som slutar eller blir sjukskrivna säger sig inte längre ha förutsättningar att göra en lärares kärnuppgifter. Särskilt efterarbete med bedömning och betyg är krävande när andelen obehöriga lärare är hög. Resultaten blir att elever inte får den utbildning och undervisning de har rätt till vilket leder till:

- Att kunskaper försämras från en redan låg nivå.
- Att elever inte får stöd i klassrummet och klarar inte kunskapskrav och mål.
- Att ogiltig frånvaro ökar.
- Bristande trygghet och studiero.

Fjärrundervisning i många syften

SKR driver frågan om att utöka områden för fjärrundervisning. Det är en lagrådsremiss och ett betänkande på gång i frågan. SKR ser att fjärrundervisning är en nödvändig möjlighet för att kunna erbjuda undervisning med legitimerade och behöriga lärare även i avfolkningskommuner. Fjärrundervisning kan bedrivas i samarbete mellan kommuner och vara ett verktyg i problematiken med lärarbristen och tillgängliggöra lärarkompetens. Det kan, menar de, också vara en lösning för elevhälsan. Forskning vid Umeå universitet lyfter att det också gäller att ändra attityden till frågan och inte bara se lösningen som ett nödvändigt ont för att klara lärarbristen. De vill att fjärrundervisning ses som en pedagogisk utveckling och en skolutveckling.¹⁶⁷

Professionella roller, perspektiv och lärande i obalans

Forskare påvisar vikten av att bygga en skolorganisation med strukturer som stödjer ett kollegialt lärande men att det i dag ofta finns en obalans mellan de olika stödfunktionerna. De medicinska och de psykologiska perspektiven är starka inom elevhälsan medan de pedagogiska och specialpedagogiska är underordnade. Specialpedagoger och speciallärare blir efterfrågade som avlastning till lärare med ”svåra” elever. Det råder fortfarande en syn på att en ”special” ska fixa problemet. Lärare vill inte ha handledning i tron att handledning är en expert versus novis-relation.¹⁶⁸ Kollegialt lärande är visserligen en trend, men det är oklart vilka kompetenser och kontexter som krävs för att det kollegiala lärandet ska leda till utveckling för våra målgrupper.

166 Ibid

167 Pettersson, G. & From, J. (2018)

168 Blossing, B. & Wennnergren, A-C. (2019) <https://skolvarlden.se/artiklar/occd-chefen-det-kommer-att-bli-svarare-att-vara-larare>

Förskjutning mot den instrumentella läraren

I en studie av lärares yrkeskunnande i svenska policytexter syns dock en klar förskjutning som visar att lärares pedagogiska skicklighet reduceras till individens förmåga att undervisa och medfödda förmåga att lära. Undervisning och lärande relateras inte till ett samhälleligt och socialt sammanhang. I dagens mediala debatt finns på samma sätt som i nämnda policytexter en tendens att lärares yrkesskicklighet görs till en instrumentell förmåga.¹⁶⁹

Läraren som lärmiljödesigner

I rapporten ”Teachers as designers of learning environments” finns konkreta exempel på innovativ pedagogik från hela världen. Rapporten lyfter fram nätverk där lärare samarbetar kring att utveckla sin undervisning och sin pedagogiska hållning. Rapporten bygger på både forskning och samtal med en lång rad lärare, rektorer och skolutvecklare i länder över hela världen och använder termen läraren som lärmiljödesigner.¹⁷⁰ OECD ser att det kommer att bli svårare men roligare att vara lärare framöver.

Resursbrist, kapacitetsbrist och kompetensbrist ger brist på kontinuitet och bristande stöd för elever. Innovativa och designande lärarroller versus den instrumentella lärarrollen står i kontrast. Det kan bli svårare, men roligare, att vara lärare framöver.

Förändringar för skolformer¹⁷¹

Förskolan

Den reviderade läroplanen för förskolan, Lpfö 18, ger rättighet till stöd i sin språkutveckling för barn som tillhör de nationella minoritetsspråken samt till barn som är döva eller har en hörselnedsättning eller av andra skäl har behov av teckenspråk. Barn med annat modersmål än svenska ska ges möjlighet att utveckla både sitt modersmål och svenskan.

Grundskolan

I läroplanerna för förskoleklassen blir nu rektorns ansvar för trygghet och studiero tydligare. Så sent som hösten 2018 blev förskoleklassen obligatorisk. Nu vill regeringen inom denna mandatperiod ta nästa steg – att göra om förskoleklassen till årskurs ett i grundskolan.

¹⁶⁹ Langelotz, L. (2014)

¹⁷⁰ <https://skolvarlden.se/artiklar/oecd-chefen-det-kommer-att-bli-svarare-att-vara-larare>

¹⁷¹ Här ges ett axplock av politiska satsningar i form av olika styrmedel samt skolhuvudmäns olika satsningar. Detta kan ge förändringar i och av praktiken men för tidigt att tala om tendens och konsekvens

I budgeten inför 2021 har man avsatt 190 miljoner kronor för fortbildningsinsatser för att kunna vidareutbilda personal i förskolan så att fler blir behöriga att undervisa enligt läro- och kursplanen för de lägre årskurserna i grundskolan.¹⁷² De få reaktioner vi hittills sett på detta är positiva, oppositionen och samarbetspartierna har sedan länge krävt detta och lärare och fackförbund menar att det kommer ge möjligheter att sätta in specialpedagogiskt stöd tidigare.¹⁷³

Det pågår också en översyn av betygssystemet där fokus är på övergången mellan betygen F–E eftersom tröskeln anses vara för hög i dag.

Läroplanerna kompletteras också så att de tydligare markerar att elever ska visa respekt för, och hänsyn till, skolans personal och andra elever. Nu betonas också vikten av att eleven genom egen ansträngning och delaktighet tar ansvar för sitt lärande och för att bidra till en god arbetsmiljö. I tidigare rapporter har både Skolinspektionen och Skolverket lyft fram hur kravet på egenansvar kan medföra betydande svårigheter för elever med funktionsnedsättning.¹⁷⁴

Språk, läsa och skriva - insatser och behov

Läsa, skriva, räkna – garantin för tidiga stödinsatser, har mött kritik från lärarhåll. Lärarna menar bland annat att de redan har koll på läget för eleverna. Problemet är snarare bristen på de insatser av till exempel speciallärare som de behöver – eftersom stödet inte finns att tillgå. Nu när de flesta kommuner gör neddragningar finns en rädsla för att det kommer att leda till en ökad arbetsbelastning för förskollärarna som då får möjliggöra insatser på egen hand. En annan synpunkt är att lärarna själva kan avgöra vilka elever som behöver bedömas istället för att kartläggningen, som nu ska ske för varje elev, oavsett om de klarar sig utan insatser eller inte.¹⁷⁵

Fritidshem

Den 31 januari 2020 redovisas utredningen som ska analysera vilka utvecklingsområden som finns i fritidshemmet och vid behov föreslå åtgärder för att öka kvaliteten och likvärdigheten och stärka fritidshemmets kompensatoriska uppdrag.¹⁷⁶ Utredningen är förlängd med ett tilläggsuppdrag där utredaren även ska föreslå åtgärder för att förbättra lärmiljön i fritidshemmet, föreslå åtgärder och ge goda exempel på hur fritidshemmet kan stärka elevers möjligheter att ta del av ett aktivt förenings-, kultur- och friluftsliv, samt att föreslå nödvändiga författningsändringar.¹⁷⁷

172 <https://www.dn.se/nyheter/sverige/tioarig-grundskola-ska-gora-att-fler-elever-klarar-kunskapskraven/>

173 <https://skolvarlden.se/artiklar/larare-om-tioarig-grundskola-ger-mojligheter>

174 Skolinspektionen (2009)

175 <https://lararnastidning.se/darfor-ar-hon-kritisk-mot-lasa-skriva-rakna/>

176 Regeringen Dir. 2018:102

177 <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2019/09/tillaggsdirektiv-till-utredningen-om-fritidshem-och-pedagogisk-omsorg-u-201808/>

Gymnasiet

I över en fjärdedel av OECD och dess partnerländer hoppar mer än 10 procent av eleverna av från gymnasiet. Genomsnittet är 7,5 procent och Sverige ligger strax över 6 procent.

Betygsutredningens grunduppdrag är att utreda och föreslå hur ämnesbetyg kan införas i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan samt ge förslag på justeringar i betygssystemet för alla skolformer. Syftet med utredningen är att främja elevers kunskapsutveckling och att betygen bättre ska spegla elevers kunskaper.¹⁷⁸

Därtill har utredningen fått ett utvidgat uppdrag att även beakta att utredningens förslag inte ska leda till ytterligare betygsinflation samt analysera behov av ytterligare insatser för att undvika detta. Bakgrunden är att Skolverket rapporterar om skillnader mellan skolor när det gäller hur betyg sätts i relation till resultat på nationella prov. Det handlar om systematiska avvikelser och betygen avviker oftare uppåt. Uppdraget ska redovisas i sin helhet senast den 29 maj 2020.¹⁷⁹

Vuxenutbildning

Tidigare var oftast syftet med vuxenstudier att komplettera sin utbildning för att kunna byta yrkesbana. Nu har vuxenutbildningen en annan målgrupp med elever som har lägre utbildningsnivå och större behov av stöd. I dag finns det fler personer med annat språk än svenska som modersmål, unga personer med tidigare misslyckanden i skolan och fler personer med funktionsnedsättning inom vuxenutbildningen.

SKR ser att behoven av en anpassad vuxenutbildning kommer att bli allt större. De menar att stat och kommuner gemensamt behöver arbeta för att utveckla möjligheterna till stöd inom vuxenutbildningen. Det är i dagsläget fler som studerar inom kommunal vuxenutbildning än inom gymnasieskolan. Under 2018 deltog närmare 400 000 elever i vuxenutbildningen. Det motsvarar knappt sju procent av befolkningen mellan 20 och 64 år.¹⁸⁰

Nyligen presenterade Skolinspektionen en granskning av flexibilitet och individanpassning i komvux på gymnasial nivå. En onödigt dyster bild av vuxenutbildningen, menar SKR, som ser att flera kommuner i granskningen till stora delar fungerar väl. Det vanligaste utvecklingsområdet för kommunerna i granskningen är användningen av individuella studieplaner, IUP. Ett annat vanligt utvecklingsområde är att kunna erbjuda fler utbildningsstarter under året, exempelvis under sommaren. Samtidigt är det en utmaning för kommunerna att kunna erbjuda undervisning året runt i många ämnen. Lärare kan ha ferietjänst och för kommuner med få elever blir det svårt att erbjuda ett heltäckande utbud av kurser, med olika studieformer och med många studiestarter per år. Trots det gör många kommuner ett väldigt bra jobb för att möta elevernas

178 Dir. 2019:66 Tilläggsdirektiv till Betygsutredningen 2018

179 <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/09/insatser-mot-betygsinflation-utreds/>

180 SKR (2019)

behov enligt SKR.¹⁸¹ Som Skolinspektionen konstaterar är det inte organisatoriskt möjligt att i alla lägen låta elevernas behov styra.¹⁸²

Trots den förändrade målgruppen är vuxenutbildningen dock fortfarande i hög grad lik den kommunala vuxenskola som skapades utifrån 1960-talets förhållanden. Undervisningstakten på vuxenutbildningen är dubbelt så snabb som på gymnasiet och stödet till elever med funktionsnedsättning mindre än på gymnasiet. Ett stort antal klarar inte av att fullfölja sina studier i nuläget.

Satsningen ”Förbättrad samordning och måluppfyllelse för vuxenstudier med funktionsnedsättningar” är ett exempel på hur en kommun försöker möta utmaningar inom vuxenutbildning för elever med funktionsnedsättning så att fler ska klara sina studier och gå ut med godkända betyg. Projektet var indelat i tre delar:

- Kartläggning av stödet till elever med funktionsnedsättning.
- Ge förslag till förbättrad samordning av stöd för hela vuxenutbildningen.
- Utveckla en välfungerande samverkan mellan aktörer med koppling till vuxenutbildningen.

Projektets resultat visar att en tydligare samverkan kring studier med funktionsnedsättning och deras studiegång med fokus på individen behövs, till exempel mellan arbetsförmedling, omsorgskontor, vuxenhabilitering, socialtjänst, och så vidare. De olika ingående aktörerna behöver hitta effektivare kanaler och forum för att kommunicera och samverka. Det behöver också finnas en funktion med ett övergripande perspektiv, så att inte den ena handen ger och den andra handen tar tillbaka.¹⁸³

Ändringar som berör flera skolformer

Förslag till reviderade kursplaner

Så sent som i mitten av augusti meddelade regeringen att de avsåg att genomföra en reform för att revidera kurs- och ämnesplanerna under nuvarande mandatperiod. Planen är att de nya kurs- och ämnesplanerna ska träda i kraft höstterminen 2020 förutsatt att riksdagen fattar beslut om förändringarna. Bakgrunden är att lärare, elever och föräldrar har riktat kritik mot betygssystemet som anses krångligt och svårt att förstå. Fokus för kommande förändringar är att faktakunskaper lyfts fram i betygskriterierna för de lägre årskurserna, att analysförmåga ska bli viktigare ju äldre eleven blir och att kunskapskraven ska bli mindre omfattande och detaljerade för att på så sätt ska bli mer begripliga.¹⁸⁴

181 SKR (2019)

182 Skolinspektionen (2019)

183 <https://www.linkoping.se/utforarwebben/forskola-och-skola/projekt/forbatttrad-samordning-vux/>

184 <https://www.dn.se/nyheter/betygssystemet-gors-om-ska-bli-mer-rattvist-och-begripligt/>

Redan den 25 september presenterade Skolverket förslaget till förändrade kurs- och ämnesplaner med syftet att kvaliteten och likvärdigheten i undervisningen ska förbättras och betygen ska bli mer rättvisande. Förslagen innefattar alla kursplaner i grundskolan och sameskolan, fem kursplaner i specialskolan och tre ämnesplaner på gymnasial nivå. Arbetet har skett i samråd med lärare, intresseorganisationer, fackförbund, forskare, bransch-representanter och andra myndigheter.¹⁸⁵ Samtidigt som förslagen kommunicerades uppmanades alla, men främst lärare, som vill att lämna synpunkter.¹⁸⁶

Snabba synpunkter i kommentarsfält har inte låtit vänta på sig och kritiken är övervägande hård. Även i lärarfackens kommentarsfält på Facebook finns förhållandevis många kritiska röster.

Den statliga betygsutredningen pågår parallellt med detta arbete.

Kunskapsutvecklingsbehov och kunskapsavvikelser kring elever med funktionsnedsättning och behov av stöd

Förebyggande läromedel eller kostsamma efterhandsanpassningar

Tillgängliga läromedel framtagna enligt webbdirektivet är både en budgetfråga och en kunskapsfråga. Resursbrist i kommunerna påverkar inköp av nya och anpassade läromedel i skolorna och det finns även svårigheter att förstå hur läromedel ska användas. Licensfrågan är också komplicerad. Det saknas också en standardisering av exempelvis ikoner, funktionalitet, och gränssnittsdesign vilket försvårar anpassningar. Detta medför att anpassningar kan behöva ske i efterhand, vilket är både kostsamt och tidskrävande.

Universell design vid nybyggnation eller kostsamma efterhandsanpassningar

Liknande utmaningar finns kring byggnation av nya skolor. Om inte principen om universell design tänks in redan från början, kan det tillkomma kostsamma extra anpassningar utöver de specifika anpassningar som kan behöva göras kring behov hos enskilda barn eller elever.

Särbegåvade elever får ökat fokus

Nu börjar fler skolor i praktiken prova lösningar för att hitta och stödja de som kallas särbegåvade elever. Särbegåvade skolelever kan hoppa av gymnasiet om de inte stimuleras i grundskolan menar forskare.¹⁸⁷ Kungsbacka kommun har sedan en tid drivit projektet Team där målet är att hjälpa och stötta skolpersonal

185 <https://www.skolverket.se/om-oss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2019-09-25-skolverket-presenterar-forslag-pa-forandrade-kursplaner>

186 https://www.dn.se/debatt/faktakunskaper-betonas-i-forslaget-till-nya-kursplaner/?fbclid=IwAR1c0XesyoS-C_dTnOm6MASuPFKeY9hhH868rrxdSfnCxEfpeuDTFFdsRns

187 <https://www.nrk.no/rogaland/talentveiledning-gir-marit-og-selma-en-bedre-skolehverdag-1.14472903>

med att hitta och stötta särbegåvade elever. På så sätt ska deras kompetens bevaras in i framtiden.

”Totalt är det fem procent av eleverna i Sveriges skolor som är särskilt begåvade och de behöver ofta andra utmaningar än klasskamraterna för att inte tröttna, och i värsta fall hoppa av skolan. Det är oerhört viktigt att vi hjälper dem. Vi tappar en enorm resurs eftersom de här barnen och ungdomarna kan vara framtidens Nobelpristagare”, säger Robert Johansson, förstelärare i Kungsbacka kommun.¹⁸⁸

Forskning vid Karlstad universitet uppmärksammar också att barn med särbegåvning behöver stöd i skolan för att må bra och för att kunna utvecklas i sitt lärande. I varje grundskoleklass finns statistiskt sett en eller två elever som har en särbegåvning.

”Svensk skola strävar efter att vara inkluderande, trots detta är det vanligt att den här gruppen elever ofta ’sitter av’ sin skoldag. Aningen för att de redan kan det som det undervisas om, eller kanske för att undervisningen går för långsamt eller läggs på en, för dem, för låg nivå.”¹⁸⁹

Hjärnsmarta förskolor och skolor

En nyutkommen avhandling från Stockholms universitet har studerat vad som händer när neurovetenskaplig kunskap sammanförs med förskolans redan etablerade sociokulturellt orienterade teorier och praktiker. Studiens huvudresultat är att fler teorier om barns utveckling och lärande leder till nya sätt att förstå praktiken och kan skapa mer utrymme för pedagoger att använda olika arbetssätt för undervisning på individ- och gruppnivå samtidigt.

Eleverna på Kattegattgymnasiet i Halmstad använder Hjärnsmart för att öka sina kunskaper om hjärnan. Hjärnsmart ska fungera som en arena, en plattform där neurovetenskap, psykologi, pedagogik och informationsteknologi kopplas samman. Skolan vill använda forskares resultat om hjärnans förmågor och utvecklingsmöjligheter och omsätta detta till praktisk pedagogik. Detta tror de kommer att ge positiva konsekvenser för den pedagogiska verksamheten och skapa inspiration till framtidens skola. Hjärnsmart ska ses som ett stöd för att hitta sin egen inre motivation, självkänsla och studieteknik. För pedagogen innebär Hjärnsmart möjligheter till lärandesituationer med en vetenskaplig grund och en verkstad för kreativ pedagogik. Elevhälsan arbetar nära ihop med skolutveckling så det blir en hälsofrämjande skolutveckling.¹⁹⁰

188 <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/halland/team-i-kungsbacka-ska-fanga-upp-sarbegavade-elever>

189 <https://www.forskning.se/2019/04/01/sarskilt-begavade-behover-sarskild-undervisning/>

190 <https://www.halmstad.se/barnutbildning/gymnasieskola/kattegattgymnasiet/omkattegatt/hjarnsmart/tiogodavanor.13348.html>

Prästamosseskolan i Skurup i Skåne är en av de första i Sverige vars hela utformning och organisation bygger på aktuell hjärnforskning, en så kallad "hjärnsmart skola". På denna nyöppnade skola har eleverna vare sig skor eller mobiltelefoner och de får heller inte äta socker. Tanken är att bland annat dessa insatser ska hjälpa elever att prestera så bra som möjligt utifrån sina olika förutsättningar.¹⁹¹

Psykisk och fysisk ohälsa ökar hos barn och elever – elever med funktionsnedsättning särskilt utsatta

Folkhälsomyndigheten har släppt en rapport om varför psykisk ohälsa ökade bland barn och unga mellan åren 1985–2014 och lyfter några troliga anledningar såsom:

- En sämre fungerande skola – med sjunkande skolprestationer och ökande skolstress.
- En mer orolig arbetsmarknad med högre krav på utbildning och kompetens.
- Ökade inkomstskillnader i samhället, som bland annat kan ge psykosomatiska symptom hos exempelvis skolelever.¹⁹²

I slutet av 2017 kom en rapport från Socialstyrelsen som visade på alarmerande siffror när det gäller utvecklingen av psykisk ohälsa bland barn och unga under perioden 2006–2016.

I gruppen unga vuxna, 18–24 år, hade den psykiska ohälsan ökat med 70 procent på bara tio år. Hos ungdomar i åldern 10–17 år var ökningen över 100 procent. Detta innebär att omkring 190 000 barn och unga lider av någon form av psykisk ohälsa – och att denna kraftiga ökning har skett under en kort tid.

Förskrivningen av antidepressiva läkemedel har också ökat. Några tecken på att utvecklingen bromsats sedan rapporten släpptes finns inte i dagsläget. I rapporten konstaterar Socialstyrelsen att nya fall av depressioner och ångestsjukdomar fortfarande ökar årligen. Detta, i kombination med att sjukdomsfallen ofta blir långvariga, gör att den psykiska ohälsan sannolikt kommer att fortsätta öka bland unga den närmaste tiden framöver.

Det är dubbelt så vanligt att elever med funktionsnedsättning utsätts för mobbning. Enligt forskare finns det ett starkt samband mellan mobbning, nattrakasserier och psykisk ohälsa bland ungdomar. Värst utsatta för såväl mobbning som psykisk ohälsa är elever med adhd och add. Överraskande för forskaren var att sambandet mellan psykisk ohälsa och utsatthet på nätet var så tydligt att ett tillfälle av utsatthet kan räcka. Hon menar att det är oerhört svårt att värja sig mot denna form av övergrepp.¹⁹³

191 <https://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=83&grupp=11069&artikel=7290289>

192 <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/statistik-psykisk-halsa/barns-psykiska-halsa/>

193 Fridh, M. (2018)

Allt fler unga mellan 16 och 29 år upplever symptom på psykisk ohälsa varje dag eller flera gånger i veckan. Det kan röra sig om att de upplever stress, trötthet, magont, huvudvärk eller har sömnbesvär. Ökningen började 2007 och har sedan dess bara fortsatt. 2007 uppgav var tredje ung person att de upplevde symptom på stress, under 2018 uppgav omkring hälften att de hade stressrelaterade symptom. Ökningen är framförallt störst bland tjejer, visar en ny rapport från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor, MUCF. Unge som deltagit i studien lyfter själva fram faktorer som prestationskrav, sociala medier och det ökade trycket på att vara lyckad som bidragande orsaker.¹⁹⁴

Utbildningsminister Anna Ekström kommenterar MUCF-rapporten och relaterar till skolans roll i denna negativa utveckling. Hon ser bland annat betygssystemet som mäter elevernas sämsta prestation som en bov i detta. Hon förordar ett sammanvägt system där hela elevens prestation ligger grund för betyg, vilket till exempel skulle minska stressen för ett enskilt dåligt provtillfälle. Ämnesbetyg i stället för kursbetyg skulle minska pressen att ständigt prestera på topp. Detta är ett av skälen till den tillsatta betygsutredningen.¹⁹⁵

Fysisk ohälsa

Vi blir ständigt påmind om den psykiska ohälsan och skolan som riskfaktor för vår målgrupp. Men, precis som annan samhällsutveckling är det svårt att hålla isär den psykiska och den fysiska ohälsan. Minskade möjligheter till fysisk delaktighet och tillgänglighet kan försämra den psykiska hälsan i skolan för personer med funktionsnedsättning.¹⁹⁶

Utsatthet, otillgänglighet och brist på delaktighet är vardag för många människor som lever med nedsatt rörelseförmåga. Folkhälsoundersökningarna visar att svår stress är betydligt vanligare bland personer med funktionsnedsättning jämfört med befolkningen i övrigt.¹⁹⁷

Synskadades Riksförbund, SRF, gjorde 2018 en levnadsnivåundersökning för personer med synnedsättning. Undersökningen visar att många av medlemmarna upplever en dålig hälsa. Hälften av de som svarat tycker att det allmänna hälsotillståndet är bra medan en av tio tycker hälsotillståndet är dåligt eller mycket dåligt. Det är vanligt med olika specifika besvär som värk, sömnsvårigheter och oro eller ångest. Nästan hälften av medlemmarna i arbetsför ålder uppger också att de endast ägnar mindre än en timme i veckan åt motion och fysisk aktivitet.¹⁹⁸

Inför förändringen om en utökning av antal timmar i fysisk aktivitet i skolan, var förslaget ursprungligen att sameskolan och specialskolan skulle undantas med hänvisning till att det inte kunde tas timmar från språkundervisning. Specialskolan omfattas nu men inte sameskolan.

194 <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/okning-av-psykisk-ohalsa-bland-unga>

195 <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/vOl6J5/utbildningsministern-psykisk-ohalsa-ar-ett-folkhalsoproblem>

196 Synskadades Riksförbund (2018)

197 <https://www.funktionshinderpolitik.se/hantera-stressen-med-anpassade-metoder/>

198 Synskadades Riksförbund (2018)

Barn med funktionsnedsättning rör sig mindre

Den årliga rapporten från Institutet för samhälle, opinion och media, SOM, kring ungdomars hälsa och vardagsrutiner visar att barn och unga rör på sig för lite och äter för dåligt samt att hälsan inte är jämlik. Bland annat visar rapporten att:

- Flickor rör sig mindre än pojkar och tonåringar mindre än yngre barn.
- Endast fyra av tio barn har angett att de äter grönsaker varje dag.
- En fjärdedel av barnen uppger att de endast har idrottsundervisning en gång i veckan.
- Mer än var femte barn mellan 7 och 9 år sitter tre timmar eller mer framför skärm varje dag utanför lektionstid.
- Barn till aktiva föräldrar rör sig mer.
- Att hälsan i Sverige inte är jämlik och att socioekonomi, ålder och kön inverkar på barns och ungas hälsa.

Riksförbundet Attention ser att behoven och orsakerna är väldigt lika för alla former av utanförskap och att många barn och unga med npf är en extra utsatt grupp i detta.¹⁹⁹ Hjärnforskaren Anders Hansen gav i sitt sommarprat exemplet att om en äldre människa tränar hjärnan med att lösa korsord så blir man just bättre på att lösa korsord medan fysisk aktivitet gör att allt lärande blir bättre.²⁰⁰

Osynliggörandet en utmaningar inom synområdet

Elever med svår synnedsättning blir ofta osynliggjorda i utbildningssammanhang då de utgör en liten grupp. Forskning och statistik saknas på området i synnerhet när det kommer till elevernas resultat i skolan.

Webbdirektivet, som ska öka tillgänglighet till digital offentlig service, har inte fått fullt genomslag inom synområdet. Även EU:s europeiska rättsakt om tillgänglighet, EAA, som sätter krav på produkter och tjänster saknar viktiga faktorer kring fysisk tillgänglighet för personer som är blinda eller har en synnedsättning. Inte heller satsningar på elever, diskrimineringslagen och tillägg om otillgänglighet har ännu bidragit till ökad tillgänglighet för elever som är blinda eller har en synnedsättning.

Exempelvis är digitaliseringen av nationella prov en utmaning att anpassa för dessa målgrupper. Skollagens tillämpningar följs inte alltid för dessa elever exempelvis när gäller rätten till undervisning i, och på, punktskrift.

Eleverna som är blinda upplever också bland annat strukturella problem såsom tappad kontinuitet beroende på att lärare allt oftare byter arbetsplats för att få upp lön och så vidare.

¹⁹⁹ <https://attention.se/2019/04/barn-och-ungdomar-ater-for-daligt-och-ror-sig-for-lite/>

²⁰⁰ SVR P1 Sommar (2019)

Synskadades Riksförbund, SRF, kommer under kongressperioden 2018–2020 att arbeta särskilt med frågor som rör habilitering och rehabilitering för personer med synnedsättning. Frågan om likvärdighet är central. I en rapport om utmaningar och möjligheter för en allsidig och jämlik rehabilitering som förbundet genomfört, framkommer att det finns flera utmaningar inom habilitering och rehabilitering för personer med synnedsättning. En är bristen på likvärdighet vad gäller betalning för besök och hjälpmedel. På flera syncentraler kan brukaren förskrivas specialdesignade appar som hjälpmedel och få träning på dessa, andra syncentraler vare sig förskriver eller utbildar på samma appar.

Ett uppdrag som åligger syncentraler som tangerar en del av SPSM:s aktiviteter är punktskriftsutbildning. Syncentralundersökningen visar att alla syncentraler utom två genomför egen, främst grundläggande, utbildning. Några av de mindre syncentralerna ser att det inte alltid finns behov eller önskemål från brukarna. Hälften av de svarande anger att landstingen kan bekosta utbildning i punktskrift hos extern aktör.²⁰¹

I SRF:s levnadsnivåundersökning jämförs resultaten vad gäller utbildningsnivå med Statistiska centralbyråns, SCB:s, statistik för år 2016 för befolkningen i åldersgruppen 25–64 år. Den visar en lägre utbildningsgrad hos SRF:s medlemmar. De tydliga könsskillnader som finns, att betydligt fler kvinnor har utbildning på högskola eller universitet, är i stort ungefär samma i SRF:s undersökning som i SCB:s statistik.²⁰²

Utmaningar inom döv- och hörselnedsättningsområdet

I den reviderade läroplanen för förskolan framgår att kommunerna är skyldiga att erbjuda teckenspråk i förskolan, om de tillhandahåller omsorg för barn som är döva eller har en hörselnedsättning, barn till teckenspråkiga föräldrar eller andra barn som behöver teckenspråk. Sveriges dövas riksförbund kommer att följa upp hur kommunerna och förskolorna lever upp till läroplanen. Det gäller särskilt i hur förskolan ska utveckla en teckenspråksmiljö där barnen ska kunna kommunicera på teckenspråk obehindrat.²⁰³

Bristen på delaktighet i det svenska informationsområdet för personer som är döva eller har en hörselnedsättning uppmärksammade vi i förra årets omvärldsrapport. Denna brist har i år också blivit tydlig genom exempelvis bristen på transkribering eller översättning av Sveriges radios program Sommarpratarna. När kravet på tillgänglighet framfördes blev genväret att målgruppen för programmet är personer som hör. Det blev frivilliga och ideella insatser i sociala medier som skapade tillgänglighet till Sommarpratarna för personer som är döva eller har en hörselnedsättning.²⁰⁴

201 SRF (2018)

202 SRF (2018)

203 <https://www.sdr.org/component/k2/item/1809-starkare-ratt-till-teckensprak-i-forskolan>

204 <https://www.sdr.org/component/k2/item/1813-ledarsida-i-dovas-tidning-teckensprak-en-global-och-otrottlig-kamp>

Riksförbundet för döva hörselskadade och språkstörda barn, DHB, rapporterar att fler kommuner kontaktar förbundet och önskar bland annat material som handlar om att vara döv eller att ha en hörselnedsättning. Även socialtjänster och kuratorer kontaktar förbundet med frågor som bland annat handlar om identiteten för elever med kockleaimplantat och elever med språkstörning. Genom dessa frågor tycker sig förbundet se en viss hierarki mellan funktionsnedsättningar inom det egna området. De ser en tendens till att barn med kockleaimplantat tappar sin identitetstillhörighet och att det finns en inneboende hierarki som påverkar. Flera funktionshinderorganisationer har även tidigare uppmärksammat att det finns hierarkier mellan olika typer av funktionsnedsättningar.²⁰⁵

Utmaningar inom tal- och språkområdet

Antalet förfrågningar till myndigheten om specialpedagogiskt stöd kring tal- och språksvårigheter har ökat avsevärt. Ansökan till specialskolan på detta område har samma utveckling. Men en fråga som dykt upp i det professionella sammanhanget är hur vi pratar om, och använder kategoriseringar för, språkstörning och vilken betydelse det har för vår förståelse av eleverna och deras utmaningar. Detta har sedan stor betydelse för mottagandet i specialskolan, mottagande i särskolan och likaså om eleven ska ha särskilt stöd ska föregås av en utredning. Adekvata beskrivningar och riktlinjer saknas dock i skollagen och för närvarande saknar ”grav språkstörning” definition.

I utredningen ”Samordning, ansvar och kommunikation – vägen till ökad kvalitet i utbildningen för elever med vissa funktionsnedsättningar” finns diagnosticeringskriterier för grav språkstörning definierade men denna utredning har ännu inte lett till beslut, utan ligger för behandling efter ett remissförfarande. Det är nu några år sedan utredningen lades fram och ny kunskap har kommit under tiden. Samtidigt finns tecken på att utredningens kriterier ändå används och att vi både i, och utanför, myndigheten är organiserade utefter dessa principer i exempelvis elevhälsan.²⁰⁶

Behov av nya nationella kunskapsstöd inom området neuropsykiatriska funktionsnedsättningar

Barn, elever och vuxenstuderande inom npf-området upplever otrygghet, liten delaktighet och stark projicering på dem som problem. Möjligheter till skolskjuts och avhopp från skolan är ytterligare utmaningar. Det råder konsensus, baserat på samråd och dialog med myndigheter och intresseorganisationer, att det finns ett behov av att ta fram nya nationella kunskapsstöd inom området neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

205 Omvärldsdagarna 4-5 september 2019

206 <https://www.srat.se/Logopederna/Logopedyrket/Svenska-kliniska-riktlinjer1/> ICD-10, är den diagnosmanual som används av logoped i Sverige står det att för att få diagnosen ska dessutom ”den språkliga nedsättningen kan inte direkt tillskrivas neurologisk sjukdom, abnormitet i talapparaten, sensoriska störningar, psykisk utvecklingsstörning eller miljöfaktorer.” ICD-10 kommer att ersättas av ICD-11. Översättningen till svenska är inte klar. <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http://id.who.int/icd/entity/822134099>

Nya riktlinjer behövs eftersom det i dag förekommer skillnader i hur olika verksamheter utreder, behandlar och ger stöd kring neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.²⁰⁷ De behövs även på grund av att ny kunskap har utvecklats och ny forskning har tillkommit de senaste åren. Det har börjat uppstå en så kallad anomalimedvetenhet inom området som skulle kunna leda till ett paradigmskifte där fältet immunpsykiatri kan ge en ny syn på både neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och psykisk sjukdom.²⁰⁸

Läs och skrivsvårigheter – forskning versus beprövad erfarenhet

Även inom läs- och skrivområdet pekar forskare på att det finns en anomali.²⁰⁹ Enligt forskning om språk-, läs- och skrivsvårigheter hos skolbarn vid Enheten för logopedi vid Karolinska institutet finns många sätt att lära barn att läsa men bara ett som har stöd i forskningen. Metoden bygger på att barnen ska lära sig att ljuda bokstäverna och det är också den enda metod som bevisat kan hjälpa barn med läs- och skrivsvårigheter, enligt forskarna. Trots det kan läsinläringen i skolan gå till på många olika sätt, bland annat genom helhetsmetoden, som utgår från att eleverna lär sig läsa genom att de möter språket som en helhet. Den metoden har svag effekt på läsinläringen för elever som håller på att lära sig läsa menar forskarna på Karolinska. Detta visar också en stor kunskapsöversikt och metaanalys som gjordes av Vetenskapsrådet 2015.²¹⁰

Elever med intellektuell funktionsnedsättning får sämre livschanser

Antalet elever i grundsärskolan ökar för femte läsåret i rad. Läsåret 2018–2019 går drygt 11 100 elever i grundsärskolan. Det är en ökning med fem procent jämfört med föregående läsår, då antalet elever i grundsärskolan var drygt 10 600.²¹¹ En granskning som publicerades av Riksrevisionen i maj månad visar att dessa elever inte får samma möjligheter. Det finns inte samma stöd och de får inte samma uppmärksamhet från regeringen och Skolverket som grundskolan. Bland annat får grundsärskolan färre bedömningsstöd och sämre kunskapsuppföljning än andra skolformer. Riksrevisionen kommenterar att kunskapsbristerna gör det svårt att veta om eleverna på grundsärskolan ges möjlighet att utvecklas så långt det är möjligt, såsom skollagen kräver, och om det finns skillnader mellan grundsärskolor i landet. Detta gör det också svårare att veta om det behöver vidtas några särskilda åtgärder för grundsärskolan.²¹²

207 <https://www.kunskapsguiden.se/funktionshinder/kunskapsstod/lagesrapporter/Sidor/Behov-av-nationella-kunskapsstod-inom-området-neuropsykiatriska-funktionsnedsattningar-Behovs-och-problemanalys-avseende.aspx>

208 <https://www.svd.se/fragasatt-diagnos-ger-oss-ny-syn-pa-psykisk-sjukdom>
<https://lararnastidning.se/risken-ar-att-barn-med-pans-far-fel-diagnos/>

209 Holmqvist, M. (2018)

210 <https://www.forskning.se/2019/08/19/ljudning-ar-a-och-o-for-att-knacka-laskoden/>

211 Skolverket (2019)

212 <https://skolvardnen.se/artiklar/ny-granskning-sarskolan-far-mindre-stod-och-uppmarksamhet>

Myndigheten för delaktighet, MFD, har under 2019 intervjuat före detta elever från gymnasiesärskolan som har en lindrig intellektuell funktionsnedsättning. Eleverna vittnade om att de upplevde låga förväntningar i skolan och att de är dåligt förberedda för yrkeslivet. MFD konstaterar att särskolan kan bli bättre på att rusta eleverna med färdigheter för en framtida arbetsmarknad och ett vuxenliv samt att man bör vidga synen på dessa elever. Slutsatserna är att det finns låga förväntningar på gruppen vilket i förlängningen leder till att man inte nyttjar de resurser som finns inom gruppen och att samverkan bör bli bättre mellan kommun, skola och statliga myndigheter för att stärka målgruppens möjligheter.

I slutet av juni utvidgades uppdraget för den tillsatta utredningen om elevers möjlighet att nå kunskapsmålen. I tilläggsdirektivet konstateras det bland annat att syftet med utbildningen i grundsärskolan är i det närmaste identiskt med syftet i grundskolan. Utredarens uppdrag utvidgades därför till att även särskilt titta på hur särskolan kan stärkas och utredaren ska förhålla sig till de rekommendationer som Riksrevisionen lämnat i sin granskning.²¹³

Trots att regeringen gör en hel del satsningar inom området likvärdig utbildning, adresseras endast ett fåtal av dessa elever med funktionsnedsättning direkt. Indirekt finns det satsningar som i debatten har handlat om elever med funktionsnedsättning, exempelvis kring trygghet och studiero. Samtidigt finns ett behov av kunskapsutveckling på grund av kunskapsavvikelser inom flera av de funktionsnedsättnings-områden som det ska satsas på. Dessa kunskapsunderlag är inte framtagna ännu. Betyder det att nyss beslutade eller kommande satsningar har otillräckliga kunskapsunderlag?

213 Regeringen Dir. 2019:38

Avslutande reflektioner

”Jag måste kunna läsa räkningar när jag blir vuxen, och jag vill kunna läsa sms från kompisar.”

Så säger Signe. Det är därför vi gör en omvärldsanalys. Vad är det i omvärlden som främjar eller hindrar dessa grundläggande möjligheter i livet? Generellt kan tendenserna i vår rapport tyckas vara en dystert bild av svensk skola och därmed för Signes möjligheter att få sina behov av stöd tillgodosedda. Trots kunskapsutvecklings- och likvärdighetssatsningar så är funktionsnedsättning, funktionshinder och funktionsrätt fortsatt osynliga. Vi vet inte hur de beskrivna tendenserna kommer att påverka våra målgruppers kunskapsutveckling och likvärdighet om vi inte på något sätt får tillgång till systematisk kunskapsinhämtning kring detta.

En positiv utveckling är att barnkonventionen blir lag. Det kan möjliggöra bättre kunskap och ett bättre stöd när lärare och elev bildar partnerskap. Signe och de andra eleverna ger oss mycket kunskap i vad som fungerar för dem i undervisningen.

En integrerad komplex och ombytlig omvärld

Vi hade inledningsvis en farhåga att det i år skulle bli svårare att särskilja bevakningskomponenter och tendenser på utbildningsområdet i relation till likvärdig utbildning för barn och elever med funktionsnedsättning. Gränserna för de olika komponenterna har suddats ut och integrerats med varandra. Detta gäller för utbildningsområdet i Sverige men också i relationen globalt och lokalt. Utbildningsområdet och dess komponenter kan inte betraktas isolerat om vi ska kunna bygga utbildning och undervisning för framtiden.²¹⁴

Samtidigt ser vi att det är svårt att avgöra styrkan på samband och avgöra orsak och verkan. Därför menar vi att det är av vikt att avslutningsvis kunna visa några av tendenser som bättre förklaras i sammanhang med flera än som resultaten av endast en komponent.

Ovan nämnda komponentintegrering, kanske årets mest påtagliga förändring, har naturligtvis inte skett plötsligt och isolerat under 2018 och 2019. Men den har onekligen accelererat under denna period.²¹⁵ Integreringen innebär även att varje komponent i sig har förändrats och det är svårt att säga vad som förändrats mest.

²¹⁴ En omvärldsanalys är inte en lägesanalys. Analys av ett möjligt framtida läge som i någon mån är högst osäkert.

Tänkbara utfall åskådliggörs därför oftast av att ställa frågor som i sin tur kan leda en rimlig bedömning
²¹⁵ OECD (2019b). OECD (2019b). Agenda 2030

Lagar och regler har av sin natur en viss eftersläpning men samtidigt kan normer som också hör till området förändras otroligt snabbt. Fram till nu har det gått att beskriva och behandla teknologi och digitaliseringen särskilt. Numera har digitaliseringen blivit så sammanflätad med det moderna livet att det förekommer i alla tendenser och i alla komponenter. Digitaliseringsdiskussionerna i samhället spänner över ett oerhört brett fält, från att tala om en digital revolution på samhällsnivå – ett helt nytt sätt att förhålla sig – till att diskutera mobiltelefoner i klassrummet, krånglande datasystem och precis allt där emellan. Att digitaliseringen har drivit fram denna komplexitet, integrering och snabba förändringstakt är tydligt.

Integrering och sammanhållet i organisationer och styrning

Även om samordning av uppgifter inom, och mellan, verksamheter har varit en tongivande styrstrategi tycks en tendens vara att nya uppdrag och uppgifter ska integreras i befintlig verksamhet, bland annat för att minska arbetsbördor och resursanvändning men framförallt för att säkra genomförandet.

Agenda 2030:s hållbarhetsmål har hittills inte varit särskilt synliga på den politiska agendan i Sverige men ska nu integreras i vår förvaltning som statlig myndighet samt i den verksamhet som myndigheten bedriver. I utredningar och andra kunskapsunderlag ska hållbarhetsperspektivet integreras. I FN:s Agenda 2030 lyfts livsperspektivet fram i hållbarhetsmålen för utbildning. Skolans personal och elever ska utbildas i hållbar utveckling så det integreras i utbildning och undervisning. Den nationella handlingsplanen för skolans digitalisering ska integreras i det systematiska kvalitetsarbetet. Mänskliga rättigheter ska integreras och genomsyra det dagliga arbetet exempelvis genom jämställdhetsintegrering och genom att barnkonventionen blir lag. Utbildning ska vara en del av ett livslångt lärande och integreras som en del av människans samlade livschanser. Verksamheter samlas och styrningen ska samlas.

Partnerbyte

Barnkonventionen tydliggör det partnerbyte som behöver ske för att barnets bästa ska kunna tillgodoses. För att utbildningsinstitutioner ska klara omvärldens krav på nya färdigheter söks partnerskap med andra aktörer inom både utbildning och marknad.²¹⁶ Kommuner som klarat ekonomin har sökt partners i civilsamhället. Inom funktionshinderpolitiken föreslås en förhandlings- och samverkansbaserad interaktiv samhällsstyrning där beslutsfattandet decentraliseras och sker i nätverk med aktörer från offentlig, ideell och privat sektor.

216 OECD (2019)

Personer med funktionsnedsättning ska mer tydligt och effektivt involveras i beslut som påverkar allas vår vardag. De ska verka som idégivare och medskapare i en ordning där samråd går från att vara en arena för information till ett forum för dialog och inflytande. Innovation och utveckling ska ske med, och inte för, användarna. Agenda 2030 kräver nya partners för hållbar utveckling. Inom svensk politik sker oförutsägbara partnerbyten ofta numera.

Särskilt eller särskiljt stöd. Vem ska exkluderas och på vilka grunder?

Signe, som en gång i veckan får undervisning i engelska i en liten grupp tillsammans med en av skolans specialpedagoger, tycker att det känns skönt att gå iväg och får lära sig på sin nivå. Hon vill dock absolut tillhöra klassen. Eleverna i myndighetens barnpanelsrapport uttrycker detsamma som Signe. De är positiva till mer eller mindre flexibla lösningar med möjlighet till ett lugnare sammanhang när det behövs men poängterar klass- och klassrumstillhörighet. När man hävdar att inkluderingstanken har gått för långt menar man då att exkluderingen kommit för kort?

Rättighet eller rätta in sig

Vilken betydelse får det att vi inte längre är överens om grundläggande principer som till exempel inkludering och jämställdhet? Diskrepansen mellan lagstiftning kring mänskliga värden och rättigheter och den pågående politiska debatten och utbildningspraktiken blir synliggjord genom denna fråga. Vad är det i omvärlden som gör att mobilförbud, lågaffektivt bemötande, inkludering, befogenheter, ordning och reda buntas samman och hamnar på TAN-sidan när det gäller värderingar? Hur gagnar detta elever i behov av stöd?

Genom att överföringen av kunskap kring Signes stödbehov inte har fungerat vid stadiövergången och situationen har kommit att mest handla om att undantagsbestämmelsen kan tillämpas när det ska sättas betyg, så märker både Signe och föräldrarna att frågan om anpassningar och stöd är mer avlägsen. Signe har fortsatt svårt att läsa och skriva. Ändå är det den frågan som är svårast att få gehör för.

”Det är som att det som inte blev befäst i lågstadiet lämnas därhän trots att till exempel läsförmågan är så bristfällig.”

Många elever känner att ingen bryr sig om dem i skolan vare sig det beror på tid eller synsätt. Det kan vara ett uttryck för att rätten till en inkluderande utbildning och undervisning inte gått tillräckligt långt.

Staten gasar och skolhuvudman bromsar – mottagarförmåga

En reflektion över problembilden är att den kompetens och det utvecklingsstöd som vi skolmyndigheter kan erbjuda inte utgör huvudproblemet när det kommer till kompetensförsörjningen. Det framstår mer som en fråga om kapacitet och ekonomiska resurser. När regeringen nu gör många olika

Avslutande reflektioner

satsningar behöver vi se vilka orsaker och vilken verkan av kompetensförsörjningen som adresseras och vilka av de som vi kan vara en del av så vi inte ytterligare försämrar mottagarförmågan.

Signe märker tydligt av lärarnas arbetssituation: ”När jag påminner säger en del lärare att de ska förstora texten nästa gång. Men ofta glömmer de bort det och så är det likadant igen”.

Signe vill ändå inte lägga skulden på lärarna. Hon ser att de har mycket att göra och har svårt att hinna med.²¹⁷

217 Signes berättelse 2019

Referenser

- Aronsson, L. (2019). *När förskolan möter neurovetenskap: kunskapsteoretiska möten i teori och i praktik*. Stockholm: Stockholms universitet, Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen.
- Blossing, U. & Wennergren, A. (2019). *Kollegialt lärande – Resan mot framtidens skola*. Lund: Studentlitteratur.
- Bromander K m.f. (2011). Hämtad 2018-10-09 *Framtider till salu – En granskning av Kairos Future*. Göteborgs universitet. <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/32425>
- Buzan, B. (1991). *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era, 2: a upplagan*. London: Harvester Wheatsheaf.
- Dahlstedt, M. & Fejes, A. (Ed.). (2019). *Neoliberalism and Market Forces in Education*. Abingdon: Routledge.
- Digidelnätverket & Digitaliseringsrådet (2019). *Delaktighet i en digital tid*. Stockholm: Lenander.
- Digitaliseringsrådet (2019). *Data som strategisk resurs*. Stockholm: Digitaliseringsrådet.
- Fjellman, E. Gustafsson, N. & Rosén Sundström, M. (2018). Ungas politiska (icke-)deltagande på sociala medier – hellre offline? I Edling, C. & Eldén, S. (Red), *Sociologisk Forskning: Det svenska politiska landskapet inför valet 2018*. Lund: Sveriges Sociologförbund.
- Fridh, M. (2018). *Bullying, violence and mental distress among young people. Cross-sectional population-based studies in Scania, Sweden*. Lund: Lund University, Faculty of Medicine. https://portal.research.lu.se/portal/fles/43097126/Maria_Fridh_AVHANDLING.pdf
- Hedin, G., Hagell, P., Norell-Clarke, A., Westergren, A. & Garmy, P. (2019). Adolescent's experiences of sleep and electronic media use. In: *Paper presented at Adolescents Health Initiative, Michigan, Detroit, 11-12 april*. [diva2:1316012](https://doi.org/10.1111/ada.13160)
- Holmqvist, M. (2018). *Ledarsamhället Djursholm som "konsekrati"*. I Eriksson B-E, Holmqvist, M & Sohl L (Red.), *Eliter i Sverige – tvärvetenskapliga perspektiv på makt, status och klass*. Lund: Studentlitteratur.

Referenser

- Holsti, K. (1996). *The State, War, and the State of War*. Cambridge University Press.
- Hoppe, M. (2009). *Myten om det rationella flödet: en studie av hur organisatorisk ledning formas genom omvärldsanalys och underrättelsearbete i kunskapsintensiva företagsmiljöer*. Diss. Åbo: Åbo Akademi.
- Kommittédirektiv (Dir. 2015:120). *En samordnad utveckling av validering*.
- Kommittédirektiv (U 2017:07). *Tilläggsdirektiv till Utredningen om elevers möjligheter att nå kunskapskraven*.
- Kommittédirektiv (Dir. 2018:102). *Stärkt kvalitet och likvärdighet i fritidshem och pedagogisk omsorg*.
- Kommittédirektiv (U 2018:03). *Betygsutredningen 2018*.
- Kommittédirektiv (S 2018:03). *Tilläggsdirektiv till Barnkonventionsutredningen*.
- Kommittédirektiv (Dir. 2019:64) *Säker och kostnadseffektiv it-drift för den offentliga förvaltningen*.
- Kommittédirektiv (Dir. 2019:66). *Tilläggsdirektiv till Betygsutredningen 2018*.
- Kommittédirektiv (Dir. 2019:67). *Tilläggsdirektiv till Utredningen om fritidshem och pedagogisk omsorg (U 2018:08)*.
- Kommittédirektiv (Dir. 2019:57). *Tilläggsdirektiv till Barnkonventionsutredningen*.
- Langelotz, L. (2014). *Vad gör en skicklig lärare? En studie om kollegial handledning som utvecklingspraktik*. Göteborg: Göteborgs universitet.
https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/34853/1/gupea_2077_34853_1.pdf
- Liljeroth, I., Engen, T., Larsson, J., Skoglund, P. & Öfverholm, C. (2011). *Verksamma verksamheter: att bättre förstå, hantera och utveckla verksamheter för kvalitet och effektiv resursanvändning*. Göteborg: Daidalos.
- Lundqvist, T. (2010). *Omvärldsanalys – till vilken nytta?* Stockholm: Institutet för framtidsstudier.
- Lundqvist, T. (2009). *Omvärldsanalys vid 19 statliga myndigheter. Med fördjupning i Socialstyrelsen och Riksantikvarieämbetet*. Göteborg: The Scandinavian Journal of Public Administration.

Referenser

- Nilholm, C. & Göransson, K (2014). *Inkluderande undervisning – vad kan man lära sig av forskningen? FoU skriftserie nr 3*. Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten.
- Nord, L. & Nygren, G. (2019). Gamla och nya medier i samspel i de lokala valrörelserna I Andersson, U. Rönnerstrand, B. Öhberg, P & Bergström, A. (Red.), *Storm och stiltje*. Göteborg: SOM-institutet.
- Ott, T. (2017). *Mobile phones in school: From disturbing objects to infrastructure for learning*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Pariser, E. (2011). *The filter bubble: What the Internet is hiding from you*. New York: Penguin Press.
- Pettersson, G. & From, J. (2018). *Följeforskning av projektets skolor. I Fjärrundervisning – bättre utsikter för fler elever: slutrapport*, (ed) Ifous, s. 13–18. Stockholm: Ifous.
- Pettersson, G. & From, J. (2018). *Fallstudier i Upplands Väsby och Vindeln. I Fjärrundervisning – bättre utsikter för fler elever: slutrapport (ed) Ifous*, s.19–23. Stockholm: Ifous.
- Popper, K. (1969). *Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge*. Routledge; 5 edition.
- Rapp, S. & Skoglund, P. (2017). *Skolans juridifiering – Ett skolchefsperspektiv*. Jönköping: Skolchefsinstitutet.
- Regeringsbeslut (2019). *Uppdrag att öka den offentliga förvaltningens förmåga att tillgängliggöra öppna data, bedriva öppen och data driven innovation samt använda artificiell intelligens I2019/01416/DF 12019/01020/DF (delvis)*
- Regeringsbeslut (2019). *Uppdrag att utvärdera Digitaliseringsrådet samt undersöka möjliga former för analys och genomförande av digitaliseringspolitiken, I2019/01965/D*
- Regeringens direktiv (2019:57). *Tilläggsdirektiv till Barnkonventionsutredningen (S 2018:03)*
- Retriever (2019). *Ämnesanalys: Specialpedagogiska skolmyndigheten: funktionsnedsättningar i media samt skolmiljö i media 2018*. Stockholm: Retriever.
- Rothstein, B & Blomqvist, P. (2009). *Välfärdsstatens nya ansikte*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.

Referenser

- Samuelsson, J., Östlin Brismark, A. & Löfgren, H. (2018). *Papperspedagoger: lärares arbete med administration i digitaliseringens tidevarv*. Uppsala: IFAU – Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering.
- Schulin, S. (2019). *Livslang læring och livslang vejledning – en kompetencediskurs: dannelse og kompetence som sprog og policy i Norge, Sverige og Danmark*. Malmö: Malmö universitet, Fakulteten för lärande och samhälle.
- SFS 2018:1342. *Förordning om ändring i förordningen (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag*. Stockholm: Finansdepartementet.
- Siljerud, P. (2011). *100 Trender*. Upplaga: 1. Malmö: Liber AB.
- Sismondo, S. (2009). *An introduction to science and technology studies*. Chichester: John Wiley & Sons, Ltd.
- Skolinspektionen (2009). *Skolsituationen för elever med funktionsnedsättning i grundskolan*. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen (2019). *Årsrapport 2018. Skillnader i skolkvalitet och strategisk styrning*. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen (2019). *Kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå – Granskning av huvudmäns och rektorers arbete för flexibilitet och individanpassning*. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolverket (2018). *Digitaliseringen i skolan – möjligheter och utmaningar*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2018). *TALIS 2018: en studie om lärares och rektorers arbete i grund- och gymnasieskolan Delrapport 1*, Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2019). *Attityder till skolan: 2018*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2019). *PISA 2018 15-åringars kunskaper i läsförståelse, matematik och naturvetenskap*. Stockholm: Skolverket.
- Socialstyrelsen (2014). *En diagnos det stormat kring: Adhd i ett historiskt perspektiv*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2019). *Behov av nationella kunskapsstöd inom området neuropsykiatriska funktionsnedsättningar*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- SOU 2015:65. *Om Sverige i framtiden – en antologi om digitaliseringens möjligheter: delbetänkande*. Stockholm: Fritzes.

Referenser

- SOU 2018:79. *Analys och utvärderingar för effektiv styrning. Betänkande av Analys- och utvärderingsutredningen*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- SOU 2019:23. *Styrkraft i funktionshinderspolitiken*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- SOU 2019:13. *Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Specialpedagogiska skolmyndigheten (2018). *Sökes – innovativa partnerskap, omvärldsanalys 2018*. Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten.
- Specialpedagogiska skolmyndighetens (2019). *Barnpanelsrapport Vad säger elever med funktionsnedsättning om trygghet, studiero och studiemotivation?* Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten.
- Specialpedagogiska skolmyndigheten (2019). *Skolchefers syn på möjligheter till likvärdig utbildning. Sammanfattning av dokumentation från Skolchefsdialoger våren 2019*. Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten.
- Statens Medieråd (2019). *Ungar och medier 2019*. Stockholm: Statens medieråd.
- Sveriges kommuner och landsting (2019). *Nationell handlingsplan för digitalisering av skolväsendet*. Stockholm: SKL.
- Sveriges riksdag (2019). *Interpellationsdebatt: Ordning och reda i klassrummen*. Interpellation 2018/19:122
- Sveriges riksdag (2019). *Trygghet i skolan*. Interpellation 2018/19:117
- Sveriges riksdag (2019). *Interpellationsdebatt: Mobiltelefonförbud i klassrum*. Interpellation 2018/19:48
- Synskadades Riksförbund (2018). *Jobbet, pengarna, hälsan – Levnadsnivåundersökning bland synskadade 2018*.
- Synskadades riksförbund (2018). *Syncentralsenkäten 2018: om utmaningar och möjligheter för en allsidig och jämlik rehabilitering*. Enskede: Synskadades riksförbund.
- Torstensson, K. & Cedergren, Blomberg, A. (2019). *AI vid rekrytering Hur det används av företag för att minimera bias under en urvalsprocess*. Lunds universitet: Lund. <http://www.lu.se/lup/publication/8983179>

Referenser

Wiklund, M. (2006). *Kunskapens fanbärare – Den goda läraren som diskursiv konstruktion på en mediearena*. Örebro: Örebro universitet
<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:137182/FULLTEXT01.pdf>

Zlateva, I T. (2014) *Omvärldsanalys och dess etiska aspekter – En kort studie*. Borås: Högskolan i Borås <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1309733/FULLTEXT01.pdf>

Elektroniska källor

Ada Digital, adadigital.se (2019). Hämtat 2019-09-09 från <https://adadigital.se/fordomsfria-rekryteringstrender-2020/>

Aftonbladet, aftonbladet.se (2019). Hämtat 2010-09-13 från <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/9vvr2l/skolhuvudman-mister-miljoner-i-bidrag>

Aftonbladet, aftonbladet.se (2019). Hämtat 2019-09-07 från <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/P9qzXp/l-vill-att-beo-sparkas>

Aftonbladet, aftonbladet.se (2019). Hämtat 2019-09-07 från <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/RREVMx/anvand-inte-oss-i-ditt-politiska-spel-haddad>

Aftonbladet, aftonbladet.se (2019). Hämtat 2019-09-09 från <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/vQl6J5/utbildningsministern-psykisk-ohalsa-ar-ett-folkhalsoproblem>

Aftonbladet, aftonbladet.se (2019). Hämtat 2019-09-13 från <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/pL4dBo/sverige-fortjanar-en-rejal-lararbrist>

Altinget, altinget.se (2019). Hämtat 2019-12-12 från <https://www.altinget.se/arbetsmarknad/artikel/stoden-ar-anpassade-for-en-arbetsmarknad-som-inte-langre-finns>

Arbetsförmedlingen, arbetsformedlingen.se (2019). Hämtat 2019-12-14 från <https://arbetsformedlingen.se/om-oss/statistik-och-analyser/analyser-och-prognoser/analys-och-utvardering/vissa-forutsattningar-infor-reformering-en-av-arbetsformedlingen>

Arbetsförmedlingen, arbetsformedlingen.se (2019). Hämtat 2019-09-09 från <https://www.arbetsformedlingen.se/For-arbetsgivare/Artiklar-och-nyheter/Arbetsmarknadsprognos-2019-2020.html>

Referenser

- Arbetsförmedlingen, arbetsformedlingen.se (2019). Hämtat 2019-09-09 från <https://www.arbetsformedlingen.se/For-arbetsgivare/Artiklar-och-nyheter/Sa-rekryterar-du-i-bristyrken.html>
- Arbetsförmedlingen, arbetsformedlingen.se (2019). Hämtat 2019-09-09 från <https://www.arbetsformedlingen.se/For-arbetsgivare/Artiklar-och-nyheter/Trender-inom-rekryteringsbranschen.html>
- Barometern, barometern.se (2019). Hämtat 2019-10-04 från <http://www.barometern.se/ledare/magnus-hagevi-har-gal-tan-skalan-en-framtid/>
- Breakit, breakit.se (2018). Hämtat 2019-09-07 från <https://www.breakit.se/artikel/14908/jag-har-synat-fenomenet-hanif-bali-sa-maktig-ar-han-pa-natet>
- Chef och ledarskap, chefochledarskap.se (2018). Hämtat 2019-09-10 från <https://chefochledarskap.se/etisk-kompass-kravs-for-lyckad-inkludering/>
- CNBC, cnbc.tv (2016). ”Donald Trump: We Must Replace Globalism With Americanism”. Hämtat 2019-09-23 från <https://www.youtube.com/watch?v=dYgY6QUuP4>
- ComputerSweden, computersweden.idg.se (2018). Amazons rekryteringsverktyg slog fel – sållade bort kvinnor som sökte teknikjobb. Hämtad 2019-10-09 från <https://computersweden.idg.se/2.2683/1.708595/amazon-rekrytering-kvinnor-teknikjobb>
- Dagens arena, dagensarena.se (2019). Hämtat 2019-09-09 från <https://www.dagensarena.se/opinion/rapporten-som-forsvann/>
- Dagens Nyheter, dn.se (2019). Hämtat 2019-10-04 från <https://www.dn.se/ekonomi/sa-blir-nya-arbetsformedlingen-undantag-for-funktionsnedsattas-bort/>
- Dagens Nyheter, dn.se (2019). Hämtat 2019-09-08 från <https://www.dn.se/nyheter/betygssystemet-gors-om-ska-bli-mer-rattvist-och-begripligt/>
- Dagens Nyheter, dn.se (2019). Hämtat 2019-09-10 från <https://www.dn.se/sthlm/funktionshindrade-demonstrerade-mot-nedskarningar/>
- Dagens Nyheter, dn.se (2019). Hämtat 2019-09-07 från <https://www.dn.se/nyheter/sverige/beo-skyddar-oss-mot-mobbning-och-krankningar-i-skolan/>
- Dagens Nyheter, dn.se (2019). Hämtat 2019-09-25 från https://www.dn.se/debatt/faktakunskaper-betonas-i-forslaget-till-nya-kursplaner/?fbclid=IwAR1c0XesyoS-C_dTnOm6MASuPFKeY9hhH868rrxdsfnCxEfpeuDTFFdsRns

Referenser

- Dagens Nyheter, dn.se (2019). Hämtat 2019-09-23 från <https://www.dn.se/nyheter/sverige/tioarig-grundskola-ska-gora-att-fer-elever-klarar-kunskapskraven/>
- Dagens Nyheter, dn.se (2019). Hämtat 2019-09-07 från <https://www.dn.se/nyheter/politik/regeringen-ser-over-beos-roll-efter-omfattande-kritik/>
- Dagens Nyheter, dn.se (2019). Hämtat 2019-09-09 från <https://www.dn.se/debatt/svar-utmaning-hinna-med-januariavtalets-utredningar/>
- Dagens Nyheter, dn.se (2019). Hämtat 2019-09-09 från <https://www.dn.se/debatt/forskningen-har-svart-att-hitta-riktigt-lyckade-chefer/>
- Dagens samhälle, dagenssamhalle.se (2019). Hämtat 2019-09-09 från <https://www.dagenssamhalle.se/nyhet/har-ar-kommunerna-pa-gal-tan-26145>
- Dagens samhälle, dagenssamhalle.se (2019). <https://www.dagenssamhalle.se/nyhet/utredningsvaesendets-foerfall-skadar-det-politiska-systemet-22711>
- Dagens samhälle, dagensamhalle.se (2019). Hämtat 2010-09-13 från <https://www.dagenssamhalle.se/debatt/forodande-besparingsvag-drar-fram-i-skolverige-26373>
- Dagens samhälle, dagenssamhalle.se (2019). Hämtat 2019-09-19 från <https://www.dagenssamhalle.se/nyhet/analys-gladjebudget-som-ingen-alskar-29298?fbclid=IwAR3mGzMckPd49E44Jn1AVspwS1cEZh8IJ8eUdpSPoW9kkJuKmyKfwBa7YU>
- Dagens samhälle, dagenssamhalle.se (2019). Hämtat 2019-09-23 från <https://www.dagenssamhalle.se/debatt/regeringen-forstarker-skillnader-mellan-skolor-29295?noaccount=true>
- Dagens samhälle, dagenssamhalle.se (2019). Hämtat 2019-09-23 från <https://www.dagenssamhalle.se/debatt/lararforbundets-kampanj-har-helt-fel-fokus-28980>
- Dagens samhälle, dagenssamhalle.se (2019). Hämtat 2019-09-23 från <https://www.dagenssamhalle.se/nyhet/etisk-kompetens-ar-en-chefsmerit-28849>
- Dagens samhälle, dagenssamhalle.se (2019). Hämtat 2019-09-23 från <https://www.dagenssamhalle.se/debatt/lararbristen-borde-gora-politikerna-somnlosa-28818> Johanna Jaara Åstrand Förbundsordförande Lärarförbundet
- Diskrimineringsombudsmannen, do.se (2018). Hämtat 2019-09-15 från <https://www.do.se/om-diskriminering/skyddade-diskrimineringsgrunder/funktionsnedsattning-som-diskrimineringsgrund/>

Referenser

- Dyslexiförbundet, dyslexi.org (2019) Hämtat 2019-09-14 från <https://www.dyslexi.org/forbundet/mobilforbudet-steg-tillbaka>
- Europarådet, (2019). *Council recommendation of 22 May 2019 on High-Quality Early Childhood Education and Care Systems* Hämtat 2019-10-09 från https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2019.189.01.0004.01.ENG
- Facebook (2019). "Var fan är grädden?" Hämtat 2019-09-13 från <https://www.facebook.com/groups/1981379152158678/>
- Folkhälsomyndigheten, folkhalsomyndigheten.se (2019). Hämtat 2019-09-23 från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/darfor-okar-psykisk-ohalsa-bland-unga/>
- Forbes, forbes.com (2018). Hämtat 2019-09-08 från <https://www.forbes.com/sites/karenhigginbottom/2018/10/19/the-pros-and-cons-of-algorithms-in-recruitment/>
- Forbes, forbes.com (2016). Hämtat 2017-05-09 från <http://www.forbes.com/sites/ianaltman/2015/12/01/top-10-business-trends-that-will-drive-success-in-2016/#69f07e285571>
- Forskning.se (2019). Hämtat 2019-09-13 från <https://www.forskning.se/2019/08/19/ljudning-ar-a-och-o-for-att-knacka-laskoden/>
- Forskning.se (2019). Hämtat 2019-09-23 från <https://www.forskning.se/2019/04/01/sarskilt-begavade-behover-sarskild-undervisning/>
- Forskning.se (2019). Hämtat 2019-09-23 från <https://www.forskning.se/2019/05/10/nar-utbildning-blev-en-vara-pa-marknaden/>
- Forskning.se (2019). Hämtat 2019-09-23 från <https://www.forskning.se/2019/03/06/studenter-behover-stod-att-hantera-informationsfodet/>
- Forskning.se (2019). Hämtat 2019-09-30 från <https://www.forskning.se/2019/09/27/formell-utbildning-har-fatt-for-stor-betydelse/>
- Funktionshinderpolitik, funktionshinderpolitik.se (2019.) Hämtat 2019-09-10 från <https://www.funktionshinderpolitik.se/5-fragor-att-ha-koll-pa-under-2019/>
- Fysioterapi, fysioterapi.se (2019). Hämtat 2019-09-10 från <http://fysioterapi.se/halften-av-arbetsformedlingens-specialister-ska-bort/>
- Föreningen för arkiv & informationsförvaltning, fai.nu (2019). Hämtat 2019-09-12 från <https://fai.nu/program/hur-digitaliseringen-paverkar-manskligt-beteende/>

Referenser

Förskolan.se, forskolan.se (2019). Hämtat 2019-09-13 från <https://forskolan.se/forskollrarbrist-samhallsproblem/>

Futura, futura.dk. (2019) Hämtat 2019-09-01 från <http://www.futura.dk/Default.aspx?ID=120&Action=1&NewsId=1524&M=NewsV2&PID=139>

Göteborgsposten, gp.se (2019). Hämtat 2019-09-13 från <https://www.gp.se/debatt/skolan-kan-inte-spara-sig-in-i-framtiden-1.14204160>

Hack for Sweden, hackforsweden.se, (2019). Hämtat 2019-09-12 från <https://hackforsweden.se/winners>

Halmstad kommun, halmstad.se (2019) Hämtad 2019-09-30 från <https://www.halmstad.se/barnutbildning/gymnasieskola/kattegattgymnasiet/omkattegatt/hjarnsmart/tiogodavanor.13348.html>

Hjärnfonden, hjarnfonden.se (2019). Hämtat 2019-09-09 från <https://www.hjarnfonden.se/forskare/>

Institutet för framtidsstudier, iffs.se (2015). *Vilken framtid? Utmaningar och vägval i det 21:a århundradet Forskningsprogram 2015-2020.* Hämtat 2019-08-20 från https://www.iffs.se/media/21791/forskningsprogram_17x24.pdf

Jönköpingsposten, jp.se (2019). Hämtat 2019-09-07 från <https://www.jp.se/article/kajsa-kettil-nar-alla-ska-med-blir-de-svagaste-svikna/>

Kunskapsguiden, kunskapsguiden.se (2019). Hämtat 2019-09-13 från <https://www.kunskapsguiden.se/funktionshinder/kunskapsstod/lagesrapporter/Sidor/Behov-av-nationella-kunskapsstod-inom-området-neuropsykiatriska-funktionsnedsattningar-Behovs-och-problemanalys-avseende.aspx>

Linköpings kommun, linkoping.se (2019). Hämtat 2019-09-09 från <https://www.linkoping.se/utforarwebben/forskola-och-skola/projekt/forbattrad-samordning-vux>

Läraryrket, lararforbundet.se (2019). Hämtat 2019-09-15 från <https://www.lararforbundet.se/artikelsidor/rapport-lararna-maaste-faa-trygghet-att-skapa-studiero#rapport-om-studiero-i-klassrummen>

Lärarnas tidning, lararnastidning.se (2019). Hämtat 2019-09-15 från <https://lararnastidning.se/stoket-gjorde-annelie-sjuk/>

Referenser

- Lärarnas tidning, lararnastidning.se (2019). Hämtat 2019-09-15 från <https://lararnastidning.se/lararforbundet-vill-se-skarpt-lagstiftning-mot-stokiga-elever/>
- Lärarnas tidning, lararnastidning.se (2019). Hämtat 2019-09-15 från <https://lararnastidning.se/darfor-ar-hon-kritisk-mot-lasa-skriva-rakna/>
- Lärarnas tidning, lararnastidning.se (2019). Hämtat 2019-09-23 från <https://lararnastidning.se/risken-ar-att-barn-med-pans-far-fel-diagnos/>
- Lärarnas riksförbund, news.cision.se (2019). Hämtat 2019-09-13 från <https://news.cision.com/se/lararnas-riksforbund/r/skral-skolbudget,c2903476>
- Lärarnas riksförbund, lr.se (2019). Hämtat 2019-09-13 från <https://www.lr.se/opinion--debatt/debattartiklar/2019/2019-05-18-situationen-i-svenska-skolan-ar-helt-ohallbar>
- Metro, metro.se (2018). Hämtat 2019-09-30 från <https://www.metro.se/nyheter/sveriges-larare-vi-vill-ha-mobilforbud-i-skolan-nJO3.JAQ5>
- Myndigheten för digital förvaltning, digg.se (2019). Hämtat 2019-09-13 från <https://www.digg.se/utveckling--innovation/utveckling-som-stottar-anvandarna>
- Myndigheten för digital förvaltning, digg.se (2019). Hämtat 2019-09-13 från <https://www.digg.se/digitalisering-av-offentlig-sektor/den-digitala-forvaltningen>
- Novus, Novus.se (2019). Hämtat 2019-12-05 <https://novus.se/valjaropinionen/valjarforstaelse/viktigaste-politiska-fragan/>
- NRK, nrk.no (2019). Hämtat 2019-09-13 från <https://www.nrk.no/rogaland/talentveiledning-gir-marit-og-selma-en-bedre-skolehverdag-1.14472903>
- OECD, oecd.org (2018). *Teaching and Learning International Survey (TALIS) 2018 Conceptual Framework*. OECD Education Working Papers No.187, Paris: OECD Publishing. Hämtat 2019-09-30 från <https://dx.doi.org/10.1787/799337c2-en>
- OECD, oecd.org (2019), *Education at a Glance 2019: OECD Indicators*, Paris: OECD Publishing. Hämtat 2019-09-13 från <https://doi.org/10.1787/f8d7880d-en>
- OECD, oecd.org (2019). *TALIS 2018 Results (Volume I): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners*. Hämtad 2019-09-30 från <https://doi.org/10.1787/1d0bc92a-en>

Referenser

- OECD, oecd.org (2019). *Trends Shaping Education 2019*, Paris: OECD Publishing. Hämtat 2019-09-13 från https://doi.org/10.1787/trends_education-2019-en
- Regeringen, regeringen.se (2019). Hämtat 2019-11-14 från <https://www.regeringen.se/debattartiklar/2019/10/arbetsmarknadspolitiken-ska-fnnas-i-hela-landet/>
- Regeringen, regeringen.se (2019). Hämtat 2019-09-12 från <https://www.regeringen.se/artiklar/2019/08/regeringsinitiativ-med-anledning-av-oecds-grundlaggande-genomlysning-av-sveriges-digitaliseringspolitik/>
- Regeringen, regeringen.se (2019). Hämtat 2019-09-12 från <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/05/oecd-foreslar-att-sverige-tillsatter-en-chief-transformation-offcer/>
- Regeringen, regeringen.se (2019). Hämtat 2019-09-10 från <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/05/utredning-om-funktionshinderspolitiken-har-lamnats-till-regeringen/>
- Regeringen, regeringen.se (2019). Hämtat 2019-09-08 från <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/09/regeringen-vill-se-skarpare-sanktioner-mot-diskriminering-och-trakasserier/>
- Regeringen, regeringen.se (2019). Hämtat 2019-09-12 från <https://www.regeringen.se/tal/2019/09/regeringsforklaringen-den-10-september-2019/>
- Regeringen, regeringen.se (2019). Hämtat 2019-09-30 från <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/09/insatser-mot-betygsinflation-utreds/>
- Regeringen, regeringen.se (2019). Hämtat 2019-09-30 från <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/09/myndigheternas-it-drift-ska-bli-sakrare-och-mer-kostnadseffektiv/>
- Regeringen, regeringen.se (2019). Hämtat 2019-12-19 från <https://www.regeringen.se/artiklar/2019/12/reformer-for-en-jamlik-kunskapskola/>
- Regeringskansliet, regeringen.se (2019). Hämtat 2019-09-13 från <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/09/anna-ekstrom-presenterar-skolsatsningar-i-hostbudgeten/>
- Riksförbundet Attention, attention.se (2019). Hämtat 2019-10-04 från <https://attention.se/2019/04/barn-och-ungdomar-ater-for-daligt-och-ror-sig-for-lite/>

Referenser

- Riksdagen, riksdagen.se (2019). Hämtat 2019-10-11 <https://www.riksdagen.se/sv/webb-tv/video/interpellationsdebatt/ordning-och-reda-i-klassrummen-H610122>
- Riksdagen, riksdagen.se (2019). Hämtat 2019-10-11 <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/interpellation/mobiltelefonforbud-i-klassrum-H61048>
- Isak Skogstad, isakskogstad.se (2019). Hämtat 2019-09-14 från <http://isakskogstad.se/tio-argument-for-mobilforbud-i-skolan/>
- Skola och samhälle, skolaochsamhalle.se (2019). Hämtat 2019-09-10 från <https://www.skolaochsamhalle.se/fode/skola/gunnlaugur-magnusson-har-inkluderingen-gatt-for-langt/>
- Skoldigiplan, skoldigiplan.se, (2019). Hämtat 2019-09-12 från <http://skoldigiplan.se/omskoldigiplan/nyheter/nyheter/skoldigiplanfortsatter.2504.html>
- Skolporten, skolporten.se (2019). Hämtat 2019-09-07 från <https://www.skolporten.se/nyheter/svenska-politiker-far-baklaxa-om-inkludering/>
- Skolverket, skolverket.se (2019). Hämtat 2019-09-25 från <https://www.skolverket.se/om-oss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2019-09-25-skolverket-presenterar-forslag-pa-forandrade-kursplaner>
- Skolverket, skolverket.se (2019). Hämtat 2019-09-23 från <https://www.skolverket.se/undervisning/forskolan/laroplan-for-forskolan/guide-och-webbina-rium-om-forandringarna>
- Skolverket, skolverket.se (2019). Hämtat 2019-09-18 från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/arkiverade-statistiknyheter/statistik/2019-03-28-statistik-over-elever-i-grundsarskolan-lasaret-2018-19>
- Skolvärlden, skolvarlden.se (2019). Hämtat 2019-09-07 från <https://skolvarlden.se/artiklar/utredare-vid-skolinspektionen-kritiska-mot-beo>
- Skolvärlden, skolvarlden.se (2019). Hämtat 2019-09-07 från <https://skolvarlden.se/artiklar/beo-anmalde-lararen-berattar-ingen-vill-utsatta-sig-sadant-har-i-onodan>
- Skolvärlden, skolvarlden.se (2019). Hämtat 2019-09-20 från <https://skolvarlden.se/artiklar/asa-fahlen-det-basta-och-samsta-med-budgeten>
- Skolvärlden, skolvarlden.se (2019). Hämtat 2019-09-23 från <https://skolvarlden.se/artiklar/larare-om-tioarig-grundskola-ger-mojligheter>

Referenser

- Skolvärlden, skolvärlden.se (2019). Hämtat 2019-09-24 från <https://skolvärlden.se/artiklar/lr-vill-se-nationell-digital-plattform-ett-enormt-sloseri>
- Skolvärlden, skolvärlden.se (2019). Hämtat 2019-09-12 från <https://skolvärlden.se/artiklar/vad-vi-pratar-om-nar-vi-pratar-digitalisering>
- Skolvärlden, skolvärlden.se (2019). Hämtat 2019-09-10 från <https://skolvärlden.se/artiklar/ny-granskning-sarskolan-far-mindre-stod-och-uppmarksamhet>
- Skolvärlden, skolvärlden.se (2019). Hämtat 2019-09-13 från <https://skolvärlden.se/artiklar/oeed-chefen-det-kommer-att-bli-svarare-att-vara-larare>
- Skolutvecklarna Sverige, skolutvecklarna.se (2019). Hämtat 2019-09-07 från <https://skolutvecklarna.se/2019/09/04/det-var-en-gang-en-kommun-som-lade-ner-alla-sina-sarskilda-undervisningsgrupper-pa-ett-brade/>
- Smålandsposten, smp.se (2019). Hämtat 2019-09-09 från <http://www.smp.se/nyheter/gal-tan-ger-politiken-en-ny-dimension/>
- Socialstyrelsen, socialstyrelsen.se (2019). Klassifikationen ICD-10. Hämtat 2019-09-30 från <https://www.socialstyrelsen.se/utveckla-verksamhet/e-halsa/klassifcering-och-koder/icd-10/>
- Socialstyrelsen, socialstyrelsen.se (2019). ICD-11. Hämtat 2019-09-30 från <https://www.socialstyrelsen.se/utveckla-verksamhet/e-halsa/klassifcering-och-koder/icd-11/>
- Specialpedagogik, specialpedagogik.se (2019). Hämtat 2019-09-07 från <https://specialpedagogik.se/ett-begrepp-i-blasvader/>
- Språktidningen, spraktidningen.se (2019). Hämtat 2019-09-09 från <https://spraktidningen.se/blogg/veckans-nyord-gal-tan-skala>
- Statskontoret, statskontoret.se (2019). Hämtat 2019-11-21 från <http://www.statskontoret.se/nyheter/forvaltningspolitik-i-forandring--langsiktiga-utvecklingstendenser-och-strategiska-utvecklingsbehov/>
- Svenska Dagbladet, svd.se (2019). Hämtat 2019-09-07 från <https://www.svd.se/debattens-rah-et-saknar-motstycke>
- Svenska Dagbladet, svd.se (2019). Hämtat 2019-10-03 från <https://www.svd.se/ifragasatt-diagnos-ger-oss-ny-syn-pa-psykisk-sjukdom>
- Svenska Logopedförbundet, srat.se (2019). Hämtat 2019-10-03 från <https://www.srat.se/Logopederna/Logopedyrket/Svenska-kliniska-riktlinjer1/>

Referenser

- Svenska Logopedförbundet, srat.se (2019). Hämtat 2019-10-03 från <https://www.srat.se/globalassets/logopederna/dokument/profession/catalise-svenska.pdf>
- Svenska riksorganisationen för distansutbildning, sverd.se (2019). Hämtat 2020-04-02 från <https://www.sverd.se/skolan-behov-digitalisering-inte-digitisering/>
- Sveriges dövas riksförbund, sdr.org (2019). Hämtat 2019-10-03 från <https://www.sdr.org/component/k2/item/1809-starkare-ratt-till-teckensprak-i-forskolan>
- Sveriges dövas riksförbund, sdr.org (2019). Hämtat 2019-10-03 från <https://www.sdr.org/component/k2/item/1813-ledarsida-i-dovas-tidning-teckensprak-en-global-och-otrotlig-kamp> Publicerad 20190905
- Sveriges kommuner och landsting, SKL (2019). Hämtat 2019-10-09 från <https://skr.se/tjanster/merfranskl/bloggarfranskl/arbetsgivarbloggen/artiklar/arspraketthinder.28411.html>
- Sveriges kommuner och landsting (2019). *Digital kompetensutveckling - Om utmaningar och ledarskap*. Hämtat 2019-09-14 från https://csp.screen9.com/preview/sWUWctoNY2YtUk2IB_DTA_YAks7hH2S90q3WLI-9zga3WS6I8hPYVR7Pvcrwcv7?fbclid=IwAR2xkIvEXRdQ-f5epZf76qUw7roNz-C5OD9oaPSX-KsEVsLedFYpSYwv818I
- Sveriges kommuner och landsting, skl.se (2019). Hämtat 2019-09-10 från <https://skl.se/tjanster/press/nyheter/nyhetsarkiv/arbetsmarknadspolitiken-borforandrasidialogmedskl.29168.html>
- Sveriges kommuner och landsting, skl.se (2019). *Ekonomirapporten – webbsändning 13 maj*. Hämtat 2019-09-13 från <https://skl.se/ekonomijuridik-statistik/ekonomi/ekonomirapporten.7150.html>
- Sveriges kommuner och regioner, skl.se (2019). Hämtat 2020-02-25 från <https://skr.se/naringslivarbetedigitalisering/arbetsmarknadvuxenutbildning/vuxenutbildning.14869.html>
- Sveriges Radio, sr.se (2019). Hämtat 2019-10-09 från <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=7317793>
- Sveriges radio, sr.se (2019). Hämtat 2019-09-09 från <https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/1319465?programid=2071>
- Sveriges radio, sr.se (2019). Hämtat 2019-09-15 från <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1650&artikel=7287555>

Referenser

- Sveriges radio, sr.se (2019). Hämtat 2019-09-23 från <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=7300501>
- Sveriges radio, sr.se (2019). Hämtat 2019-09-23 från <https://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=83&grupp=11069&artikel=7290289>
- Sveriges radio, sr.se (2019). Hämtat 2019-09-23 från <https://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=83&grupp=11069&artikel=7283095>
- Sveriges television, svt.se (2019). Hämtat 2019-12-05 från <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/dyslexiforbundet-vill-stamma-kommuner-for-diskriminering-av-barn-med-dyslexi>
- Sveriges television, svt.se (2019). Hämtat 2019-12-05 från <https://www.svt.se/nyheter/atta-av-tio-kommuner-behover-spara-nasta-ar-skinnskatteberg-ar-undantaget>
- Sveriges television, svt.se (2019). Hämtat 2019-11-30 från <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/kartlaggning-atta-av-tio-kommuner-planerar-besparingar>
- Sveriges television, svt.se (2019). Hämtat 2019-11-19 från <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/orebro/domen-diskriminering-nar-elev-med-dyslexi-inte-fck-anvanda-hjalpmedel-vid-nationella-prov?sfns=mo>
- Sveriges television, svt.se (2019). Hämtat 2019-09-09 från <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/norrbotten/sa-okar-kostnaderna-for-skolan>
- Sveriges television, svt.se (2019). Hämtat 2019-09-09 från <https://www.svt.se/nyheter/darfor-har-vi-kompleterat-den-politiska-vanster-hoger-skalan-i-vara-partiledarutfragningar>
- Sveriges television, svt.se (2019). Hämtat 2019-09-13 från <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/norrbotten/nedskarningar-pa-skolan-drabbar-hela-landet>
- Sveriges television, svt.se (2019). Hämtat 2019-09-13 från <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/orebro/orebro-kommun-ska-spara-102-miljoner-pa-skolan>
- Sveriges television, svt.se (2019). Hämtat 2019-09-13 från <https://www.svt.se/kultur/svenskars-aktivitet-pa-facebook-minskar-brytpunkt-for-sociala-medier>
- Sveriges television, svt.se (2019). Hämtat 2019-09-23 från <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/okning-av-psykisk-ohalsa-bland-unga>
- Sveriges television, svt.se (2019). Hämtat 2019-09-23 från <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/halland/team-i-kungsbacka-ska-fanga-upp-sarbegavade-elever>

Referenser

Sveriges television, svt.se (2019). Hämtat 2019-09-23 från <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/for-fa-vill-bli-forskollarare-brist-vantar>

Sveriges Utbildningsradio, urplay.se (2019). Hämtat 2019-09-12 från <https://urplay.se/program/212856-ur-samtiden-anhorigriksdagen-2019-vad-hander-nar-fn-s-barnkonvention-blir-svensk-lag-2020>

Sydsvenskan, sydsvenskan.se (2019). Hämtat 2019-09-07 från <https://www.sydsvenskan.se/2019-08-29/l-vill-att-barn-och-elevombudet-sparkas>

The Next Generation, tng.se (2019). Hämtat 2019-09-29 från <https://www.tng.se/trender/soft-skills>

Troed Troedsson. (2019). Skolan har datoriserats – men inte digitaliserats. Hämtat 2019-09-12 från <https://www.youtube.com/watch?v=Vz3mUoFOB-c>

United Nations, unfpa.org, (2019). Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. Hämtat 2019-02-11 från https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/Resolution_A_RES_70_1_EN.pdf

Upphandling 24, upphandling24.se (2019). Hämtat 2019-09-24 från <https://upphandling24.se/it-upphandlare-missar-tillganglighet/>

Vinnova, vinnova.se, (2019). Hämtat 2019-09-12 från <https://www.vinnova.se/m/digitala-hjalpmedel/>

World Health Organisation (WHO), who.int (2019). *ICD-11 for Mortality and Morbidity Statistics*. Hämtat 2019-09-23 från <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http://id.who.int/icd/entity/822134099>

Muntlig källa

Myndigheten för delaktighet (2019). *Specialpedagogiska skolmyndighetens Omvärlds dagar 4–5 september*.

En likvärdig utbildning för alla

Hos Specialpedagogiska skolmyndigheten får du stöd när du skapar lärmiljöer som är utvecklande och tillgängliga för alla. Vi erbjuder specialpedagogiskt stöd till förskolor och skolor i hela landet, svarar på frågor och erbjuder kurser och konferenser. Vi driver också flera specialsolor för olika målgrupper, fördelar statsbidrag och utvecklar läromedel. Välkommen till Sveriges största kunskapsbank inom specialpedagogik.